

ASIF KƏNGƏRLİ

BƏLA

Asif KƏNGƏRLİ

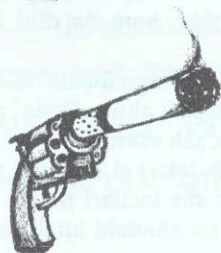
BƏLA

Məqalələr

Pyeslər

Hekayələr

Lətifələr

fənd

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI

INV. № 11608

Bakı • Mütərcim • 2019

Asif Kəngərli, həkim-narkoloq.

Yazıçı, Dünya Xalqları Yazıçılar Birliyinin üzvü.

BƏLA. Məqalələr, pyeslər, hekayələr, lətifələr.

– Bakı, 2019. – 156 səh. (mətni cilalanmış, şəkilli nəşr)

Kitabda həkim-yazıçı Asif Kəngərlinin narkomaniya, alkoqolizm və tabakomaniya mövzusunda qələmə aldığı pyes və hekayələri toplanıb – bu problemlər həm bədii-sənədli, həm elmi-tibbi, həm də dini baxış bucağından çox gözəl təsvir olunur.

Müəllif hadisələri elə məharətlə muncuq kimi “sapa düzür” ki... Ona görə də yazdıqları bu qədər real, inandırıcı və təsirli alınır; “Bəla” pyesi müasir Azərbaycan dramaturgiyasının, bəlkə də, şah əsəridir.

Əsərlərin dili şirin, axıcı, yağcam, zəngin, ifadələri el dili kimi sadə, sərrast və mənalıdır – bu keyfiyyətləri, üstəlik söz inciləri ilə bir yere yığa bilmək yazıçıdan hünər tələb edir. Oxucu nə əlindəki kitabdan, nə də onun dərin təəssüratından ayrıla bilmir...

“Bəla”nın yeniyetmələrlə gənclərin həyatını dəyişdirə bilən, əldən-ələ gəzən kitabı, dostu və məsləhətçisi ola biləcəyinə inanmaq istəyirik.

K 4702060000
026 56-19

© A.Məmmədli, 2002
© A.Kəngərli, 2007
© A.Kəngərli, 2014
© A.Kəngərli, 2019

Dilindən, dinindən, işindən, peşəsindən, yaşından asılı olmayaraq hamıya lazım olan, səni doğru yola yönəldən kitabın. Masaüstü kitabın.

Bir dəfə azdı, onu iki-üç dəfə oxu, öyrən, dostlarına danış. Bu kitabı çox istədiyini yaxınlarına bağışla, bu yolla onları əyri yoldan çəkindirməyə çalış, savab qazan.

Məlumatlı olmaq silahlı olmaq kimidi; indi sənə biri Zülfüqar, o biri Misri qılınc qüdrətində olan “Bəla” və “Zəhrimar”la silahlanmaq vaxtıdır. Haydı, çək “qılıncını” “düşməni” yaxına qoyma!

Bu kitab məktəbdə müəllimin, evdə valideyin, tədbirdə mühazirəçinin, orduda komandirin, məclisdə mollanın əlində kəsərli “silahdı”, söz silahı... Bu bir xəzinədi, sərvətdi – dəyərini bilənə.

“Bəla”nı oxusan bələdan, “Şər suyu”nu dərk eləsən şərdən, “Zəhrimar”dan xəbər olsa zəhərdən uzaq olar, “Qəlyan” çəkməzsən, “Bir ömür hekayəsini” keçsən, “Ömürlük dərs” alar, “Mən-tiq”lə düşünər, heç kimin “Tələ”sinə düşməz, maariflənmə üçün belə əsərlərə ehtiyacın olduğunu “Etiraf” edər, insanın necə “Tənəzzül” elədiyinin şahidi olar, hadisələrin nə “Rəvayət”, nə “Lətifə” deyil, həqiqət olduğuna inanarsan. Onu da bil ki, bu kitab sənə uca “Allahın bəxşişi”di.

* * *

Siqaretlə Alkoqol çoxdan evimizə girib, keçib yuxarı başda oturublar, biz onları evdən eşiyə ata bilmirik.

Narkotik isə qapını aralayaraq zorla içəri təpilmək istəyir; indi həm ölkəmizdə, həm də dünyanın hər yerində elə bu mübarizə gedir: kim kimi...

Əgər biz imkan versək ki, Narkotik də içəri girsən, onun iki ayrılmaz dostu var – birinin adı Hepatit C-di, o birininki AİDS – onlar da gələcəklər... Ondan sonra belə evdə yaşamaq, uşaq tərbiyə etmək mümkün olarmı?..

* * *

Sən kimin tərəfindəsən – Allahın, yoxsa Şeytanın? Siqaret çəkmək, içki içmək, narkotik qəbul eləmək Allahın yolundan çıxmaq deyil, bəs nədir?

Sən həyatını necə yaşamaq istəyirsən: sağlam və azad bir insan kimi, yoxsa... xəstə və kölə kimi? Dünyanın ən böyük neməti – sağlamlıqla azadlıqdır!

* * *

Sənin üstünə üçbaşı əjdaha hücum çəkmək istəyir. Əjdahanın bir başı Siqaret, ikinci başı Alkoqol, üçüncü başı isə Narkotik adlanır. Əgər sən siqaret, alkoqol və narkotikdən uzaq olsan, onda əjdahaya qalib gələ bilərsən, yox, zəiflik etsən, yəqin bil ki, o əjdaha səni udacaq!

* * *

Asılılıq verən maddələr barədəki 3 maarifləndirici kitabla bərabər “Bəla”nı da zirvəyə qaldırmaqla çox vacib saydığım missiyamı yerinə yetirdiyimə görə xoşbəxtəm – bunun üçün Allahın mənə verdiyi möhlətə*, ailəmə, bir də dostlarıma minnətdaram.

* * *

Yorulmadan, usanmadan 17 il çalışdım, hamını silkələyən, ayıldan “Bəla” adlı kitab-abidə yaratdım. Bu kitab mənim bu dünyam üçün – başucalığım, o dünyam üçün – savabımdır.

Mən xalq yazıçısı* deyiləm, amma “xalqın yazıçısıyam”, – deyə bilərəm.

Yazmadım rəfdə qalım,
Yazdım ki, səfdə* qalım.

Məndən sonraya iki yadigarım qalacaq:
övladlarım, bir də kitablarla filmlər.

İki cür ehsan olur: təam və söz ehsanı. Mən sizi öz söz ehsanıma dəvət edirəm. Hər kəs bu süf-rədən istədiyi qədər yox, gücü çatan qədər götürə biləcək... Buyurun!

Müəllif

I hissə

MƏQALƏLƏR

ÖN SÖZ

Narkotik maddə qəbul edən hər bir şəxs üç yolun ayrıcına gəlib çıxır: birinci yol – qəbrə, ikincisi – “Sibirə”*, üçüncü yol isə – sağlam həyat tərzi keçirən insanlara doğru gedir...

Narkotik maddə qəbul edə-edə uzun ömür sürmək mümkün deyil: onlar qocala bilmir, orta hesabla 6 il yaşayırlar – əgər ona yaşamaq demək olarsa...

Tarixən dünyanın bir çox millətləri digərlərinin soyqırımına məruz qalıblar... İndi hansısa bir millətin yox, bütün bəşəriyyətin soyqırımını başlayıb: narkomafiya dilindən, dinindən, irqindən, cinsindən, yaşayış yerindən asılı olmayaraq dünyanın yeniyetmələrlə gənclərini hədəf seçərək onları öz qurbanına çevirir, məhv eləyir. Bəşəriyyət total terror, total soyqırımın əlində aciz qalıb: sağlamlığımız, əsrlərlə formalaşan genofondumuz, mənəvi-əxlaqi dəyərlər, mədəniyyət, milli mentalitet, ailə institutu, elm, din, maddi resurslar... Damokl qılıncı altında böyük bir təhlükədədir, insanlar!

Asif Kəngərli

Bakı, 2018.

MƏNDƏN SÖYLƏMƏKDİR, SİZDƏN...

Həyatda olduğu kimi, bu aləmdə də hər şey sadədən mürəkkəbə, azdan çoxa doğru gedir: adam əvvəlcə siqaret çəkir, sonra nəşə çəkir, axırda iynə vurur... Narkotikə tərəf gedən o bələli yol məhz siqaretdən başlayır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı bir araşdırma aparıb: onlar siqaret çəkməyə başlayan gəncləri on-on ayırıb yollarını izləyiblər. Məlum olub ki, hər onluğun beşi yalnız siqaret çəkməklə kifayətlənib, ikinci beşliyin isə ikisi bir-iki dəfə, ikisi beş-on dəfə, biri isə daimi nəşə çəkən xəstəyə – nəşəxora çevrilir. Həmin xəstə isə beş-altı ildən sonra ağır narkotikə – heroinə keçir. Fəciə də bundan sonra başlayır: o narkoman əvvəlcədən tanıdığı dostlarını, yoldaşlarını, qohum-qonşularını heroinə cəlb etməyə çalışır. Nəticəsi də çox acınacaqlı olur, bunu siz özünüz də təsəvvürünüzdə canlandırma bilərsiniz. Demək, bu günün siqaret çəkəni sabahın potensial narkomanı deməkdir. Ona görə də siqaret çəkməyə sadəcə siqaretçəkmə kimi yox, narkomaniyanın başlanğıcı kimi baxmaq və ona qarşı ciddi mübarizə aparmaq lazımdır!

Əvvəllər narkotikin nə olduğunu bilməyən bir gənc, deyək ki, heroin qəbul etməyə başladı. Gəlin görək, bu zaman narkotik maddə həmin gənci nələrdən məhrum edir? Mənə görə, o adam beş şeydən: əvvəla, can sağlığından, pul-paradan, yaxşı addan, sonra bu dünyasından və o dünyasından məhrum olur.

1. O, hər şeydən qabaq, insanın sağlamlığını əlindən alır, onu ağır xəstəliklərə düşür edir. Narkomaniya – psixosomatik xəstəlikdir, beləsinin nə sağlam canı, nə də sağlam ruhu ola bilər.

2. Narkotik maddə bahadır, onu almaq çoxlu pul tələb edir. Daim artan bu tələbatı ödəmək üçün narkoman pula gedən nəyi varsa, satır,

həmin pulu isə narkotikə sərf edir. Nəticədə, əvvəllər zəngin olan bir şəxs sonda var-yoxdan çıxır, müflisləşir və borca düşür... Narkomaniya – öz ölümünü pulla satın almaqdır.

3. Hər kəs istəyər ki, yaxşı adı olsun, “çünki yaman addan ölüm yaxşıdır”. Narkoman kim olursa-olsun, hansı ad-sana, fiziki, yaxud maddi imkanlara sahib olursa-olsun, onun adına bir damğa vurulmuş olur: “Narkoman” – o, bu ləkəli adla da yaşamaq məcburiyyətində qalır.

4. Narkotik maddə qəbulu insanı bu dünyanın nemətlərindən – iş, ailə, dostlar məhrum edir. Onlar yeyib-içməkdən, gəzməkdən, əylənməkdən zövq almırlar. Xəstə baxsa da nə təbiətdəki, nə də ətrafdakı gözəllikləri görə bilmir. Narkomanın yalnız bir arzusu olur: nə olursa-olsun heroin tapmaq, iynə vurmaq! Əslində narkoman heç o maddədən də həzz ala bilmir, yalnız “ağrıya vurur”, amma buna baxmayaraq, güclü meylin də qarşısında duruş gətirə bilmir, yəni həm “Əli aşı”ndan olur, həm də “Vəli aşı”ndan.

5. Narkotik maddə insanı o dünyanın nemətindən, yəni cənnətdən də məhrum edir, çünki Allahın buyurduğu doğru yoldan sapıb Şeytana qulluq edən bir bəndəni Tanrı öz cənnətinə niyə qəbul etsin?

Narkotik maddə, yaxud alkoqoldan sui-istifadə etmək insanın sanki qibləgahını dəyişdirir, o, Kəbəyə deyil, artıq Şeytana səcədə qılır, bütün çirkinliklər də elə buradan qaynaqlanır. Əgər “içki bütün çirkinliklərin anası”dırsa, onda “narkotik də onun atası”dır.

Mən Yer üzündə ikinci elə bir şey tanımıram ki, narkotik maddə qədər adamı hər şeydən belə total şəkildə məhrum edə bilsin.

Vaxtilə sağlam olan bir gəncin narkotikə uyması bir əsgərin itirilməsi, yaxud bir qızın “boş” qalması deməkdir. Əgər o ailəlidirsə, onda o ailənin başı üzərində Damokl qılıncı asılmış kimidir: boşanma təhlükəsi anbaan artır. Orasını da deyim ki, ölkəmizdə ailəli narkomanlardan törəyən, müxtəlif fiziki və psixi qüsurlu uşaqların prob-

lemləri də əmələ gəlib. O uşaqlar böyüdükcə problemlər də artacaq, böyüyəcəklər...

Azərbaycanda 30.000 (2018) qeydiyyatda olan psixoaktiv maddə qəbuledicisi – xəstə var. Əhali arasında belə xəstələrin ümumi sayını tapmaq üçün bütün dünyada həmin rəqəmə bir sifir əlavə etmək qəbul olunub. Demək, Azərbaycanda 300.000 belə xəstə yaşayır. Onlar asılı şəxslər adlanırlar. Həmin xəstələrlə bir yerdə yaşamaq məcburiyyətində qalan, hər gün əsəbiləşən, yuxusu pozulan, zillət çəkən ailə üzvlərinə isə müştərək asılı şəxslər deyilir. Əgər asılı + müştərək asılı şəxsləri toplasaq, onda çox böyük bir rəqəm alınar. Müştərək asılılar asılı şəxslərin yaratdığı problemlərin içərisində çapalayır, əziyyət çəkir, xəstələnirlər: çünki “xəstə xəstə olmaz, xəstə becərən xəstə olar”, – deyiblər. Narkomaniya və alkoqolizmə qarşı mübarizə aparmaq həm də həmin şəxslərin səhhəti, bəlkə də, həyatı uğrunda mübarizə aparmaq deməkdir.

Azərbaycanın qarşısında iki böyük problem durur: Qarabağ münaqişəsi, bir də siqaret, alkoqol və narkotik maddələrin gətirdiyi problemlər... Bu problemləri necə həll etməli?

1996-cı ildə ölkə başçısı narkotik maddələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə mübarizə aparmaq üçün fərman və sərəncam imzalayıb. O sərəncama görə, Təhsil Nazirliyi ilə Mədəniyyət Nazirliyi kompleks maarifləndirici və profilaktik tədbirlər görməlidirlər.

Təhsil Nazirliyi orta məktəblərin ədəbiyyat üzrə tədris proqramına tabakomaniya, alkoqolizm və narkomaniyadan bəhs edən əsərlər salmalı, onları tədris etməlidir. Mən, müəllifi olduğum “Zəhrimar” və digər hekayələrin aşağı siniflərdə, “Bəla” pyesini isə yuxarı siniflərdə tədris etməyi təklif edirəm. Bu əsərlərin mövzuna uyğun inşalar yazılmalı, bu problemlər hər sinifdə müzakirə predmetinə çevrilməlidir. “Tütünçəkmə barədə hər şey”, “Alkoqol – sağlamlığın və sağlam həyat tərzini düşməni” və “Narkotik maddə – ailəvi qırğın “silahı” adlı kitablar isə sinifdən xaric oxu kimi təlim

materialına daxil edilməlidir. Əgər belə olarsa, siqaretə, alkoqola və narkotik maddəyə qarşı böyük bir maarifləndirici iş görülmüş olar, bu sahədə az qala inqilabi dəyişikliklər baş verə bilər.

Mədəniyyət nazirliyində isə “Bəla”, “Zəhrimar” adlı pyeslərlə yanaşı, digər müəlliflərin əsərləri də Azərbaycan və rus dillərində tamaşaya qoyulmalı, filmlər çəkilməli, kitablar çap olunmalıdır. Elə etmək lazımdır ki, orta məktəb şagirdləri ədəbiyyatdan bir dərsi teatrda keçsinlər, bu mümkün deyilsə, onda həmin dərsin sinifdə film-tamaşası təşkil edilməlidir. Belə çox maraqlı və əyani olar, yadda qalardı.

Yaxşı olardı ki, bütün orta məktəblərdə iki mövzuda filmlərin göstərilməsi vacib sayılıydı:

1) Qarabağ, soyqırım, 20 Yanvar mövzusunda olan filmlər.

2) Siqaret, alkoqol və narkotik maddələr barəsində çəkilmiş filmlər.

Bütün bunlar nə çox xərc, nə də vaxt aparmayan, gənc nəslin tərbiyəsində mühüm rol oynaya biləcək çox effektiv və faydalı işlər olmuş olardı.

Məndən söyləməkdir, sizdən...

Baki, 2012.

SİZİNLƏ SÖHBƏT

“Bir müsəlman qardaşı düz yola hidayət etmək savabdır”

Qurani-Kərim

Əziz oxucum! İşimlə əlaqədar mənə çoxlu müraciətlər olur. Narkotikin bəlasına düşən, alkoqolun gətirdiyi əzablarla əlləşən, tütünün zəhərini udan dərddli, xəstə və bədbəxt insanlar ya yanıma – iş yerimə gəlir, ya da mənə zəng edirlər. Xəstələri çox vaxt ya yaxın qohumları, ya da dostları gətirirlər. Tək-tək hallarda narkoman özü “öz ayağı” ilə gələr. Günlərin birində bir nəfər yanıma gəlib dərddini belə danışdı:

– “Doktor, mən neçə il iydi ki, – adını demək istəmirəm – bir nüfuzlu idarədə işləyirdim. İşim də çox yaxşıydı: altımda “slujebni”^{*} maşınım, işim, gücüm, pulum, param. Əlim üstə əl yox idi! Mənim bir sözümlə bağlı qapılar açılır, min dollarlıq işi bir telefon zəngi ilə həll edirdim.

Sonra işimi dəyişdim, kommersiya^{*} ilə məşğul oldum. Bu işim ondan da yaxşı oldu. Nə başını ağrıdım, dörd ildə yeddi maşın dəyişdim, hamısı da xarici maşınlar. Özümə şəhərin mərkəzində villa tikdirdim, dükan aldım, firma açdım. Gör nə aləm idi ki, “krupni partiya”^{*} sələmə pul buraxırdım. Günümü də keflə keçirirdim: yemək-içmək, gəzmək, sauna, bazlıq... Sonra başladım qumar oynamağa, bala-bala nəşə çəkməyə. Heç ağılıma da gəlməzdi ki, mən iynə vuram! İynə vuranlardan zəhləm gedirdi, kişi saymırdım onları. Hələ iki-üç nəfəri narkotik üstə işdən də qovmuşdum. İşə bax ki, axırda özüm narkoman oldum!

Nəyim varıydısa, hamısını, hamısını “mal”a* verdim. İki dəfə “ilişdim”*, olan-qalanımı da “it”lər* tutub aldılar. İndi pis gündəyəm, doktor, cibimdə siqaret pulum da yoxdu. Məni görən tanımır, yarı canım qalıb: 110 kilodan 70 kiloya enmişəm. Arvadımın əsəbləri korlanıb, onda tez-tez ürəkgetmə tutmaları olur. Özüm də ki, hamının yanında biabır olmuşam! Dünən az qala ölmüşdüm, bir dostum qurtardı, o olmasaydı, getmişdim! İndi gəlmişəm məni müalicə edəsiz, çünki bilirəm ki, bu işin axırı yoxdu! Özü də anonim* – adımın kitab-dəftərə düşməyini istəmirəm”.

Bu hekayətdəki şəxs kompleks müalicə alıb evinə getdi. Bir ildən sonra, yəni bu yaxınlarda yenə yanıma gəlmişdi. O, belə bir söhbət elədi: “Doktor, mən müalicədən sonra Siz dediyiniz kimi, üç ay girdim evə, evdən eşiyə çıxmadım, o dostlarla da əlaqəni birdəfəlik kəsdim! Üç aydan sonra başladım işləməyə... O vaxt utandım Sizə deməyə ki, 400 min dollarlıq villanı mən 110 minə satmışam... Əlimə pul gələn kimi həmin villanı 120 minə bir dava-qışqırıqla geri aldım, çünki o evdə gözüm vardı. İndi borclarımın çoxunu vermişəm, azı qalıb. Allah qoysa, qalanlarını da verəcəm. Mən o kökə düşməyimin səbəblərini çox götür-qoy eləmişəm. Düşündüm ki, “bəlkə, pul məni qudurmuşdu, ya bəlkə, kiməsə pislik eləmişəm, Allaha xoş getməyib?” Sizdən yaxşı olmasın, Seyidağa adlı bir dostum var, onun dediyi sözlər mənə yaman təsir elədi! Müalicədən sonra Seyidağa məni yoluxmağa* gələndə üzümə “qırmızıca” belə dedi: “Acığın gəlməsin, sənin günahın çoxdu: dinimizdə sələmlə pul vermək günahdı – sən veribsən, qumar oynamaq, narkotik qəbul etmək, araq içmək qadağandı – sən bu qadağanı pozubsan, başqasının arvadına, qızına pis gözlə baxmaq olmaz – sən bunları da edibsən! Yəni sən yolunu azıbsan, çünki Şeytana uyubsan. Bütün bunlar da elə ona görə sənə başıya gəlib. Allahın barmağı yoxdu ki, soxa adamın gözünə! Sən gəl, tövbə elə, Allaha tapın!”

Elə bil yatmışdım, ayıldım! İndi Quran oxuyuram, namaz qılırəm, Allahın buyuruğundan kənara çıxmıram. Yəqin ona görə də Allaha şükür ki, işlərim “yağ” kimi gedir...

Əziz oxucum! Gəlin belə Şərə qalib gəlmək üçün yollar axtaraq. O yollardan ən vacibi isə narkomaniya və ya alkoqolizmdən əzab çəkəni tezliklə həkim-narkoloqa sövq etməkdir.

Ədalət naminə onu demək lazımdı ki, müalicə olunan xəstələrin heç də hamısının aqibəti belə müsbət sonluqla bitmir...

Mənim məqsədim – şahidi olduğum hadisələrdən birini mümkün qədər yığcam danışmaqla “ağ ölüm”ün insanlara və ailələrə gətirdiyi bəlalarla tanış etməklə Sizi Xeyrin Şərə qalib gəlməsi üçün səsləməkdir. Bilirəm ki, qohumlarınız, qonşularınız, ya tanışlarınız arasında belələri var. İstəyirəm biləsiniz ki, narkomaniya olsun, yaxud alkoqolizm – əgər vaxtı keçməyibsə – uğurla müalicə oluna bilər. Mən, həkim-narkoloqa vaxtında müraciət edənlərin hələ heç birinin peşman olduğunun şahidi olmamışam.

Müalicə olunmaq qərarına gələn pasiyentlərə bir-iki kəlmə sözü var. Qoyun, mən deyim, onlar eşitsin:

– Hörmətli pasiyent!

Siz ömrünüzdə, bəlkə də, ən vacib qərarlardan birini qəbul etmisiz. Sizi bu cəsarətli qərara görə təbrik edirəm. Bu gündən Siz narkotiklərdən tam imtina etməklə, yeni həyata qədəm qoyursuz.

Müalicəyə başlayırsız... Onun uğurlu olması isə ən çox Sizin özünüzdən asılıdır.

...Amma narkomanların çoxu qarşılıqları yaxın adamlarını “müalicə olunuram” adı ilə aldatmaq, vaxt qazanmaqla manevr etmək, ölməmək üçün qanını “yudurtmaq”, həbsdən yaxa qurtarmaq, dozanı azaltmaq... kimi məqsədlər qoyurlar. Belələri sonradan tezliklə “büdrəyir” və yenidən öz bəd əməllərinə davam edirlər. Bəziləri isə dözümsüz, iradəsiz olduqları üçün təkrar narkotikə “düşürlər” ...

Uzun müddət narkotik maddə qəbulu fiziki və psixi asılılıq əmələ gətirir. Dərmanlarla müalicə xəstəni yalnız fiziki asılılıqdan çıxarır: “lomka”* ağrıları keçir, yuxu bərpa olunur, iştaha açılır, ovqat yaxşılaşır, daxili üzvlərdə olan patologiya aradan qalxır... Psixi asılılıqdan çıxmağa isə aylar azdır, illər tələb olunur...

Bu bələdan həqiqətən yaxa qurtarmaq istəyənlərin xoş məramı, iradəsi, kişiliyi olmalıdır. Narkotikdən “qırılmaq”* istəyənlər Şeytana qalib gəlir kimi böyük bir qəhrəmanlıq etməlidirlər. Siz, bu qəhrəmanlığa hazırsınız?

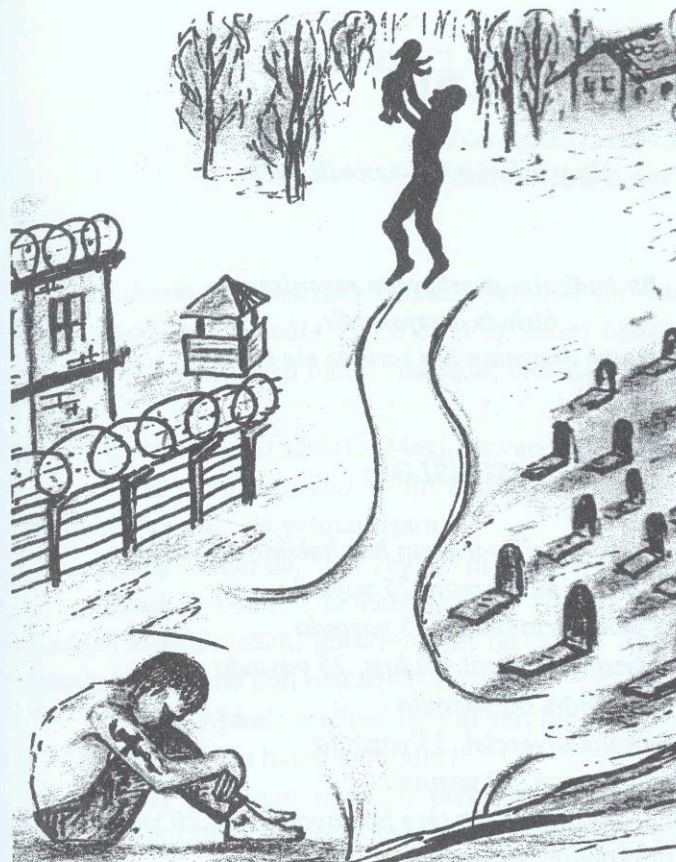
Onu da bilin ki, müalicə prosesi uzun, əziyyətli bir işdir: bu yolun əvvəlində iztirab və çətinliklər, sonunda isə sevinc və xoşbəxtlik var. Bu çətinliklərə tab gətirməyənləri isə ya qəbr, ya da “Sibir”* gözləyir.

Müalicəyə başlayırsız... Bir anlığa öz keçmişinizi, işinizi, ailənizi, dostlarınızı xatırlayın. Narkotik maddə qəbulundan əvvəlki o gözəl həyatınızı indiki “qara günlər”inizlə müqayisə edin, özünüzlə bərabər, yaxınlarınızın da ömrünü “çürütdüyünüzü” düşünün, satıb-sovduqlarınızı, maddi və mənəvi itkilərinizi bir daha hesablayın...

Onu da unutmayın ki, Siz Şeytanın şərəfsiz yolundan Allahın buyurduğu halal yola tərəf gəlmisiz.

Xoş gəlmisiz, Allah özü Sizə kömək olsun!

Naxçıvan, 2002 – Bakı, 2007.

II hissə

PYESLƏR

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 111608

BƏLA

Altı pərdəli bədii-sənədli pyes

*Bu hadisələr Azərbaycan rayonlarının
birində cərəyan edir,
amma dünyanın hər yerində ola bilər.*

ŞƏXSLƏR:

Vaqif – Narkoloji dispanserin baş həkimi, 40 yaşında
Mezi, Məzahir – narkoman, 25 yaşında
Məsmə – Məzahirin anası, 55 yaşında
Sevda – Məzahirin həyat yoldaşı, 25 yaşında
Cibiş – narkoman, 30 yaşında
Qıllı – narkotik alverçisi, 35 yaşında
Zazan – narkoman, 30 yaşında
Bəxtiyar – narkomanlığa təzə başlayan gənc, 20 yaşında
Viloş – narkoman, 30 yaşında
Əbili – alkoqolik, 40 yaşında
Səfər – Məzahirin dostu, 25 yaşında
Qara – Məzahirin dostu, 25 yaşında
Səməd Kərimbəyli – müxbir, 35 yaşında
Leyli – alkoqolikin həyat yoldaşı, 45 yaşında
Nəcibə – müəllimə, Məzahirgilin qonşusu, 50 yaşında
Günay – tibb bacısı, 30 yaşında
Müstəntiq – 40 yaşında
Polis, həkim, uşaq.

BİRİNCİ PƏRDƏ

*Narkotikə pul çatsa, can çatmaz,
Can da çatsa, pul çatmaz.*

Müəllif

Şəhərin dördmərtəbəli binası yanında iki narkoman: Cibişlə Mezi ayaq üstə durublar. İkisi də ariq, üzləri tüklü, üst-başları səli-qəsiz. Yerlərində dura bilmir, büzüşür, ora-bura boylanır, siqaret çəkirlər.

Cibiş (*xırıltılı səslə*) – Mezi, nə var, nə yox?

Mezi (*xırıltılı səslə*) – Əh! Bütün bədənim ağrıyır, ölürəm..., gecə bir “qram”^{*} da yatmamışam.

Cibiş – Mən də. “Bir şey”^{*}, “mir şey” var?

Mezi – Yoox... Dükandan borc almağa ta üzüm qalmayıb. Evdəki xrustal vazanı götürmüşəm, iki “çetə”^{*} dəyişəcəm. Anamla Sevda bilsə, yenə dəli olacaqlar. Bəs sən?

Cibiş – Məndə iki “çet”lik pul var, bir “list”^{*} də tramal^{*}.

Mezi – Pulu haradan tapdın?

Cibiş – Dünən mamam pensiyasını^{*} almışdı, onun sumkasından^{*} götürdüm. Bu gün heç, birtəhər ötüşərik, sabah nə eləyəcəyik – bilmirəm..., yenə qırılacağıq. (*Pauza. Alçaq səslə*). Mezi, gəl, belə eləyək: qonşumuzda bir gəlin var, üstündə çoxlu qır-qızıl gəzdirir. O, podyezə^{*} girəndə qaranlığa salıb, ondan bir şey çırpışdırım, sən də qorxma, Səfərgilə gir. Kalandırlar. Bir müddət belə ötüşək...

Mezi – Mən yox, qardaş. Mən qələt elərəm.

Cibiş – Bə evinizdən niyə oğurlayırsan?

Mezi – O başqa.., “Şeytan ayrı, Cin ayrı”. Özü də mən Səfərlə dost olmuşam, çörək kəsmişik.

Cibiş – Özün bil! Onda sabah başıvın çarəsini qıl. Mən sənə heç bir “desil”* də “mal” verməyəcəm.

Mezi – (*Ağır-ağır, düşüncəli*) Düz deyirsən, başımın çarəsinə baxmalıyam. (*Birdən qızıdır. Ucadan*) Bu da bir işdi? Ordan-burdan çal, çap, oğurluq-doğruluqla, yüz müsibətlə pul tap, ona da apar öz əlinlə şörü* Qıllıya? O da sənə zəhər versin, sən də “damara qulluq”* elə? Yox, belə çox getməz! Cibiş, gəl, gedək müalicə olunaq, çıxaq. Bunun axırı ya qəbrdi, ya “Sibir”, üçüncü yol yoxdu!

Cibiş – Əə, yenə başlama görək! Kişi ol ə, adam öddək* olmaz!.. “Bayan”* var, “tiyan”* var, iki “çət” də “mal” tapsayıd, “lomka”dan çıxardıq. Gəl, buradan fitilləyək düz Qıllıgilə, sən vazanı, mən də pulu verim, “mal” alağ, vurağ, “lomka”dan çıxaq. Harada qırıla, qırıla...

Gedirlər.
Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

*Hər şeyə çarədi “qarə”,
“Qarəyə” yoxdu çarə...*

Müəllif

Qıllının hasarlı həyatı. Hasar qapısı, ona bitişik tək otaq. Otağın həm küçəyə, həm də həyatə açılan iki qapısı var. Otaqda köhnə masa, kəkillər, masanın üstündə işlənmiş qanlı sprişlər, su dolu stəkan. Səliqəsizlik. Otağın küçə qapısı döyülür. Qıllı qapının deşiyindən baxır, gələn adamları içəri buraxır – Cibişlə Mezi daxil olurlar. Cibiş pulu, Mezi isə vazanı Qıllının qabağına qoyur. Qıllı iki heroin bükümünü gətirib onlara verir.

Cibişlə Mezi çöməltmə otururlar. Onlar butulka qapağına sim sarıyib içərisinə heroinlə lumu duzu atır, alışqanın alovunda “mal” bişirirlər. Tezliklə heroin hazır olur. Onlar çirkli sprişə pambıq sarıyır, ona heroin çəkirlər. Narkomanlar heroini damara vurmaq üçün çox əlləşir, nəhayət, vururlar. Sonra bir müddət hərəkətsiz qalırlar.

Otağın küçə qapısı yenə döyülür. Qıllı gedib açır. Bir nəfər narkoman daxil olur.

Zazan (*yalvarıcı səslə*) – Qıllı, “lomka”dayam, ölürəm, mənə bir az “mal”.

Qıllı (*laqeyd*) – Pulunu düş, sonra.

Zazan – Sabah gətirərəm, vallah, billah, anamın qəbri haqqı gətirərəm.

Qıllı – Yox, yox, “keçəl suya getməz!” Ə, bilirsən nə var? “Pulun var – giriş, yoxdu – sürüş”, beynimə qavara* çəkmə!

Zazan – Vallah, sabah gətirəcəm. Gətirməyən arvadının qurumsağıdı, gör nəyə and içdim?

Qıllı (*laqeyd*) – Səni yaxşı tanıyıram, “atənşik”in* birisən! Mən sənə dünyasında müf* “mal” vermərəm. Pulun yoxdusa, get bir şey gətir.

Zazan (*yalvarıcı səslə*) – Evdə bir şey qalıb ki? Gümanım heç yerə gəlmir... Sən Allah, bu gün məni ötüşdür, sabah artıqlamasıla pulunu verəcəm. (*Səsini alçaldır, udqunur*). Sabah bir... işim var. Pul olacaq, həə... Qurban olum, tez ol! Görmürsən nə gündəyəm, sınıram ee...

Qıllı – Vallah, elə torbanın dibindəkini bunlara verdim. “Mal” yoxdu, oğlumun ölmüşü!

Zazan – “İt yuvasından sümük əskik olmaz!” Sən oralara yaxşı bax, yoxsa özüm durub “şimon”* eləyəcəm.

Bu dəfə hasar qapısı döyülür. Hamı qorxub bir-birinə baxır. Qıllı ehtiyatla qapıya yaxınlaşıb deşiyindən xeyli baxır.

Qıllı – Kimdi? Kim lazımdı?

Səs – Qıllı lazımdı, açın qapını.

Qıllı (*qorxa-qorxa*) – Siz nə istəyirsiniz, qardaş?

Səs – Mənə buranı deyiblər, “mal” almağa gəlmişəm. Məni “Qızıl Qadir” göndərib.

Qıllı qapını açır. Son dəblə səliqə ilə geyinmiş bir gənc içəri daxil olur. Onun qolunda qiymətli saat, bir əlində mobil telefon, o birində maşın açarı var.

Qıllı – Eşidirəm, nə qulluq?

Bəxtiyar – Mənim adım Bəxtiyardı. Qorxma, “uqolovnik”* deyiləm. Mənə beş qram “ağ”* lazımdı. “Kristal mal”* olsun, tapılar?

Qıllı – Ayıb şeydi ki? Bəxtiyar müəllim, sənin üçün hər şey tapılar. Sənə elə “mal” verəcəm ki, lap ürəyin istəyən – ceyrən südü, can dərmanı. Qadir məni yaxşı tanıyır. O bilir ki, şəhərdə ən təmiz “mal” ancaq məndə olar.

Bəxtiyar 5 ədəd 100 dollarlıq pulu masanın üstünə atır. Qıllı pulu götürüb heroin gətirmək üçün evə gedir.

Zazan – Bəxtiyar müəllim, “ölmüşəm məni yerdən götür”, ayağının altında ölüm, “lomka”dayam, mənə də “mal” al.

Bəxtiyar – Sən kimsən?

Qıllı gəlir.

Qıllı – Əşi, ona fikir vermə, cındırın biridi. Bayaقدan “it milçəyi” olub ki, “mənə də “mal” ver”.

Zazan (*əl açır*) – Allah rizası üçün... sən cavan canın!

Bəxtiyar cibindən pul çıxarıb Qıllıya verir.

Bəxtiyar – Buna da bir şey ver, əl çəksin.

Qıllı bir büküm heroini Zazana verir.

Zazan – Qıllı, bəs deyirdin “mal” yoxdu? Əvvəllər sən mənə müf də “mal” verirdin. İndi mən həmin adam deyiləm?

Qıllı (*hırıldayır*) – Yoox, sən qabaqlar yağlı “qaz”ıydın, indi yoluq “cücəsən”, ona görə, bildin?

Zazan – Mənim nəyim varıydısa, “pilesos”* kimi sən onu sordun. İndi məni quru yurdda qoyubsan, özün də məni saymırsan – bu kişilikdəndi?

Mezi (*nəsihətamiz*) – Bəxtiyar, görürəm “pionersən”*, bu yola təzə düşübsən. Bax, sonra gec olacaq, haa! Bacarsan qaç, qurtar bu bələdan! “Gözü çıxmış” biz qardaşlarımızı görmürsən?

Qıllı – Adə, nə özünü “lezvalayırsan”*, səni camaata advokat* qoyublar? Bəxtiyar müəllim, sən buna baxma, işində ol! Ə, Mezi, qoymazsan işimizi görək? Dur ə, dur bas bayıra!

Bəxtiyar – Bura gəlmək xatalıdı – adam tez “ilişər”*. Qıllı, mənə “malı” “çerez”* Qadir göndərərsən, bildin?

Qıllı – Baş üstə! Necə istəsən?

Bəxtiyar (*əlilə ətrafı göstərir*) – Qıllı, bəs belə... qorxmırsan?

Qıllı – Əh, rəhmətliyinin oğlu, “islanmışın yağışdan nə qorxusu?” Mən heç nədən, heç türmədən də qorxmuram. Üç dəfə “srok”* yatmış adamam, “Araz aşığım dandı, Kür topuğumdan”.

Qorxduğum bir şey varsa, o da “lomka”dı. “Lomka”nın adı gələndə başıma hava gəlir.

Zazan həmin heroini “bişirib” şprisə doldurur, onu başı üzərinə qaldırır.

Mezi – Ə, “qotur”, görməmişlik eləyib hamısını vurma. Vursan, “peredoza”* ya gedərsən haa, o, “at dozası”dı.

Zazan – “Qoy atın ölümü arpadan olsun!” Uxx! “Ya doma!”* Əla, kontrol verdi!

Zazan iynəni damara sancıb mayeni axıracan yeridir. Tezliklə o göyərir, gözləri axır, bədəni titrəyir, qıcolmalar başlayır.

Mezi – Adə, tez olun, qoymayın, Zazan “trixat”* eləyir. Bədbəxt “peredoza”ya getdi, buraxsaq, öləcək!

Hamı Zazana yardım edir: onu sillələyir, silkələyir, əl-ayağını ovur, yaxasını açır, “Zazan, Zazan!” – deyə çağırırlar. Mezi şprisə stəkandan su çəkib onun venasına vurur. Zazan tərpənmir.

Qıllı – Ə, deyəsən, bu keçindi... Mezi, Cibiş götürün bunun mitilini atın eşiyə, yoxsa o bizi zibilə salacaq.

Mezi (*təəssüflə*) – Yazıq Zazan “qızıl vuruş”* elədi... O getdi, canı qurtardı, qaldıq biz... Belə bir gün bizim üçün də var.

Cibiş – Onu hara qoyaq?

Qıllı – Çıxarın, çıxarın onu atın damın dalına, indicə “it”lər töküləcək, tez olun! Özünüz də rədd olun xarabanıza. Baax, “dəvə gördüm, qıgın görmədim” haa, yoxsa “körpü qalar çayın o tayında”. Bil-diz? Hamınız məni, he, he, Allaha şükür ki, yaxşı tanıyırsız. (*Bəxtiyara*) Ə, Bəxtiyar, sənə kim deyirdi ki, ona o boyda pul verəsən?

Bəxtiyar (*qorxa-qorxa*) – Mən yazıq nə bilim ki, belə olacaq? İndi məni də ora-bura çəkəcəklər, hə?!

Qıllı – Bəs nəə?! Polisin bizimlə nə işi var, onlara mən lazım deyiləm ee, sən lazımsan. (*Rişxəndlə gülür*)

Bəxtiyar – İndi mən başıma haranın daşını salım? Mən nə qələt elədim ki, bu xarabaya gəldim?! Atam bilsə, qanım getdi! Elə qorxuram ki...

Cibişlə Mezi Zazanı sürüyüb eşiyə çıxarırlar. Bəxtiyar da onlarla gedir. Qıllı cib telefonu ilə nömrə yığır.

Qıllı – Alo, salam, həə, mənəm. Xəbərin olsun haa, bu gün qarmağa təzə bir “balıq” düşüb, adı da Bəxtiyardı. Özü də zərgər Qadirin dostudu. Hə, hə, həmin Qadirin.

Qıllı telefonu söndürür, kətillə oturur, bir siqaret yandırır.

– Həə, Zazan da belə getdi... O qabaqlar Moskvada yaşayırdı. Orada bunun iki dükanı, Rijski vağzalda “toçka”sı*, bazarda yeri, yurdu, hörməti... Altında da son model “Mercedes”i, Moskva kimi yerdə üçotaqlı mənzili, ailəsi, uşağı. İnsana daha nə lazımdı? Özü də pula pul demirdi, bəy balası kimi yaşayırdı... Əvvəllər iyliyirdi, son iki ildə isə “iynəyə oturmuşdu”*. Narkoşa* olandan sonra dükənləri satıb, “toçka”sı əldən gedib, özü də “bankrot”a* düşüb... Arvadı da rusdu. Keçən ildən bunu salıb eşiyə, olan-qalanını da, maşını da o əlindən alıb. Sonra atasına xəbər göndərib ki, “gəlin oğlunuzu aparın, yoxsa onu milisə* verib tutduracam”. Qardaşı gedib gətirəndən sonra burda düşdü küçələrə, avaralandı... Axırı da ki, belə... (*Pauza*).

Atası şəhərdə beş kişidən biridi, özü də yaxşı adamdı. Eşitdiyimə görə, o deyib ki, “kim Zazanın ölüm xəbərini gətirsə, ona muştuluq verəcəm”.

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

*Xaş-xaşın bir damla göz yaşını dadan,
Öz göz yaşını ömür boyu dadar...*

Deyim

Mezigilin evi. Evdə köhnə mebel qoyulub. Pəncərədə kondisionerin boş qalmış yeri, sınımış şüşələr diqqəti cəlb edir. Məsmə xanımın Sevda divanda bikef oturublar. İkisi də başını aşağı salıb fikrə gediblər.

Məsmə – Deyirəm: “Bir adama pislik eləmək istəsən, ona heç nə eləmə, övladını narkotikə sal, çəkil, dur kənarda. O narkoman beş günün içində həmin evi elə tar-mar eləsin, elə altını üstünə çevirsin ki, gəl görəsən! Heç düşmən də düşmənliliklə evi elə dağıda bilməz ki, narkoman dağıdadır”. Ona görə də deyirəm: “Bu, bir bələdi, bəla!”

Sevda – Ana, dünəndən nəse özündə-sözündə deyilsən. Bir şey olmayıb ki?

Məsmə (*yorğun*) – Daha nə olacaq, ay qızım? Bizə olan olub! (*Pauza*) Dünən getmişdim bazara, dedim: “Fəridə bir az mər-meyvə alım”. Kaş heç getməyəydim! (*Doluxsunur*) Gördüm ki, Məzahir piştaxtaları gəzib pul istəyir, kiminsə “sumka”sını maşına qədər aparır ki, nə var, nə var ona beş-on qəpik-quruş versin. Elə yerimdəcə quruyub qaldım! Dedim: “Yer ayrılısın, yerə girim!” Xəcalətimdən öldüm, ölə bilmədim. İndi də deyəcəklər ki, “köhnə katib Aslan Süleymanovun oğlu bazarda hamballıq eləyir, dilənir”. Əlimdəki pulu harada salmışam, evə necə gəlmişəm – xəbərim olmayıb. Dünəndən bu dərdi çəkə bilmirəm, vallah, çəkə bilmirəm. (*Ağlayır*) Ay Allah, kaş öləydim, bu günü görməyəydim!

Məzahir ölsə, billəm ki, ölüb, oturub beş gün ağlaram, qurtarar gedər, “torpağın üzü soyuq olar”, – deyiblər. Mənim oğlum Qarabağda şəhid olanlardan artıq deyil ki! Məsəl var, deyərlər: “Ölüm var,

ölüm kimi, ölüm də var, zülm kimi!” Bununku zülmüdü, zülm. Deyir: “Ölüsü olan beş gün ağlar, dəlisi olan hər gün”. İndi isə gündə on yol ölüərəm, dirilirəm, ölüərəm, dirilirəm, sən də mənədən betər. (*İkisi də ağlayır*)

Sevda – Ana, bir az özünü ələ al, birdən Allah eləməmiş, yenə şəkərin qalxıb-eləyər!

Məsmə – Ta “qarınınkı Qurandan keçib”, qızım. Allahdan ya özümə, ya da Məzahirə ölüm istəyirəm, daha tabım qalmayıb! (*İkisi də ağlayır*)

Məsmə (*yavaş, ehtiyatla*) – Sevda, qızım, mən anayam, hər şeyi görürəm, bilirəm. Mənə açıq de, sən Məzahirə qarşı bir... istəyin-zadın qalıb?

Sevda – Yox. Yalan niyə deyim? Ona olan əvvəlki hisslərim çoxdan ölüb. O öldürüb! Məzahir yalan danışanda, evdən oğurluq-zad eləyəndə, ya mənə döyəndə elə gözümdən düşür ki! Onda ona nifrət eləyirəm, görmək belə istəmirəm. O, hər gün mənim əsəblərimlə oynayır, ona görə də isterik olub getmişəm. Evə nə qədər “skori”^{*} gələr? Mən daha dözə bilmirəm, bezmişəm. Hələ mən heç! Barı evə baxsın, uşağa baxsın. Bu bir ildə nə evə Allahın bir çörəyini alıb, nə də Fəridə bir cüt corab. Elə deyil? Bəlkə, yalan deyirəm? Mən onu bağışlaya bilmirəm. O, mənim bütün ömrümü zəhərləyib. Vallah, neçə dəfə istəmişəm özümü öldürəm, Fərid qabağımı kəsib... Əgər Fərid olmasaydı, yəqin ki, çoxdan özümü toka verib öldürmüşdüm.

Məsmə – Amandı, qızım, elə demə! Qulaqlar kar olsun, eşitməsin. Sən niyə ölürsən, sən cavansan, mən ölməliyəm, mən! Amma... indi bədbəxtlikdən heç birimiz ölə bilmərik, çünki bizə bir şey olsa onda Məzahir də, Fərid də ortalıqda qalıb məhv olar! Fikirləşib bu işə bir əncam çəkmək lazımdı, qızım. Fəqət... necə? Heç özüm də bilmirəm.

Sevda – Mən Məzahirə neçə dəfə dedim, yalvardım, neçə dəfə ağladım, özümü öldürdüm – eşitmədi. Yenə elə öz işindədi... Ondən sonra çox düşündüm, çox götür-qoy elədim. Axırda bu

qərara gəlmişəm ki, mən... mən uşağı da götürüb gedəm... Çünki bu yazıq uşaq belə atadan nə götürəcək, nə öyrənəcək? Heç olmasa, oğlumu xilas eləyərəm...

Məsmə – Sən bir az səbrli ol, qızım, “Allah da səbrlinin tərəfindədi”. Mən də bilirəm ki, “bıçaq ta sümüyə dayanıb”. Sən: “Lənət Şeytana”, – de. Mən istəmirəm ki, sizin ailəniz dağılsın...

Sevda – Nə ailə? Belə də ailə olar? O ailə çoxdan yoxdu... Sizdən də üzüqaralıq eləyirəm, biz bir ildi ki, ailə həyatı yaşamırıq, bacı-qardaş kimiyik!

Məsmə (*əllərini göyə açır*) – Ay Allah, sən saxla, bu cavanlara yazığım gəlsin! Bizə kömək elə, ya Rəbbim! Bu zəhrimar nə belə şeydi belə?! Mən belə şey görməmişəm, deyir: “Evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib”. Allah heç kimə göstərməsin! (*Pauza*) Sevda, axı siz bir-birinizi çox istəyirdiz. İndi niyə belə oldu?

Sevda – Düzdü, mən onu – nə gizlədim – çox istəyirdim, çünki o mərifətli, qanacaqlı oğlanıydı. Mən Məzahirə görə nələrdən keçdim – bunu siz də bilirsiniz. Amma... o indi çox dəyişib, əvvəlki Məzahir deyil.

...Orası da var ki, Məzahir indi xəstədi, özü də ağır xəstə, ona psixi xəstə kimi baxmaq lazımdı. (*Pauza*) ...Onun o ağrılarını, o əzablarını görəndə bir insan kimi yazığım gəlir, kömək eləmək istəyirəm ona. Amma necə kömək edim, bilmirəm. (*Pauza*) Məzahirin yoldaşlarından biri – o gün elə yanındaca ölüb, o biri isə – tutulub gedib. Ondan sonra yaman qorxuya düşüb, ona görə də, indi özü müalicə olunmaq istəyir. Dünən deyirdi ki, “pis gündəyəm, Sevda, əgər müalicə olunmasam, ya öləcəm, ya da tutulacam”. Bəlkə, onu müalicə elətdirək, ana, həə?

Məsmə – Düz deyirsən, qızım. Qoy, Məzahir gəlsin, oturub onunla bir əməlli-başlı danışaq, görək onun buna sözü nədi?

Məzahir daxil olur.

Mezi – Ana, “lomka”dayam, ölürəm, mənə tez pul ver, gedim.

Məsmə – Ay bala, mən pulu haradan alım? Evdə gün-dirilik qoyubsan ki, pul da istəyəsən? Utanıb qızarmırsan? Heç düşünürsən ki, iki arvad, bir uşaqla bu evə qapanıb nə yeyir, nə içir, nə ilə dolanırlar? Evə qazanc gətirmirsən, gətirmirsən, bari evdən də daşıyıb aparma... Günlərlə evə, eşiyyə gəlmirsən, anan cəhənnəm, heç olmasa bir uşaqla, gəlinlə maraqlan! Axı, Sevda cavandı, yemək, geymək, başqaları kimi gəzmək istəyir, sənə... Vallah, günlərin bir gününü mən də çərləyib öləcəm, onda rahatlanacsan. Atan öldü, ürəyin soyumadı, indi də məni öldürmək istəyirsən?

Mezi – Ana, vallah, ağrıyıram, özümlə bacara bilmirəm, nə eləyim? Mən bu bəlaya düşəndən bəri nələr çəkmişəm – onu bir Allah bilir! Kimlərin ayağına getməmişəm? Elə adamların ki, əvvəllər mən onları heç adam da saymırdım! Ana, elə bilirsən iynə

vurmaq xoşuma gəlir? İndi bunun bir “kayfi”* da qalmayıb, “ağrıya vururam”. Yəni vururam ki, ağrım olmasın, mən də adam balası kimi özümü bir az normal hiss eləyim. İndi bütün bədənim dəlik-deşikdi.

Onu da bilirəm ki, heç kimin yanında bir itcə hörmətim qalmayıb... Yadıma keçən illər düşəndə az qalırım dəli olam! Amma, vallah, bir çıxış yolu tapa bilmirəm... Adam deyir: “Bunu da vururam, bir də vurmayacam”. Elə bil beynimdə bir “qurd” var. O “qurd” tərpənəndə mənə çox narahat eləyir. Elə hey o “qurd”u öldürmək istəyirəm. Ona görə də bir də görürsən, yenə heroin axtarırsan, yenə gedibsən bariqanın* xarabasına elə bil ayaqları adamı sürüyüb aparır ora... Bunu izah eləyə bilmirəm e, bu bir qəribə hissiydi, özüm də baş açə bilmirəm, vallah... Ana, mənə başa düş, bu dəfə də mənə ötüşdür – bu axırıncı dəfədi, qoy gedib “qurdu”mu öldürüm, bir də səndən pul istəməyəcəm.

Sevda – Ana, ona heç nə vermə, gedib yenə iynə vuracaq! (*Meziyə tərəf dönür*). Bu nə vaxtacan belə davam edəcək? Bu ailə deyil, ev deyil, evcikdi. Dünən biri zəng eləyib ki, “Mezi məndən 150 dollar borc alıb, yeddi aydı vermir”. O, axırda heç bilirsən, mənə nə təklif elədi?

Mezi (laqeyd) – Qələt eləyir, mən heç kimdən 150 dollar almamışam.

Sevda – Yalan deyirsən! Sənin bu yalanların bizi lap cana doyurub. Bəs Şulan əmiyə nə deyirsən, o da yalan deyir? 100 dollar da onun dükanından alıbsan ki, “uşağı həkimə aparıram, üç günə qaytarıram,” üç gün olub üç ay, onun pulunu qaytarmayıbsan. O da deyir: “Kasıb adamam, pul mənim deyil, dükanımdı, verin, aparım qoyum yerinə”.

Mezi – Əşi, yalan deyir.

Sevda – Bayaq düz evə gəlmişdi, ana ilə onu birtəhər yola saldıq getdi. İndi sualıma cavab ver: bu işlər nə vaxta qədər belə davam eləyəcək? Öz əlinlə ailəvi dağıtmaq istəyirsən?

Mezi – Bu günlük mənə ötüşdürün, sabahdan tüpürəcəm “mal”a da, iynəyə də!

Sevda – Ay Allah, bu mənə çərlədəcək... Necə də yalan danışırs. Bax, sənə deyirəm, özün seç: ya ailə, ya iynə!

Mezi – Sevda, başa düş, indi “lomka”dayam, bütün bədənim ağrıyır, dözə bilmirəm. Mənə bir az pul verin, gedim iki-üç “kub” vurum, sakitləşim. Vallah, bu axırıncı dəfədi, bax, Fəridin ölmüşü!

Sevda – İnanmıram sənə, inanmıram! Mən deyirəm: “Aydan aya”, sən deyirsən: “Çaydan çaya”. Məzahir, görürəm ki, sənin fikrin ancaq narkotikin yanında, o sənə ailədən də, uşaqdan da əziz olub. Ona görə də sənə mənəki tutmaz! İndiyəcəm deməmişəm, amma indi deyirəm: “Səndən mənə ər, Fəridə ata çıxmıyacaq!”

Mezi – Qurban olum, Sevda, mənə atıb getmə!

Sevda – Yox, daha dözə bilmirəm! Kondisioneri, soyuducunu, televizoru aparıb satdın – dinmədim, mənim pal-paltarımı, qır-qızılımlı satdın – üstünü vurmadım. Bu gün xrustal vaza yoxa çıxıb, sabah da yəqin ki, mənə satacaqsan! Buna kim dözər? Səninki səndə, mənimki məndə. Xudahafız!

Sevda uşağı da götürüb ağlaya-ağlaya gedir. Mezi pəncərə şüşəsini sındırıb venalarını kəsir, qan axır. Məsmə xanım çığıdır, haray salır. Mezi qaçıb gedir. Səsə qonşu Nəcibə müəllimə gəlir.

Nəcibə – Məsmə bacı, o nə səs idi elə? Yenə nə olub?

Məsmə (*yorğun*) – Nə bilim, ay Nəcibə müəllimə? Yenə Məzahirin dəliliyi tutub, venalarını kəsir! Gəlinlə sözləşdilər, o da uşağı götürüb getdi dədəsi evinə.

Nəcibə – Sevda yaxşı qızdı, onda bir günah görmürəm. Onun yerinə kim olsaydı – elə eləyərdi. Bir ildi sizin evdən qeylü-qal* kəsilmir. Çalışıb buna son qoymaq lazımdı! Ailəni dağıtmaq asan iş deyil.

Məsmə – Bə mən başıdaşlı nə eləyim? Məzahirin öhdəsindən necə gəlirim?

Nəcibə – Hər şeyin bir yolu, yolağası olur. Məsmə bacı, sən onu apar qoy Narkoloji dispanserə, müalicə elətdir, yoxsa Məzahir arada qalib məhv olacaq, hamıdan çox yanan da sən olacaqsan! Ona heyfim gəlir, cavandı, özü də axı, pis uşaq deyil.

Məsmə – Yəni deyirsən Məzahir təzədən adam olub adamlar cərgəsinə qoşulacaq? Gözüm elə qorxub ki, heç inanmağım gəlmir.

Nəcibə – Niyə ki? Qasım müəllimin oğlu səninkindən bətəriydi. Aparıb müalicə elətdirdilər, indi, maşallah, gül kimidi!

Bizim sinif müəllimələrindən birinin əri də narkomandı. Yazıq üç ildi getmişdi, hələ də qızıydı! (*Qulağını çəkir*) Onu da apardırdı xəstəxanaya, Vaqif həkimin yanına, müalicə olundu, indi, maşallah, özü uşaq gözləyir, əri də ta heroinə baxmır, işləyir, çörək qazanır. Sən ümidivi itirmə, oğlunu apar, qoy Narkoloji dispanserə.

Məsmə – Ay səni xoş xəbər olasan, Nəcibə müəllimə! Əgər Məzahir müalicə olunub düzəlsə, ömür boyu sənə minnətdar ollam!

Nəcibə – Məsmə bacı, mən sənin yerinə olsam, əvvəlcə bir Qasım müəllimin arvadı Səmayə xanımla söhbət eləyərdəm.

Məsmə – Çox düz deyirsən, Nəcibə müəllimə. Onda qoy Səmayə bacı ilə bir “ağız-ağıza dəyim”, sonra. Görüm, o, nə məsləhət görür?

Nəcibə – Neynək, “məsləhətli don gen olar”.

Məsmə – Ay Nəcibə müəllimə, Məzahir bizi hamının yanında gözükləli eləyib, borcluların əlindən heç bilmirəm hara baş götürüb qaçam. O qədər borc yığışib ki! İndi “itə də bir əppək borcumuz var”. Bu dörd divardan başqa ta heç nəyimiz qalmayıb, məcbur bu evi satmalıyam, başqa çarəm yoxdu. İstəyirəm bu evi satıb borcları qaytarım, sonra da şəhərin kənarında bir xosək* alım... Nə deyirsən?

Nəcibə – Sən nə danışırısan, ay Məsmə bacı? Heç belə evi də satmaq olar? Bu ev axı Aslan müəllimdən yadigardı.

Məsmə (*acizənə*) – Çarəsizəm, ay Nəcibə müəllimə, çarəsizəm! Vallah, başqa bir çıxış yolu tapa bilmirəm, nə eləyim? (*Pauza*) Elə dərddi ki, çəkirəm, bu dərddi dağa yükləsən, dağ da dözməz ki

mən dözüərəm! Axırını dəfə nə vaxt gülmüşəm – yadımdan çıxıb. Deyir: “Danışmaqdan dilim quruyub, ağlamaqdan gözüm”.

Nəcibə – Bədsuyum olma, bircə sən deyilsən ki, bu dərddi çəkən... Sən Allahdan səbr dilə. Özü də dur ayağa, get Səmayə xanımgilə, “günü günə satma”, dur!

Gedirlər.

Pərdə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Narkotik maddə – ailəvi qırğın “silahı”dı.

Müəllif

Həkim kabineti. Kabinetdə divan, kreslo, kitab şkaflı, kuşetka, seyf, televizor, böyük yazı masası qoyulub. Həkim ağ xalatda yazı masası arxasında oturub nə isə yazır. Qapı açılır, Məsmə xanım daxil olur. Həkim ayağa qalxıb kreslodan yer göstərir, o əyləşir.

Məsmə – Salam, həkim.

Vaqif – Əleykə salam. Xeyir ola, xala, nə yaxşı?

Məsmə – Heç soruşma, xalan sənə qurban! Bir oda düşmüşəm, “götürürəm əlim yanır, qoyuram yer”. Nə ölən kimi ölə bilirəm, nə qalan kimi qala. Allah baskarın evini yıxsın, yıxdı mənim evimi! Xəcalətdən xeyrə-şərə də gedə bilmirəm. *(Pauza.)* Oğlumun gül kimi arvadı, ay parçası kimi uşağı... İndi nə evə baxır, nə eşiyə baxır. Bilmir ki, ailəsi hardadı, uşağı harda? Yanıram, külüm çıxır! Dərdim çoxdu, həkim, açıb-bükə bilmirəm, dost var, düşmən var. “Allah heç kimi övladla imtahana çəkməsin”, çətindi, çəkmək olmur!

O gün tutmuşdular, Allah heç kimə göstərməsin! Bir müsibətlə onu qurtardıq, ta soruşma – dərimizi soydular e, dərimizi...

Beş-altı gün ara verdi, indi yenə başlayıb... İndi bilmirəm ki, nə edim? Lap başımı itirmişəm! *(Doluxsunur)*

Vaqif – Mən belə başa düşdüm ki, oğlunuz narkotik qəbul edir?

Məsmə – Hə, hə, balamı salıblar narkotikə, həkim. Heroindi, nədi, ona düşüb... Qonşumuzun oğlu da heroinə qurşanmışdı. Onu keçən il Siz qurtarıbsız. İndi, maşallah, düzəlib.

Vaqif – Kimdi qonşunuz?

Məsmə – Azər, Qasım müəllimin oğlu.

Vaqif – Hə, tanıyıram. Düzdü, onu mən müalicə eləmişəm. İndi necədi?

Məsmə – Yaxşıdı, heç kimə qoşulmur, işləyir, ailəsini saxlayır. Anası bilsəz Sizə nə qədər dua edir? Elə bura gəlməyi də o məsləhət gördü. Məni çevir balalarımın başına, Məzahiri də Azər kimi elə, ver əlimə.

Vaqif – Xala, danışın görüm, oğlunuz nə vaxtdan narkotikə başlayıb? Burnuna çəkir, yoxsa iynə vurur?

Məsmə – İynə vurur, başıva dönüm, iynə. Allah o iynə çıxardanın evini yıxsın! Gündə dörd-beş dəfə vurmasa, deyir: “Ana, bağrım çatlayar”. Tutulandan sonra çox danladım, deyir: “Ana, bezmişəm, az qalırım özümü öldürəm!” Deyir: “Mənə kömək elə, bir qələtdi eləmişəm. Çıxandan sonra bir daha eləməyəcəm”. Mən də anayam, nə edim? Deyirəm: “Cavandı, birdən özünə qəsd eləyər, qalaram yaman günə”. Ondan sonra onun uşağına, ailəsinə kim baxacaq? Onsuz da ailədə başpapaqlımız bircə elə Məzahirdi... *(Pauza)* Həkim, Məzahir bizi quru yurdda qoyub. Bizim topdağıtmaz evimiz vardı. Evdə nə vardısı, Məzahir hamısını daşıyıb dəyər-dəyməzinə verib narkotikə. Ta satılası bir şeyimiz də qalmayıb! *(Pauza)* Ətraf dükənlərin hamısına borcluyuq. Gündə bir adam borca gəlir. Evdə otura da bilmirəm!

Mənim yoldaşım həmişə karlı yerlərdə işləyib. On il raykomun* birinci katibi olub, son vaxtlar da tikinti idarəsində rəisiydi. Bəlkə, tanıyasız: Aslan Süleymanov. Allahdan gizli deyil, Sizdən nə gizlədim, atası onun belə-belə əməllərinə dözə bilmədi, ürəyi partladı, öldü... *(Ağlayır)* Ürək buna necə dözsün?

Vaqif – Aslan müəllimi tanıyırdım. Allah ona rəhmət eləsin, yaxşı kişi idi. Hmm... Demək, bu onun oğludu? Yaxşı, xala, bəs oğlunuz indi haradadı?

Məsmə *(ağlaya-ağlaya, ucadan)* – Heç bilirəm hansı cəhənnəmədədi? Yenə qoşulub üzünü mürdəşir yumuş Cibişə, görən, hara

baş alıb gedib? Üç-dörd gündü evə-eşiyə də gəlmir, harada yatır, harada durur, anası ölmüş, nə yeyir, nə içir bilmirəm. Elə də arıqlayıb ki... Bir dəri, bir sümükdü. Belə getsə, öləcək... (*Gözünün yaşını silir*) Məzahir qabaqlar bir gözəl, bir gözəl oğlanıydı: hamı onun ağılını, qanacağını, qabiliyyətini deyirdi. Elə də əliaçıq idi ki! Yetə-nə əl tuturdu, kömək edirdi...

Qonşuluqda Abdulla adında bir oğlan var, hamı ona Qara deyir, Məzahirlə uşaqlıqdan dost olublar. Beş-altı il bundan qabaq onunla iş qurdu, pul qazandı, maşın aldı, özünə Bakıda ev aldı. Bu zəhrimara düşəndən sonra ev də getdi, maşın da, iş də! Bütün dostları da, Qara da başından dağıldılar. Qara deyir: "Məsmə xala, narkomana etibar olmaz, kim onunla işləyər ki? Narkotiklə qurtarsın, xətri nə istəyir eləyim onunçün" (*Uzun pauza*). Həkim, indi Qara dönüb olub Abdulla müəllim. O, özünə ikimərtəbəli bir imarət saldırıb ki, iki göz istəyir tamaşa eləyə! Onun anasına Qara Fatma deyərdilər, onun-bunun işini görərdi, xalça-palazını yuyardı. "Ağ gün adamı ağardar, qara gün qaraldar" – indi o Fatma bir ağ ət gətirib ki, görən onu tanımır. Yaslara da gündə bir təzə paltar geyib gələr. Qara anasını elə saxlayır, amma mənimki?.. "Kiminin əvvəli, kiminin axırı". Ehh... Bə, mən indi nə eləyim? Mənə bir məsləhət verin, həkim.

Vaqif – Məsmə xala, Məzahiri təcili buraya gətirmək lazımdı. Onu tez tapın, xəstəxanaya gətirin, yoxsa gec olacaq!

Məsmə – Düzdü, doktor. Gedim qardaşım oğluna yalvarım, onu axtarıb tapsın, bir al-dillə bura gətirsin. Görəsən, o hara baş alıb gedib? Siz Allah, məni bağışlayın. Məsmə xalan dərdlidi, "dərdli söyləgən olar".

Gedir. Əlində balaca dəri çanta olan gözlüklü bir kişi kabinetə daxil olur.

Müxbir (*tez-tez danışır*) – Salam, gəlmək olar?

Vaqif – Salam, olar.

Müxbir – Mən radiodan gəlmişəm, müxbirəm. Tanış olaq: Səməd Kərimbəyli.

Müxbir həkimə yaxınlaşır, onlar görüşürlər.

Vaqif – Xoş gəlibsiz, əyləşin.

Səməd Kərimbəyli – Sizdən narkomaniya mövzusunda müsahibə götürmək istəyirəm. Vaxtınız var?

Vaqif (*gülümsəyir*) – Tapırıq. Sizi konkret nə maraqlandırır?

Səməd Kərimbəyli – Doktor, Sizə iki sualım var, icazənizlə cavabınızı diktofona yazmaq istəyirəm. Olar?

Müxbir diktofonu masanın üstünə qoyur. Həkim danışmaq üçün hazırlaşır: boğazını arıtlayır, kreslodə dikəlib oturur, qalstukunu düzəldir.

Vaqif – Olar, mən hazır.

Səməd Kərimbəyli (*həkimə müraciətlə*) – Narkotik maddə qəbulu adamı nələrdən məhrum edir?

Vaqif – Siz deyən ki, nələrdən məhrum etmir?! Mənə görə, o adam beş şeydən – əvvəla, can sağlığından, pul-paradan, yaxşı addan, sonra həm bu dünyasından, həm də o dünyasından məhrum olur:

– o, hər şeydən qabaq, insanın sağlamlığını əlindən alır, onu ağır xəstəliklərə düşür edir. Narkomaniya – psixosomatik xəstəlik sayılır. Beləsinin nə sağlam canı, nə də sağlam ruhu ola bilər.

– narkotik maddə bahadır, onu almaq çoxlu pul tələb edir. Daim artan bu tələbatı ödəmək üçün narkoman pula gedən nəyi varsa, satır, həmin pulu isə narkotikə sərf edir. Nəticədə, əvvəllər zəngin olan bir şəxs sonda var-yoxdan çıxır, müflisləşir, borca düşür...

– hər kəs istəyər ki, yaxşı adı olsun, "çünki yaman addan ölüm yaxşıdır". Narkoman kim olursa-olsun, hansı ad-sana, fiziki ya maddi imkanlara sahib olursa-olsun, onun adına bir damğa vurulmuş olur: "Narkoman" – o, bu ləkəli adla da yaşamaq məcburiyyətində qalır.

– narkotik maddə insanı bu dünyanın nemətindən məhrum edir: o, ailəsindən, işindən, dostlarından uzaqlaşır, həyatdan, təbiətdən, yeyib-içməkdən, gəzməkdən zövq almır. Axırda isə o, cinayətə sürüklənir... Narkomanın yalnız bir arzusu olur: nə olursa-olsun heroin tapmaq, iynə vurmaq! Əslində narkoman heç o maddədən də həzz ala bilmir, yalnız “ağrıya vurur”, amma buna baxmayaraq, güclü meylin də qarşısında duruş gətirə bilmir, yəni həm “Əli aşı”ndan olur, həm də “Vəli aşı”ndan.

– narkotik maddə insanı o dünyanın nemətindən – cənnətdən də məhrum edir, çünki Allahın buyurduğu doğru yoldan sapıb Şeytana uyan bir bəndəni Tanrı öz cənnətinə niyə qəbul eləsin?

Mən Yer üzündə ikinci elə bir şey tanıyıram ki, narkotik maddə qədər insanı hər şeydən belə total şəkildə məhrum eləyə bilsin!

Səməd Kərimbəyli – Narkotik maddənin bəlasına düşməmək üçün nə etmək lazımdır?

Vaqif – Maariflənmə işi hər yerdə sağlam qurulmalıdır. Bu yöndə xüsusilə Təhsil Nazirliyi ilə Mədəniyyət Nazirliyi kompleks maarifləndirici və profilaktik tədbirlər görməlidirlər.

Təhsil Nazirliyi ədəbiyyat üzrə tədris proqramına tabakomanıya, alkoqolizm və narkomaniyadan bəhs edən əsərlər salmalı, onları tədris etməlidir. Asif Kəngərlinin “Zəhrimar” hekayəsini orta siniflərdə, “Bəla” pyesini isə yuxarı sinifdə tədris etməyi təklif edərdim. Bu əsərlərin mövzusuna uyğun inşalar yazılmalı, bu problemlər hər sinifdə müzakirə predmetinə çevrilməlidir. Həmin müəllifin “Tütün-çəkmə barədə hər şey”, “Alkoqol – sağlamlığın və sağlam həyat tərzinin düşməni” və “Narkotik maddə – ailəvi qırğın “silahı” adlı kitabları da sinifdən xaric oxu kimi təlim materialına daxil edilməlidir.

Mədəniyyət Nazirliyində isə “Bəla”, “Zəhrimar” adlı pyeslərlə yanaşı, digər müəlliflərin əsərləri də tamaşaya qoyulmalı, filmlər çəkilməli, kitablar çap olunmalıdır. Elə etmək lazımdır ki, orta məktəb şagirdləri ədəbiyyatdan bir dərsi teatrda keçsinlər, bu mümkün

deyilsə, onda həmin dərsin sinifdə film-tamaşası təşkil edilməlidir. Belə çox maraqlı, əyani olar, yadda qalardı.

Səməd Kərimbəyli – Doktor, ətraflı və dolğun müsahibə üçün sağ olun.

Həkim müxbirlə görüşüb onu qapıya qədər yola salır. Kabinetə bir qadın daxil olur.

Leyli – Salam, həkim, mən yoldaşımdan ötrü gəlmişəm.

Vaqif – Salam. Sizin probleminiz nədir?

Leyli – Mənimki içir..., gecə demir, gündüz demir, içir. Özü də sənətkardı, əlləri “qızıldı”. İcməyəndə adamdı, ailəsinə, uşağına yaxşı baxır, hamıya yanılıdı. İcməsə, “quzu”du, “mələsə əti yeyilər”. Amma elə ki, içdi... üzünü görmə! Gərək biz evdən qaçaq! Evi vuracaq, dağıdacaq... Məndə ana qoymur, dədə qoymur, söyüb yamanlayır. Uşaqlar da, qonşular da beziblər ondan. Mən heç, ailəsiyəm, birtəhər dözüərəm. Deyirəm: “Bəs uşaqların günahı nədi?” Sizdən də üzüqaralıq edirəm, üç uşağım var: ikisi qızdı, biri oğlan. Qızlarım yekəlib, bu gün-sabah ərə getməlidilər. Ay doktor, sən də mənim qardaşım, indi kim alkaşın qızını alar? Oğlum da təzə əsgərlikdən gəlib. Atasının bu əməllərinə dözə bilmir. Deyir: “Mama, baş götürüb evdən gedəcəm!” İndi qalmışam yaman günə! Uşaqlar da, mən də əsəbi olmuşuq. Axı nə qədər yalvar-yarıp etmək olar, nə qədər sıxılmaq olar, nə qədər ağlamaq olar?

Vaqif – O, çoxdan içir?

Leyli – Biz iyirmi beş ildi ki, ailə qurmuşuq. Bu iyirmi beş ilin azı on beş ilini o hər gün içib, hər gün içib... Mən bəxtiqara bir ağ gün görməmişəm. Uşaqlarım qonşunun evində, ağac altında yatıblar – elə böyütmüşəm onları. Nə isə... Axır vaxtlar da, ay doktor, elə bil onun başı xarab olub. Özü ilə danışır, gah deyir: “Qoymayın, məni güdürlər, tutacaqlar”, gah məndən şübhələnir, gah da qonşulardan. Bir də görürsən qaçıb girdi kravatın altına. Deyirəm: “Elə niyə eləyirsən?”. Deyir: “Qorxuram”.

İndi onun özünü də gətirmişəm, eşikdə gözləyir. Deyirəm: “Ya ölsün, ölüsünü aparım, ya dirisini” – belə yaşamaq daha mümkün

deyil. Özü də qoca deyil e, cəmisi qırx doqquz yaşı var. Amma görün elə bilər o, yetmiş yaşlı qocadı. Hələ mənimlə yanaşı gedəndə çox adam elə bilir ki, o mənim atamdı.

Vaqif – Xanım, Siz xəstəni aparın qəbul şöbəsinə. Oradan da stasionara qoyarlar. Görünür, xəstə ağır xəstədi, amma biz nə lazımsa edirik, narahat olmayın.

Leyli – Sağ olun, doktor, Allah balanızı saxlasın.

Gedir.

Pərdə

BEŞİNCİ PƏRDƏ

Narkotik – bütün çirkinliklərin “ata”sidir.

Narkomaniya – ölümü pulla satın almaqdır.

Müəllif

Xəstələr üçün palata. Dörd çarpayı, tumba, maqnitofon qoyulub. Çarpayıların ikisində xəstə var. Onlar həzin musiqiyə qulaq asırlar. Üçüncü xəstə – Mezini tibb bacısı qoluna girib gətirir. Mezi özünü çarpayıya tullayır, ağrıdan qıvrılıb açılır, zarıldaıyır... Həkim palataya daxil olur.

Mezi (təngnəfəs) – Ağrıdan ölürəm, doktor, tez olun, bir tramal vurun, dözə bilmirəm!

Vaqif – Günay, Adilə xanımdan bir ağrıkəsici götür, gəl, xəstəyə vur. Tez ol!

Mezi (çığırır) – Sümüklərim sınır! Başım çönür, özümü doğramaq istəyirəm!

Tibb bacısı çıxır. O, əlində şpris geri qayıdır, damara iynə vurmaq üçün xəstənin venasını axtarır, tapa bilmir. Mezi ağrıdan yerində dura bilmir, çapalayır.

Vaqif (ucadan) – Sakit ol, sakit ol! İmkan ver, iynəni vuraq.

Həkim Mezinin qolundan tutur. Tibb bacısı onun yuxu venasına iynə vurur: xəstə sakitləşir.

Günay – Doktor, indi bir çətinliklə damara düşdüm, sabah nə edəcəyəm – bilmirəm. Damar yoxdu!

Vaqif – Görürəm. Damar tonusdan düşüb, divarı qalınlaşıb, hər yeri göyərüb, döyənəkdi. Gərək körpücükaltı venaya kateter qoyaq.

Həkim cib telefonunu çıxarıb nömrə yığır.

Alo, Zakir həkim, salam, necəsən? Sağ ol. İndicə heroin narkomaniyası ilə bir ağır xəstə gətiriblər. Onun körpücükaltı venasına kateter qoymaq lazımdı. Nə vaxt bura keçə bilərsən? Yaxşı, onda gözləyirəm. Təşəkkür.

Həkim xəstənin təzyiqini ölçür, nəbzini tutur. Ürəyinə və ağciyərlərinə qulaq asır. Qarnını əllərilə palpasiya edir. Axırda çəkilə reflekslərini yoxlayır.

Mezi (*qayğılı səs*) – Doktor, necədi vəziyyətim?

Vaqif (*ağır-ağır*) – Açıqı, vəziyyətin yaxşı deyil... Səndə ekstrasistoliya var, əzizim, nəbzın isə dəqiqədə 110 dəfə vurur. Arterial təzyiqin 90/60 mm civə sütunudu. Qara ciyərin 8 sm böyüyüb, ağırlıdı – bu, yaxşı əlamət deyil. Reflekslərin də çox güclənib. Sabahkı müayinələrdən sonra sənın xəstəliyinin ağırlıq dərəcəsini daha dəqiq müəyyən edə biləcəyik.

Viloş (*burnunda danışır*) – Doktor, birdəfəlik de ki, ona “kapremont”^{*} lazımdı da!

Əbili (*özünəməxsus ləhcə ilə*) – Deyir: “Kor kora “kor” deməsə, bağı çatlar!”

Vaqif – Nə vaxtdan başlamısan?

Mezi – Üç ildi.

Vaqif – Gündə nə qədər heroin qəbul edirsən?

Mezi – O baxır günə... Gün olub bir qram, gün olub üç qram heroin vurmuşam, gün də olub bir-iki “çət”.

Vaqif – Aha. Yuxun necədi?

Mezi – Pis. Gecələr yata bilmirəm. Səhərə yaxın bir-iki saat yatam, ya yatmayam. Yatanda da qarmaqarışıq yuxular görürəm.

Vaqif – Əsəblərin necədi?

Mezi – Onu demə, doktor, çox əsəbiyəm e, çox.

Vaqif – Bəs cinsi fəaliyyətin?

Məzahir başını aşağı salır, dinmir.

Vaqif – Neçə yaşın var?

Mezi – İyirmi beş.

Vaqif (*zarafatçıya*) – O barədə rəqəmlərin yeri, deyəsən, dəyişik düşüb: halın əlli ikiyə uyğun gəlir... Yaxşı, gündə nə qədər siqaret çəkirsen?

Mezi – Bu işə başlamamışdan qabaq bir qutu mənə iki-üç gün bəs edirdi, indi isə gündə üç-dörd qutu görmür. “Mal” vurandan sonra adamın ürəyi elə siqaret istəyir ki!

Vaqif – Siqareti neçənci sinifdən çəkirsen?

Mezi – Onuncu sinifdən.

Vaqif – Bəs nəşəni?

Mezi – Elə o vaxtlardan...

Vaqif – Dərmanlarla aran necədi?

Mezi – Nə bilim? Son vaxtlar heroinə pul çatmayanda diazepamdan, tramaldan-zaddan atmışam.

Vaqif – Aydını. Demək, səndə həm heroin narkomaniyası, həm tabakomaniya, həm də dərman toksikomaniyası var. Sən vəziyyətin necə ciddi olduğunu başa düşürsən? Köhnə həkimlərdən biri deyib ki, “biz üç nəfərik: mən – həkim, sən – xəstə, o – xəstəlik. Əgər xəstə həkimin tərəfinə keçsə, biz iki olarıq, xəstəlik tək qalar onda biz ona qalib gələrik! Yox, əgər xəstə xəstəliyin tərəfinə keçsə, o halda həkim tək qalar və heç nə eləyə bilməz”. Əzizim, sənın qarşında iki yol var: ya müalicə olunub düz yola qayıtmalısan, ya da narkotikin dalınca getməlisən. Üçüncü yolun yoxdu! Narkotik isə adamı hara aparıb çıxarır – bunu özün məndən də yaxşı bilirsən. Narkotik qəbul edən hər bir şəxs evə iki dəst paltar alıb qoymalıdı: biri kəfəndi, o biri isə dustaq paltarı, çünki o paltarlardan birini tezliklə geyməli olacaq. Bildin?

Mezi – Doktor, mən bu həyatdan bezmişəm, özü də heroindən iyirənirəm! Fikrim müalicə olunub çıxmaqdı. Sizdən xahiş edirəm ki, nə lazımsa eləyin, mənı bu bələdan qurtarın! Ömrüm boyu Sizə minnətdar olaram.

Vaqif – Mən də, tibbi personal da əlindən gələni edəcək. Sənın vəzifən isə narkomanlarla əlaqəni birdəfəlik kəsməkdi! Əgər səndən şübhəli bir şey hiss etsəm, ya testdən çıxmasan, dərhal evə yazacam. Bildin? Gəl, “şərti şumda kəsək!”

Mezi – Bəli, doktor. İnşallah, elə şeylər olmaz! Mən bura müalicəyə gəlmişəm.

Vaqif – Bu təkcə müalicə məsələsi deyil. Bu, həyatla ölümün, Keyirlə Şərin mübarizəsi məsələsidir – bunu daim yadda saxla. Günay, Məzahiri sabah hərtərəfli yoxlamaq lazımdır: sidiyin, qanın analizi, hepatit C-yə, bir də VİÇ-ə görə müayinə, ağciyərlərin rentgenografiyası. Sonra... Simuzər xalaya de, qoy Məzahirin sanitar təmizliyinə bir baxsın.

Günay – Baş üstə, doktor.

Zakir həkim daxil olur. O, xəstəyə köynəyini çıxarmağı işarə edir. Həkim körpücük sümüyünün yanını novokainlə keyləşdirir və körpücükaltı venaya kateter qoyur. Tibb bacısı sistemi çarpayının yanına gətirib kateterə sancır. Maye gedə-gedə Günay bir neçə iynəni sistemin rezin hissəsinə vurur. Vurulan iynələrin təsirindən Mezi yuxuya gedir. Digər xəstələr Meziyə yaxınlaşıb, ona tamaşa edirlər.

Viloş – Doktor, mən bunu tanıyıram. Atası son vaxtlar tikinti idarəsinin rəisiydi, keçən il öldü. Şahab məhləsində qalırlar. Üç ildə “şəpləyir”*. Cibişlə bir “kruq”* durlar. Özü də bizim məhlədən qız alıb.

Əbili – Deyəsən, bir yerdə çox olubsuz?

Viloş – Yoox. Onun “kruq”u ayrı, mənimki ayrı. Mən çəkəniyəm, o, “iynəyə oturub”. Mən ömrümdə iynəyə yaxın getməyəm. İynə kişi işi deyil!

Əbili – Ə, nə fərqi var, iynə vurdun, ya nəşə çəkdin? Narkotik elə narkotikdi da. “İlanın ağına da lənət, qarasına da”...

Viloş – Fərqi çoxdu... Sən elə şeyləri bilməzsən. Nəşə elədi ki, olanda çəkirsən, olmayanda yox. Nəşə narkotiklərin “şahı”dı! Özü də mən “zloy”* narkoman olmamışam. Belə də... Bala-bala çəkmişəm özüm üçün. Şofer babayam, on ildə işləyirəm, hələ bir dəfə də olsun Viloş ustanın əlindən xəta çıxdığını görənlər olmayıb.

Əbili – Ə, niyə yalan danışsın? Dörd il bundan qabaq körpüdən çaya kəllə vuran kim idi?

Viloş (*mızıldayır*) – Əşşi, o da bir işiydi, oldu.

Əbili – Bə keçən ay “avariya”* eləyən kimiydi?

Viloş – Əh! Nə bilim? Uşaqlar bir “baş”* “mürşüdü”* nəşə vermişdilər – ondan sonra oldu. (*Əsəbiləşir*) Sən də, əl çək də məndən.

Günay – “Yalançının şahidi yanında olar”.

Əbili – And içsə də Qurana,

İnanma narkomana. (*Gülüşürlər*)

Viloş – Bə sənəin əlivə nə olub?

Əbili – Sexdə “stanoka”* düşüb.

Viloş – Görürsən, qəzavü-qədər olanda olur.

Əbili – Qardaş, mən danmıram ki! İçmişəm, “piyan”* olmuşam, əlim “stanoka” düşüb. Deyirəm, yəni: “gəl, əyri oturaq, düz danışaq”.

Vaqif – Viloş, sən dörd-beş gündən sonra burdan çıxırsan. İndi özünü necə hiss edirsən?

Viloş – Əla! Yuxum yaxşı, iştaham yaxşı. Özüm də “bomba” kimiyəm. Buradan çıxan həməən Əshabü-Kəhfə* gedib qurban kəsib tövbə edəcəm. “Həvəsdı, bəsdı”, ta uşaqlar da böyüyüb. Arvad-uşaq adamın üzünə durur!

Vaqif – And içənlər, pirə gedənlər çox olub, amma əməl edənlər az.

Viloş – Mən o kişilərdən deyiləm, dedim, qurtardı getdi! Tövbə edib nəşəyə əl uzatmaq günahdı, adamı tutar. Əgər çəksəm, heç bu başdan pirə də getməyəm. Mən elə şeylərdən qorxaram, doktor.

Vaqif – Görək də... Göstər kişiliyivi. Sən necə, Əbili?

Əbili (*əllərini yuxarı qaldırır*) – Mən qələt elərəm! Araq mənə elədiyini eləyib, ta nəyim qalıb? Gül kimi sexim vardı, pulum, param, adım, sanım... Şəhərdə iki usta olsaydı, biri məniydım. Alkaşlar başıma qarğa-quzğun kimi yığışardılar. Axşam sexin qabağında, bəlkə, dörd-beş nəfər məni gözləyirdi, çünki işləyirdim, pulum varıydı... Hər gün onlarla “ley-pey”*. Bir də gördüm Leylan düzündə qalmışam. Hanı o dostlar? İndi yanıma bir qutu siqaret gətirənəm də yoxdu! Hələ indi başıma dəyir... Arvad neçə dəfə dedi, eşitmədim. Üstəlik, onu döydüm, söydüm, uşaqları qan-bağır elədim. Axırda arvad bezdi, uşaqları da götürüb getdi... (*Pauza*) Deyir, böyük oğlum təkər sexində işləyir. Ortancıl çayxanada günəməzd fəhlədi. Xırda oğlan da bazarda pəraşki* satır. Kül mənim başıma! (*İki əlli başına qapaz vurur*)

Vaqif – Xəstəxanadan çıxandan sonra nə eləyəcəksən?

Əbili – Gedib sexi açacam, işləyəcəm, qapı-pəncərə düzəldəcəm. Sənətim dülgərlikdi də! Sonra ailəmi gətirib saxlayacam, uşaqları məktəbə göndərəcəm.

Vaqif – Ailənlə rəsmi ayrılımsan?

Əbili – Yoox... Arvad məhkəməyə ərizə verib, amma hələ məhkəmə olmayıb. Doktor, Siz mənə yaxşı bir arayış verə bilərsiniz?

Vaqif – Nə barədə?

Əbili – Yəni mənim müalicə olunmadığım barədə – məhkəməyə verəcəm. Bir də bizimkilər inanmazlar ki, mən artıq içməyəcəm. Siz, bəlkə, bizimkilərlə danışasız? Xahiş eləyirəm, doktor, çox xahiş eləyirəm.

Vaqif – Nə olar, danışaram. Amma gərək sən də sözüvün üstündə durasan, içməyəsən.

Əbili – Yox, yox, içməyəcəm, içənin atasına lənət! Hələ indiyəcəm butulkaya qalib gələn olmayıb, butulka hamıya qalib gəlib! Mən bunu burda başa düşdüm.

Vaqif – Sənə, Əbili, kompleks müalicə, plyus alkoqola qarşı iyrəndirici terapiya aparılıb – effekti də yaxşıdı. Amma son sözü yenə də insan özü deyir, çünki insan şüurlu məxluqdu. Bilirsən də nə deyirəm? Ailənlə qohumlarının inamını qazanmaq, özünü doğrultmaq üçün sənə hələ çox çalışmaq lazım gələcək.

Əbili – Sizə söz verirəm, çalışacam! Allah qoysa, özünüz görəcəksiz, doktor.

Vaqif – Allah ağzından eşitsin, uşaqların yazıqdı.

Əbili – Doktor, qoy bir söz də deyim, ürəyimdə qalmasın. Mən bura gələncən araq da içirdim, siqaret də çəkirdim. Sizin sayənizdə burada arağı da yerə qoymuşam, siqareti də! Demək, bura mənim kimilər üçün əstəğfürullah, elə pirdi də? Elə deyil?

Vaqif (*gülə-gülə*) – Yaman dedin, Əbili. Sağ ol!

Həkimlərlə tibb bacısı çıxırlar. Səfərlə Qara əllərində meyvə dolu zənbillə bir blok siqaret palataya daxil olurlar.

Qara – Salam.

Viloş – Əleykə salam. Mezinin yanıma gəlibsiz?

Səfər – Hə, Məzahirin.

Viloş – Ona iynə vurdular, yatdı, indi oyadaram: Mezi, Mezi, dur, dostların gəlib.

Məzahir gözələrini açır.

Qara – Ə, Məzahir, bu nə gün-dirilikdi? Necəsən? Gör bir kim gəlib?

Məzahirlə Səfər görüşürlər.

Mezi – Səfər, sən hara, bura hara? Xoş gördük.

Səfər – Xoş günün olsun. Üç gündü ki, Bakıdan gəlmişəm. Dünən Məsmə xala ilə görüşdüm. Səndən çox giley elədi. Arvad yaman düşüb, fikir eləyir, hamısı da sənin üzündən.

Mezi – Bilirəm, başa düşürəm. (*Başımı aşağı dikir*)

Səfər – Necədi vəziyyətin?

Mezi – Vəziyyətim... həkim məni yoxladı, sabah da analizlərimi verəcəm. Nə bilim, Səfər, deyəsən, yaxşı deyiləm axı...

Səfər – Məzahir, məktəbdə əlaçı şagird olubsan, səni məhlədə hamıya nümunə göstərirdilər. Bəs necə oldu ki, sən narkoman oldun?

Mezi (*köksünü ötürür*) – Heç özüm də bilmirəm... Universitetin üçüncü kursunda oxuyanda Qara ilə birlikdə bankdan kredit götürdük, başladığ işləməyə. Əlimiz də gətirirdi, ayağımız da, pula pul demirdik... Üç il bundan qabaq uşaqlarla Söyüdlü restoranda oturmuşduq, yeyib-içirdik. Dedilər: “Gedək saunaya”. O vaxt Sulduz təzə bir sauna açmışdı. Getdik ora. Bir az bilyard oynadıq, saunaya girdik. Orada massajist qızlar var, onlarla məzələndik. Qızlar bizə pivə, araq gətirdilər. İçdim, gördüm ki, məni tutdu. Dedilər: “Bundan bir şey çıxmaz, gedək “sıxaq”*. Orada dalda bir otaq var, yığışdıq ora, dörd nəfər idik, “poker”* oynadıq. Mənim əlim gətirdi, bunları uddum. Gördüm ki, onlar bir-bir keçirlər o biri otağa. Qayıdanda da hamısı nəşəli, gülə-gülə gəlirlər. Soruşdum ki, “orada nə var ki, hamınız ora gedirsiniz?” Dedilər: “Bilmək istəyirsənsə, özün buyur, bax”. Mən o otağa girəndə gördüm ki, Cibiş əlində dolu şpris özünə iynə vurur. Dedim: “Bu nədi?” Dedi: “Heroin. İstəyirsən sən də vur, bunun “kayfi” bambaşqadı”. Dedim: “Axı mən iynə vura bilmirəm?” Cibiş dedi: “Narahat olma, mən vuraram”. Dedyim kimi, həmin vaxt

çox kefli idim. Elə kefli başa da mənə iynə vurdular... On-on beş gündən sonra gördüm ki, daha heroinsiz qala bilmirəm...

Qara bilir, mənim o vaxt maddi imkanım çox genişiydi, çünki gecə-gündüz işləyirdim, durmaq yoxuydu. Narkotikə düşəndən sonra, inanın, elə olub ki, Cibişə, ya Mazana on-on iki min dollar verib göndərmişəm “kristal mal” dalınca! Sonra heroin məni işdən-gücdən də elədi. Yavaş-yavaş “iynəyə oturdum”, “mal” olanda günlərlə evdən eşiyə çıxmırdım, iynələnib yatırdım. Necə deyərlər: “İçim, uçum” qaydası ilə yaşayırdım. Gün olub beş-altı dəfə, gün olub səkkiz-on dəfə iynə vurmuşam... İş töküldü qaldı, şəriklərim məndən ayrıldılar. Bir gün gördüm ki, tək qalmışam! Axırda Qara da məndən uzaqlaşdı...

Qara – Özün günahkarsan! Mən sənə neçə dəfə dedim, eşitmədin.

Mezi – Mən səni qınamıram. Sənin yerivə kim olsaydı, elə edərdi. Günahların hamısı məndədi, daha doğrusu, heroində... Hə, Səfər, yavaş-yavaş başladım dükanları, maşını, Bakıdakı evi satmağa... Bir müddətdən sonra onları da satıb vurdum damara! Axırda, düşdüm borca. Əvvəlcə, beş-altı adamdan borc istədim, verdilər, çünki mənim narkoman olduğumu hələ bilmirdilər. Biləndən sonra daha heç kim mənə borc pul vermədi. Məcbur oldum ilişdim evə. Evdə nə vardısı, hamısını satdım, ya da heroinə dəyişdim.

Səfər – Bilirəm. Məsmə xala mənə danışib. İndi çox adama borclusan...

Mezi – Elə ona görə də neçə dəfə istəmişəm özümü öldürəm... Anam, bir də Sevda olmasaydı, indi çoxdan...

Səfər – Gic-gic danışma, ağılıvı başıva yığ! Sənin gözəl ailən var, uşağın var... Sən ölsən, onların taleyi necə olar? Bir düşün... Mən Qara ilə söhbət eləmişəm, ikimiz də sənə kömək edəcəyik. Borcların yarısını mən, yarısını da Qara ödəyəcək. Müalicədən sonra məsləhətləşib, sənə münasib iş də taparıq.

Mezi (*sevincək*) – Sağ olun e, çox sağ olun! Vallah, qardaş qardaşa belə yaxşılıq eləməz. İkinizə də qurban olum! Allah qoysa, borcunuzdan çıxaram.

Qara – Məzahir, yad adam kimi danışma, biz üçümüz də dost olmuşuq, çörək kəsmişik! Aslan əminin boynumuzda haqqı-səyi çox olub. Pul qazanmağın yolunu da sən mənə öyrədibsən. Mən sənin sayəndə bu mərtəbəyə çatmışam, bunu unutmuram.

Mezi – Sağ ol, Qara! (*Səfərə müraciətlə*) Bəs sən demədin nə yaxşı gəlibsən? Xeyirdi?

Səfər – Bəli, xeyirdi. Bakıda bizim uşaqlar dedilər ki, “oxuduğumuz məktəb pis vəziyyətdədi, gəlin oranı təmir edək, düzəldək”. Mən də pul qoydum, məktəbi “kapital”^{*} təmir elətdirdik, “sportzal” tikdirdik, “otopeniya”^{*} çəkirdik. Qara da burada işlərə nəzarət elədi, on günə açılışdı. Çimnaz müəllimə elə sevinir ki, gəl görəsən! Zarafat deyil, şəhərdə ən yaxşı məktəb indi bizim məktəbdə.

Mezi – Orada çoxdan təmir gedir?

Qara – Altı ay olar.

Mezi – İşə bax ki, bu altı ayda orada təmir getməyindən xəbərim olmayıb! Halbuki, acqarına gündə iki-üç dəfə oradan keçirdim. (*Pauza. Təəssüflə*) Narkoman bilməz gün nə vaxt çıxar, nə vaxt batar, güllər nə vaxt açar, nə vaxt solar. Ehh...

Qara – Bir xoş xəbər də var.

Mezi – Nədi?

Qara – Səfər evlənir.

Mezi – Səfər, səni təbrik edirəm, xoşbəxt ol!

Səfər – Sağ ol! Məzahir, mən toy günümü bir həftə də uzatdım ki, sən sağalıb ayağa qalxasan, toyda iştirak edəsən. Mənim soldışım Qaradı, sağdışım da sən olmalısən.

Mezi – Siz məni yaman sevindirdiz, ruh verdiz! Allah ikinizi də sevindirsin.

Viloş – Bax, əsl dost belə olar, e! O gün biri gəlib ki, “Viloş, ölməmişəm ki, “ağ” da var, “qara”^{*} da var, hansını istəyirsən?” Dedim: “Qardaş, mən bura müalicəyə gəlmişəm, gəlməmişəm ki, “xorrayıb”^{*} yatam?” Qayıtdı, çıxdı getdi.

Əbili – Mezi, belə dostların qabağında iynə vursan, sən ən “posledni”^{*} adam olarsan.

Səfər – Məzahir, sən müalicə ol, buradan kişi kimi çıx! Bizim işə çoxlu işmiş var, gedək onların dalınca. İndi sən bizə söz verirsən?

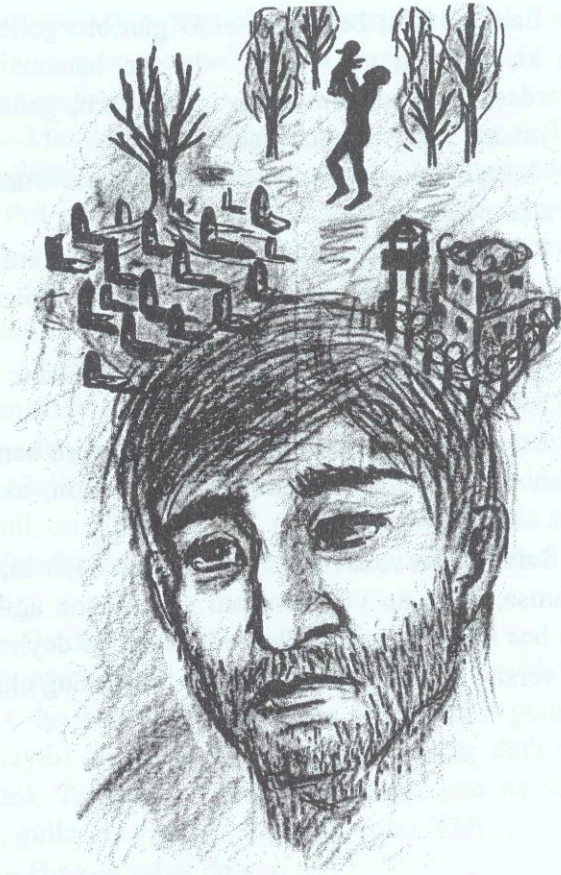
Mezi – Səfər, əgər mən bir də narkotikə əl vursam, onda gərək arvad ləçəyi bağlayam!

Səfər – Məzahir, biz sənə inanırıq. İnanırıq ki, sən ağıllı olacaqsan. Allah əvvəlcə adamın aqlını, sonra malını, axırda canını alır.

Qara – Səfər, sənin sözüvün qüvvəti: Allah deyir ki, “mən sənə ağıl vermişəmsə, daha nə verməmişəm? Mən sənə ağıl verməmişəmsə, onda bəs nə verməmişəm?” Ona görə mən də deyirəm ki, “Allah sizə ağıl versin, aqlınız olsa, hər şeyiniz olar”. Sağ olun.

Səfərlə Qara gedirlər.

Pərdə

– Bezmişəm, vallah, bezmişəm... Bu nə həyatdır mən yaşayıram?! Məni bu bəlaya salanın Allah bəlasını versin!

Mən doğru yolu tapıb... bu cəhənnəmdən, bu əzablardan çıxmalıyam, mütləq çıxmalıyam...

ALTINCI PƏRDƏ

Ən yaxşı həyat ayıq həyatdı; həzzi də, kefi də axtarsan, nə "ağ", nə "qara"da yox, bu ağlı-qaralı həyatın özündə taparsan.

Müəllif

Xəstəxananın darvazası. "Narkoloji dispanser" sözləri yazılmış lövhə aydın oxunur. Məsmə xanım, Sevda, Səfər və Qara Məzahiri evə aparmaq üçün qapıda gözləyirlər. Məzahir Vaqif həkimlə birlikdə onlara yaxınlaşır. O ağarıb, kökəlib, səliqəli geyinib. Gülməyir.

Məsmə – Sənə qurban olum, həkim, balamı elə bil mənə təzədən verdin! Göz dəyməsin, Məzahir çox yaxşılaşıb, ona baxanın "gözü doyur".

Vaqif – Məzahir ağıllı, qabiliyyətli oğlandı. Ümidvaram ki, o, bir daha Şeytana uymayacaq, gələcəyini, bir də ailəsini düşünəcək.

Məzahir – Doktor, bu üç ildə mənim əzab-əziyyətimi, anama, ailəmə çəkdirdiklərimi Allah heç kimə göstərməsin. Heç düşmənimə də arzu eləmirəm! Dünyada ən alçaq iş narkomaniyadı – bu bir bəla şeydi, mübtəla olmayan bilməz. Narkoman, yeri gəlsə, bir qram heroinə ailəsini, namusunu, Vətəninini, ... belə hər şeyini satar. Mən bunu, bu həyatı gördüm, ona görə də narkotikə nifrət eləyirəm. Mənə görə dünyada iki alçaq iş var: onlardan biri – qadınlar üçün pis yola düşməkdə, o biri – kişilər üçün narkomaniyadı. Özü də narkomaniya hələ o birisindən də betərdir... Ehh... Heroin çox oğulları sındırdı, cındır elədi... Gözümün qabağında neçə-neçə nə kimi oğullar can verdi... Hansını deyim?

Vaqif həkim, artıq gecdi, mən atamı geri qaytara bilməyəcəm, amma innən belə nə anamı, nə də ailəmi sıxılmağa qoymayacam. Nə isə... Günahım çoxdu. Ana, sən Allah, məni bağışla, Sevda, mə-

ni bağışla, sizi nə qədər incitdim! Qarşınızda çox günahkaram. Mən bu gündən artıq Mezi də deyiləm, Məzahirəm. Mən sizləri innən belə heç vaxt, heç vaxt narkotikə dəyişməyəm! Burdan çıxan kimi hamama, ordan da düz məscidə gedirəm, and içib, tövbə edəcəm.

Səfər (zarafatyana) – Demək, yolumuz birdi: mən də əvvəlcə bəy hamamına gedib, sonra kəbin kəsdirmək üçün məscidə gedəcəm. (*Hamı gülüşür*)

Əlində dəri qovluq olan müstəntiqlə polis Cibiş qolu qandallı gətirirlər. Məzahir Cibiş görüb arxasını ona çevirir.

Cibiş – Mezi, üzünü niyə yan tutursan, məndən küsübsən? Görmürsən “ilişmişəm”? Qıllı, əclaf “iş verən” imiş, “torbamızı tikib”. İndi bizi tutublar.

Məzahir (acıqlı, əsəbi) – Mən sənə neçə dəfə dedim ki, “bunun axırı yoxdu, gəl, gedək müalicə olunaq, çıxaq”? Sənsə – eşitmədin. Bu da ki axırı: “Niyyətin hara, mənzilin ora”.

Cibiş (dişlərini ağardır) – İndi mənzilim “sanatoriyadı”. Bir neçə illiyinə “dincəlməyə” gedirəm.

Polis Cibiş arxadan itələyib aparır. Məzahir onun arxasınca baxır, başını bulayır.

Məsmə (onun arxasınca boğma çıxarır) – Kül başıva, Allah belələrini yaradır ki, yer üzünü boş qalmaya. Pərvərdigara, sən mənim balamı belə xata-bələdan saxla!

Məzahir – “Su sənəyi suda sınar”. Altı ildi ki, Cibiş iynə vurur. O, məndən başqa beş-altı nəfərin də damarını deşib – bu, ən “podlı iş” sayılır. Onlardan ikisi tutulub “sroka” gedib, ikisi isə indi pis gündədi. Biri də ata-ananın yeganə övladıydı, keçən il “tuxta mal” vurdu – iynə damarında hamamda öldü, getdi. İyirmi yaşı vardı... İndi onun anasının başına hava gəlib, atasını isə deyəsən, iflic vurub...

Məsmə – Vay, vay, anan ölsün, bala!

Məzahir – Doktor, heç bilirsiniz şəhərdə nə qədər narkoman var? Hamısı da cavan-cavan uşaqlardı. Əgər mən desəm ki, onlar kimin uşaqlarıdır... Siz, bəlkə də, inanmazsınız.

Vaqif – Yox, mən inanaram, çünki neçə ildi bu işin içindəyəm. Çox şeylər görmüşəm! (*Əlilə zalı göstərir*) Sən o sözləri bunlara de... Heç bilirsiniz, narkomanıyanın belə yayılmasının səbəbləri nədi? Məncə, birincisi – uşaqların ərköyün böyüdülməsi, onlara yerli-yersiz çoxlu pul verilməsi, ikincisi isə – uşaqların maarifləndirilməməsidir. Alik adlı bir narkoman tanıyıram, o deyirdi ki, “Doktor, məni atam bu yola vadar edib”. Soruşanda Alik dedi ki, “mən hələ orta məktəbdə oxuyanda atam cibimə o vaxtkı pul ilə beş-altı min “rubl” qoyurdu ki, “get Urisetə, ya Pribaltikaya, qızlarla keflə”. Mən də o pulu nə qədər xərcləyirdimsə qurtarmaq bilmirdi: restorana, bara, içkiyə, bahalı siqaretlərə, qızlara...” Deyirdi: “Sonra qumar oynadım, nəşə çəkdim, axırda “damara qulluq elədim”. Nəticədə, Alikin taleyi faciəli oldu: ailəsi dağıldı, gül kimi işindən onu atdılar bayıra, düşdü küçələrə. İndi həbsdədi, yatır. Arvadı da pis yola düşdü. İki uşağı var, ikisi də xəstə, özləri də əlilliyə görə müavinət alırlar. Yaxşı yadıma düşdü, sənin uşağının neçə yaşı var?

Məzahir – İki yaşı. Necə bəyəm?

Vaqif – Uşaq necədi, aktivdi? Danışır?

Məsmə – Belə də... Pis deyil, doktor, bir az çətinliklə yeriir, amma hələ danışa bilmir.

Vaqif – Hmm... Siz Bakıya gedəsi olsaz – orada, əgər getməsəz – burada onu bir nevropatoloqa göstərin, çünki narkomanların uşaqları çox vaxt müxtəlif qüsurlarla doğulur.

Məzahir (çox narahət, həyəcanla) – Deyirsiniz, yəni uşaqda nəsə olar? Doktor, əgər Fəridə bir şey olsa, mən bunu özümə bağışlaya bilmərəm!

Vaqif (*tələbkar*) – Siz uşağı mütləq bir müayinə elətdirin! (*Müstəntiqə müraciətlə*) Cənab müstəntiq, Siz Cibişi nə vaxt tutub-suz?

Müstəntiq – Dünən. Biz Cibişgili çoxdan güdürdük. Onu dünən axşam dostları ilə birlikdə iynə vurduqları yerdə, “pritonda” yaxalamışığı – hamısını qoymuşuq içəri. Şəhərimizdə belə şərəfsiz adamlar hələ çoxdu. Yaxın günlərdə onları da tutacağıq. İndi bunu narkoloji ekspertiza üçün gətirmişik, qalanlarını da sabah gətiririk.

Vaqif – Onda Siz, zəhmət olmasa, ekspertiza kabinetinə gedin.
Müstəntiq gedir.

Qara (*Məzahirə müraciətlə*) – Mən bir şeyə məəttələm: nə sən özün Cibişqulu ilə, nə də ailəniz onun ailəsi ilə tay deyil! O, iki dəfə “türmə”yə düşüb-çıxmış adamdı. Arvadı ilə bacısı – çox-çox üzr istəyirəm – indi pis yola düşüblər. Onları şəhərdə artıq hamı tanıyır. Eşitdiyimə görə, Cibişqulu arvadına deyib ki, “bilmirəm, hara gedirsən get, nə eləyirsən elə, axşama mənə pul gətir, pul”. Məni də yandıran odur ki, Məzahir gedib onunla oturub-durur, onunla yoldaşlıq eləyir! Maraqlıdı: səni o qurumsaqla bağlayan nədi belə?

Məzahir (*əsəbi*) – Qara, dərdimi artırma, mənim çəkdiyim özümə bəsdil! Məni onunla bağlayan o zəhrimarıydı, o da qurtardı getdi!

Vaqif – Yaxşı, yaxşı! “Keçənə güzəşt” – deyərlər. Məzahir, sənəin gələcəyə planın necədi?

Məzahir – Hələ özüm də bilmirəm. Bir iş tapıb işləmək istəyirəm.

Səfər – Doktor, Məzahirə burda da, Bakıda da iş tapılar. Siz necə məsləhət görsez, elə də eləyirik.

Vaqif – Əgər Bakıda işləmək imkanı varsa, deyək ki, bir-iki illiyinə buralardan uzaqlaşsa, yaxşı olar. Buna necə baxırsız?

Səfər – Çox yaxşı! Toydan sonra mən təzə evə köçəcəm. Bakıdakı ikiotaqlı mənzilimsə boş qalacaq. O mənzili Məzahirə

verirəm, nə qədər istəyirsə orada yaşaya bilər. Orada ona uyğun iş də var.

Qara – Əgər burada qalsa, Məzahirə görə mən də iş tapa bilərəm, o barədə problem yoxdu.

Vaqif – Hər halda yaşayış yerini dəyişməsi daha məqsədəuyğun olardı. Evdə məsləhətləşib son qərara gələrsiz. Bu belə... Məzahir, sənə bir neçə tövsiyəm var, qulaq as! Müalicə müddətində sən fiziki asılılıqdan çıxdın, lakin psixi asılılığın isə hələ uzun zaman davam edəcək. Ona görə də həkim-narkoloqla kontaktda olmaq, vaxtaşırı ambulator müalicə almaq, iki il ərzində isə dəri altına narkotikin antoqonisti olan preparat tikdirmək lazımdı. Bu preparat sənə çox kömək eləyəcək, əks halda gücün çatmaz. Bildin? Özüvü qoru – narkotikdən, alkoqoldan, siqaretdən uzaq ol! Köhnə “kruq”la* əlaqəni birdəfəlik kəs. Əgər o əlaqəni kəsməsən, onlar sənəin axırına çıxacaqlar. Yadda saxla: “kruq” yıxmayan evi heç nə yıxa bilməz. İdman elə, ya da namaz qıl. Vaxtında, özü də kalorili ye. Bir də işlə məşğul ol. Əgər daim işdə olsan, onda belə səfeh şeylər yadıva düşməyəcək.

Məzahir (*şən səslə*) – Oldu, doktor! Məsləhətinizə əməl eləməyə çalışacam. Elə bil təzədən dünyaya gəlmişəm! Sizə çox minnətdaram.

Səfər (*dəvətnamə təqdim edir*) – Vaqif həkim, Sizi ailənizlə birlikdə bu gün “Səadət sarayı”na – toyuma dəvət eləyirəm.

Məzahir (*gülə-gülə*) – Bu gün həm Səfərin toy günüdür, həm də mənim yenidən doğulan günüm. Özü də bu günü mən həmişə qeyd eləyəcəm. Ona görə mən də öz növbəmdə Sizi doğum günümə dəvət eləyirəm.

Hamı sevinir, gülür.

Vaqif (*gülə-gülə*) – Səfər, sənəin toyunu, Məzahirinsə yeni doğum gününü təbrik eləyirəm – “Səadət sarayı”nda görüşənədək!

*Həm Vəqif həkimlə səmimi görüşür. Gedirlər.
Şən musiqi.*

Pərdə

Son

Naxçıvan, 2002.

ZƏHRİMAR*

Üç pərdəli bədii-sənədli pyes

ŞƏXSLƏR:

Teymur – siqaret düşkünü, 55 yaşında
Fatma – Teymurun arvadı, 50 yaşında,
Məhəmməd – ağsaqqal kişi, 70 yaşında
Mir Həsən – dindar şəxs, 65 yaşında
Murad – müəllim, 35 yaşında
Aydın – həkim, 45 yaşında
Professor – həkim, 50 yaşında
Fətulla – gənc, 25 yaşında
Mahir – çayçı, 30 yaşında
Gəlin, uşaq, qonşular

BİRİNCİ PƏRDƏ

Siqaretin əvvəli – qazılıqdi, sonrası – tazılıq.
Deyim*

Teymurgilin həyat evi. Zal otaqda mebel, televizor qoyulub. Teymur siqaret çəkə-çəkə divanda oturub televizora baxır. Bir tərəfdə gəlin uşağı yedizdirir. Uşaq tütün iyindən boğulur, öskürür, sonra ağlamağa başlayır – səsə nənəsi Fatma xanım gəlir.

Fatma – Uşaq niyə ağlayır? (Gəlin əli ilə qayınatası Teymuru göstərir) – A kişi, görmürsən uşaq boğulur? O zəhrimarı çıxıb eşikdə çəksən olmaz? Yeddi ildən sonra nə müsibətlə bir uşaq tapmışıq, onu da sən zəhərləmək istəyirsən? Dur, dur çıx eşiyə!

Teymur – Ay arvad, rədd ol başımdan! Qoy kinomuza baxaq.

Fatma – Yox, yox, dur ayağa, dur çıx eşiyə. (Onu kürəyindən itələyib salır həyatə)

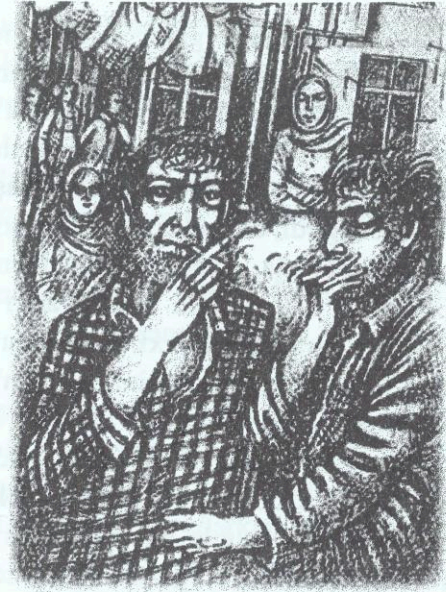
Teymur – “Lənət sənə kor Şeytan” haa... Belə olur bax, söyülürsən, tünbətün qızı, toxumunuz kəsilsin sizin! (Siqaret kötüyünü tez-tez sümürür, onun ardınca yeni bir siqaret yandırır)

Fatma (qarğış edir) – Səni görüm öz odunda yanasan, harayına gələn olmasın! Sən mənə bu neçə ildə dəli eləyibsən.

Teymur (hədə ilə) – Get, qurban ol ki, gəlin evdədi, yoxsa sənə bir Həzrət Abbas şilləsi çəkərdim, mis dadı verərdi.

*Teymur hirslə hasar qapısına tərəf gedir,
qapı çırpılır.*

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

*Ağzınızdan çıxan siqaret tüstüsü təkə tütünü
nün yox, həm də sizin yanan toxumalarınızla hü-
ceyrələrinizin tüstüsüdür.*

*Bu, hələ alışmayan, yavaş-yavaş, için-için
yanan canınızla cibinizin tüstüsüdür.*

Müəllif

Çayxana. Orada dörd stol, ətrafında stullar qoyulub. Birinci stolda Məhəmməd kişi ilə Mir Həsən oturub çay içir, söhbət edirlər. Qalan stollar boşdur.

Çayxana təmiz, səliqəlidir. Çayçı Mahir iri mis samovar, çayniklər, stəkan-nəlbəki, qənddan, limon, şirniyyat düzülmiş piştaxtanın arxasında durub öz işlə məşğuldur.

Məhəmməd – Keçən bazar günü getmişdim Bakıya, qardaşoğlunun toyuna. Toy evidi deyə evdə çoxlu adam varıydı. Mənim də yerimi sənin o qonşun “Tütün Teymur”la bir otağa salmışdılar. Bütün gecə ilan vuran yatdı, o yatmadı, elə hey öskürdü, elə hey öskürdü... Səhərə yaxın bəlgəm gəldi – haşa məclisdən – hayxırdı, tüpürdü, tualetə girdi, otağa keçdi – qərəz toya gələnləri də bidar* elədi, qoymadı yatmağa... Səhərisi gün hamı onu danladı. Hara yetəcək?! Bu yaşda siqaret üstə ərlə arvadın sözü çəpləşdi. Hamı da Fatma bacıya kömək çıxdı. Axırda qardaşı dedi ki, “Teymur, gəl, səni xeyir işdən sonra bir həkimə aparım”. Guya razılıq verdi, amma sonra aradan çıxdı.

Deyirəm: “Sən seydəsən, Mir Həsən, Allah adamısan, bəlkə, səni eşitdi. Sən onu bir danla, boynuna qoy getsin həkimə, yazıqdı”.

Mir Həsən – Bir dəfə onunla bu barədə bir ayaqüstü söhbətimiz olub. Teymura dedim ki, “nə görmüsən bu zəhrimarda, rədd elə getsin də onu?!” Mənə nə desə yaxşıdı? Deyir: “Mən qırx illik dostuma xəyanət eləyim?” Daha bu sözdən sonra ona nə deyim, bıçlı, saqqallı kişidi, adam özü də xəcalət çəkir axı?! (Pauza). Amma Məhəmməd, yenə də araya salıb ona bir dəlil-nəsihət eləyəyəm, onun bir boş damarı var, onu tutsam nə desəm, eşidəcək.

Murad müəllimlə Fətulla daxil olurlar. Salam verib ikinci stola əyləşirlər. Çayçı onlara çay ilə nərd gətirir.

Murad – Nədən oynayaq, Fətulla?

Fətulla – Bir çaynik çaydan.

Murad – Dünənki kimi cığallıq eləməyəcəksən?

Fətulla – Mən nə vaxt cığallıq eləmişəm, Murad müəllim?

Murad (lağ ilə) – Yox əşşi, “kürdün nəyi də olsa, oğurluğu olmaz”. Görən deyər: “Bu heç Cığal Cəfərin oğlu Danqa Fətulla deyil”.

Teymur yavaş-yavaş gəlir. Başı ilə salam verib üçüncü stola oturur. Müştük, siqaret və kibrit qutusunu qabağına qoyur. Fikirlidir. Mahir ona çayla siqaret gətirir. Teymur təzə bir siqaret yandırır.

Axırda Aydın həkimlə Professor daxil olurlar. Hamıya salam verib dördüncü stola əyləşirlər. Aydın həkim işarə ilə Mahiri yanına çağırır.

Aydın (alçaq səslə) – Mahir, Bakıdan qonağım var, bizə Ordubad lumusu ilə bir qəşəng pürrengi çay ver, özü də yekə çaynikdə.

Mahir (şən səslə) – Baş üstə, doktor.

Professor – Çox maraqlı xəstə idi, belə hadisə nadir hallarda olur. Yadımdadı, hələ iyirmi il bundan qabaq Mustafa Topçubaşovla* bir xəstəni əməliyyat edərkən belə bir anomaliyaya rast gəldik.

Aydın – Professor, Sizin bu sinteziniz çox uğurlu oldu. Təşəkkür edirəm. Mən də çox şey öyrəndim.

Professor – Mənimlə müntəzəm əlaqə saxla. Çalış təyinatı dəqiq yerinə yetirsinlər. Dinamikanı izlə, qeydlər apar, çünki fikrim var bir elmi məqalə hazırlayıb ikimizin imzası ilə verək İstanbuldakı “Genel cerraahiyyə” jurnalında dərc olunsun.

Aydın (sevincək) – Nə yaxşı olar, Professor! Bu məqalənin mənim dissertasiyama da köməyi dəyər.

Mahir çay, limon və şirniyyat gətirir. Teymurda boğulma tutması olur: o, öskürür, öskürür, öskürür... Hamı əl saxlayıb Teymura tərəf baxır.

Murad – Teymur əmi, yenə niyə elə öskürdün? Bir həkimə getsənə, ölürsən axı?!

Teymur (təngnəfəs) – Nə bilim, ay Murad müəllim? Bir ildi ki, bu öskürək məni əldən salıb, istilik də ki, bir yandan...

Murad – Bəs, həkimlər nə deyir? Heç müayinəyə-zada gedib-sən?

Teymur – Yoox, düzü, qorxuram getməyə. Elə bilirəm nəşə əngəlli bir şeydi – ona görə getmirəm.

Murad – Mən onu-bunu bilmirəm, səninki siqaretdəndi, Teymur əmi. Gündə nə qədər çəkirsən?

Teymur – Ha çox... On üç yaşından bu zəhrimarı çəkirəm, düz qırx iki ildi. Həmişə də papiros çəkmişəm, yəni filtsiz siqaret. Gün olub beş “paçka”*, gün olub altı “paçka” çəkmişəm. Özü də tüstü gərək mənim ürəyimə dəyə, yoxsa qanıx* verməz. Axır səkkiz-doqquz ildə səhər acqarına da çəkirəm. Nə bilim? (*Günahkar adam kimi başını aşağı salır*)

Radio. “*Hörmətli dinləyicilər, indi də tütünün insan orqanizminə zərərli təsiri barədə həkim-narkoloqun söhbətinə qulaq asın*”.

Mahir (*uca səslə*) – “Adını çək, qulağını bur”. Teymur əmi, di qulaq as! Ə, orada nərdi az şaqıldadı, qoyun, görək həkim Teymur əmiyə nə deyir?

Radio. “*Bizlərdən çoxu siqaret çəkir. Siqaret çəkməyin zərərli olmasını indi hamı bilir. Görəsən, biz həm özümüzə, həm də ətrafımızdakılara necə zərər verməyimiz barədə heç düşünürük?*”

Əvvəlcə görək, tütünün tərkibində hansı zərərli maddələr var? Siqaretdə dörd minə qədər belə maddə aşkar edilib. Onlardan ən çox nikotin, kanserogen maddələr, karbon qazı, dəm qazı, qatranlar və digər maddələr insanda müxtəlif xəstəliklər əmələ gətirdikdən sonra onu öncə əlilliyə, sonra isə erkən ölümə doğru aparır.

İndi isə belə maddələrin hansı patologiyalar törətməyinə nəzər salaq. Gəlin, nikotindən başlayaq.

Nikotin – narkotik maddə olub güclü sinir zəhəri hesab olunur. Nikotin yüksək dozada olarsa, mərkəzi sinir sisteminin iflicini əmələ gətirə bilər, az dozada isə hafizəni zəiflədir, başağrıları ilə

yuxu pozğunluğuna səbəb olur. Qana sorulan kimi endokrin sistemə, xüsusilə böyrəküstü vəzə təsir edərək adrenalini ifrazını artırır – o isə damar spazmı törədərək, arterial qan təzyiqini yüksəldir. Yaşlı, xüsusən təzyiqi olan adamlar üçün bu, çox təhlükəlidir! Bununla iş qurtarmır: adrenalini ürək üçün “qamçı” rolunu oynayaraq, onu sürətlə döyünməyə, çox işləyib az dincəlməyə məcbur edir. Nəticədə, ürək əzələsi yorulur, haldan düşür, vaxtından tez qocalır – bu isə ürək infarktı üçün zəmin yaradır. İnfarkt keçirmiş şəxslər üçün siqaret çəkməyə davam etmək növbəti infarktı göz qabağına gətirmək deməkdir. Adrenalini periferik damarları daraltdığı üçün orada axan qanın miqdarı azalır – qidalanma pozulur: siqaretin ən ağır fəsadlarından biri olan ayaq damarlarının obliterasiyaedici endarteriti belə əmələ gəlir. Bu da axırda ayaqlarda qanqrena ilə sonuclandırılır. Bundan başqa, nikotin xoşagəlməz acı dadı ilə həm də mənfi emosiya yaradır.

Vaxtilə nikotini tütünün tərkibində ən zəhərli maddə hesab edirdilər, lakin məlum olub ki, radiaktiv maddələr ondan da təhlükəlidir. Bu radiaktiv maddələrdən benzpirenlə dibenzpireni göstərmək olar. Onlar alfa- və beta-hissəciklər şüalandırmaqla ağ ciyəri daxildən dağdır, xərçəng xəstəliyi əmələ gətirirlər. Bu, həyat üçün çox qorxuludur! Bədxassəli şişlərin əmələ gəlməsinə şərait yaradan, onun inkişafına kömək edən dəm qazı ilə kükürd qazıdır. Dəm qazının toksiki maddə olması isə hamıya məlumdur.

Otuz doqquz yaşında həyata gözlərini yuman bir amerikalı jurnalisti görün nə yazır: “Mən öz “düşmənimlə” on dörd yaşında tanış oldum, onunla iyirmi beş il “dostluq” etdim” – belə “dostluğun” sonu isə təəssüf ki, ağciyər xərçəngi olub.

Siqaret tüstüsünün iyi ilə aromatikliyini efir yağları və qatranlar müəyyən edirlər. Həmin qatranlar tədricən ağciyər alveollarını doldurub tənəffüsü çətinləşdirirlər. Tənəffüsün pozulmasına karbon qazı ilə dəm qazı da pis təsir edir. Belə ki, siqaret tüstüsün-

də olan karbon, oksigendən dörd dəfə sürətlə hemoqlobinlə birləşərək karbohemoqlobin əmələ gətirir ki, bu şəkildə toxumalara gədən qan zəhərli olub orada oksidləşmə-bərpa reaksiyalarını pozur.

Tütün təkcə ağciyərlərlə tənəffüs yollarına mənfi təsir etmir, o həm də həzm traktına ziyan verir. Siqaret çəkənin ağız suyuna qarışan belə maddələr mədəyə düşərək həzm prosesini çətinləşdirir, iştaharı pozur, mədə xorasına, axırda isə həzm sisteminin xərçənginə səbəb olur. Onu da qeyd edim ki, siqaret çəkənlərdə maddələr mübadiləsi ilə vitamin balansı da pozulur. Hər çəkilməmiş siqaret bütün apelsində olan qədər C vitamini parçalayır. Gözün daxili təzyiqini siqaret artırdığı üçün görmə də pisləşir”.

Fətulla – Bu həkimləri də qoyasan camaatı yaxşıca qorxuda. Həkimlərin hamısı siqaret çəkir, özləri də deyir: “Ziyandı”. Əgər elə ziyandısı, bəs həkimlər onu niyə çəkir?

Aydın – Həkimlərin heç də hamısı siqaret çəkmir. Onu da nəzərə alaq ki, həkim də insandı, onun da zəif cəhətləri olur. Özü də nikotin narkotik maddə olduğuna görə hamıda asılılıq yaradır, həmin asılılıqdan çıxmaq isə hər oğulun işi deyil.

Fətulla – Yaxşı, bu siqaret ziyanlı şeydisə, niyə onu bu qədər findi-furuşka* düzəldib satırlar? Üstəlik onu reklam da edirlər, hə? (O, əlində olan gözəl siqaret qutusunu yuxarı qaldırır)

Aydın – Ay qardaş, əvvəla, siqaret maqnatları öz mallarını satmaq üçün onu belə gözəl hazırlayırlar – bu, normal bir şeydi. O ki qaldı reklama – onu düz demirsən. Artıq bütün dünyada siqaret reklamları yığışdırılır. Xəbərin var ki, Yaponiyada siqaret çəkəni işə götürümlər? Papiros çəkməyə nə əlavə pul, ya məzuniyyət verirlər, hə?

Fətulla (lağ ilə) – Bayaq radioda həkim deyir ki, siqareti çox çəksən, guya iflic olarsan, harada belə şey olub? Əşi, deyir dəə...

Mir Həsən – Niyə ki? Elə bizim evin dalında Əsgər İsayev adında bir kişi varıydı. Onda mən cavan idim, o vaxt biz hələ kənd-

də yaşayırdıq. Bir gün xəbər çıxdı ki, Əsgər kişi öldü. Bilirsən o niyə öldü?

Fətulla (istehza ilə) – Birdən siqaretdən ölər ee...

Mir Həsən – Sən heç lağ-zad elmə, qardaşoğlu. Bəli, elə siqaretdən ölmüşdü! Səhər-səhər durub gedirlər çölə, ot yığmağa. Çöldən ot yığıcı, gətirib evə çıxardası saat olur on iki. Ona qədər də Əsgər kişi, bəlkə, on siqaret çəkir, özü də ac-susuz – vurub zəhərləmişdi onu. Rəhmətlik elə onunla da getdi!

Fətulla – Yaxşı, əgər desəz ki, siqaret ağciyərdə, nə bilim, xərçəng əmələ gətirir, buna inanmaq olar. Bəs, siqaretin ayağa nə dəxli var? Siqaret hara, ayağın qanqreni hara?

Aydın – Elə məsələ də orasındadı ki, siqaret təkcə ağciyərlərə zərər verməklə qurtarmır, o, damarları da daraldıb qanın hərəkətinə mane olur. Axırda da qan işləmədiyinə görə qanqrena əmələ gəlir. Sən bir gün bizim xəstəxanaya gəl. Mənim iki-üç belə xəstəm var, birinin adı Nüsrətdi, otuz dörd yaşı var – keçən ay onun sol ayağını diz oynağından amputasiya elədik. İndi yazıq şikəst olub, heç yerə gedə bilmir. Səbəbi də ki, siqaretdi, bildin?

Fətulla – Doktor, deyirsiz, deməyinə, amma o qədər də ağılıma batmır.

Professor (nəsihətlə) – İndi qulaq as, oğul, deyim. Mən institutu təzə qurtaranda Respublika xəstəxanasının cərrahiyyə şöbəsinə bir kişi gətirdilər. Onun sağ ayağında qanqrena başlamışdı. O vaxt xəstənin sağ ayağını dizdən amputasiya elədik, dedik ki, siqareti atsin. Atmadı. Bir üç-dörd ildən sonra onu yenə gətirdilər. Bu dəfə bud-çanaq oynağından götürdük. Yenə dedik ki, siqareti mütləq atsin. Yenə atmadı. Beş-altı ildən sonra onu təzədən gətirdilər – bu dəfə sol ayağını dizdən kəsdik. Yenə dedik, izah elədik ki, əgər siqareti atmasa, daha pis olacaq. Elə də oldu: onu iki-üç ildən sonra dördüncü dəfə gətirdilər. Axırncı dəfə onun sol ayağını dibdən götürdük. Yalnız bundan sonra o, siqareti atdı, amma artıq çox ge-

ciydi! İndi çuval kimi evin bir küncündə qalıb! (*Həyəcanla*) Təsəvvür edirsinizmi bu nə deməkdi? Siz, siqaretin zərərini bir dərindən düşünün. Özünüzü bir anlığa həmin adamın yerində hesab eləyin. On beş on altı ilə həmin kişini dörd dəfə amputasiya eləmişik. Hətta innən belə siqareti atmasaydı, yəqin ki, daha pis ola bilərdi. Özü də çox qoca da deyil – cəmi əlli yeddi yaşı var.

Hamı susur. Teymur yenə öskürür.

Teymur – Balam, qoyun görək bu radio nə deyir də?

Radio: “*Siqaret çəkməyin sizin ailə büdcənizə vurduğu zərəri heç hesablamısınız? Siqaretə xərclənən pulu aya, ilə vursaq, çox böyük bir rəqəm alınar. Sizin çətinliklə qazandığınız pullar gözünüz görə-görə yanıb kül olur. Axı bu israfçılıqdır!*”

Mir Həsən – Müqəddəs kitabımızda deyilir: “Yeyin, için, israf etməyin, çünki Allah israf edənləri sevməz”.

Teymur (astadan) – Ona qalsa, mən iki maşının pulunu yandırıb kül eləmişəm.

Radio. “*İndi isə gəlin, siqaretin ətrafımıza və ekologiyaya vurduğu zərəri araşdıraq. Ata evdə siqaret çəkir: görəsən, bu, onun ailə üzvlərinə, qadınlarla uşaqlara necə təsir edir? Bayaq deyilənləri siqaret çəkənlə bir yerdə olan “zərərdidələrdə” də aid eləmək olar. Özü də belə zərər uşaq və yeniyetmə orqanizmi üçün daha çox ziyanlıdır! Üstəlik, atanın öz övladı üçün pis örnək olması da nəzərdən qaçmamalıdır. Vay o günə ki, evdə hamilə qadın olmuş ola! Daha pisi isə əgər hamilə qadın, ya süd verən ana siqaret çəkirsə”...*

Mir Həsən – Qurani-Kərimdə deyilir ki, “Allahın qulu qiymət günündə dörd şeydən hesabat verməlidir. Birincisi, özünü nəyə həsr etməsi barədə, ikincisi, elmi ilə nə iş gördüyü barədə, üçüncüsü, malını nəyə sərf etməsi barədə, dördüncüsü isə canına necə baxması barədə hesabat”. Necə bilirsiniz, siqaret çəkən bu hesabatı verə biləcək? Ay verdi ha! Qurandan daha bir ayə: “Sağlamlıq qaydalarına riayət edərək qüvvətli olan mömin həmin qaydalara əməl

etmədiyi üçün gücsüzləşib zəif düşən mömindən Allah qarşısında daha xeyirli və sevimlidir”.

Fətulla (rişxəndlə gülür) – Bu Mir Həsən də lap molla imiş ki?!

Radio. “*Dörd yüz il bundan qabaq Amerikadan Avropaya gətirilən tütün bitkisi indi bütün dünyada əkilib becərilir. Milyonlarla hektar münbit torpaqları “zəbt” edən tütünün əkilib becərilməsinə, zavod və fabriklərdə istehsalına, hazır məhsulun dünyanın hər yerinə daşınub aparılmasına, satışına görün nə qədər insan zəhməti, nə qədər xərc tələb olunur. İstifadə olunmuş siqaret isə öz “bəd əməlini” yerinə yetirdikdən: havamızı, suyumuzu korladıqdan, getdiyi hər yeri zibillədikdən sonra öz “missiyasını” başa vurmuş olur. İstirahətə gedən siqaret həvəskarlarının ildə minlərlə hektar ağac və bitki örtüyünü puça çıxardıqlarını hesablamaq mümkündürmü?”*

Məhəmməd (təsbəhini çevirə-çevirə) – Mən özüm buralara Keçili kəndindən gəlmişəm. O vaxtı bizim kənddə bir kişi vardı, adı Hüseynquluydu, amma hamı ona Pəhləvan Hüseynqulu deyirdi. Ucaboy, zəbərdəst* bir kişiydi, bir oturma dörd adamın yeməyini yeyirdi. Müharibəyə gedib gələndən sonra başladı tənbəki çəkməyə. O vaxtlar belə siqaretlər hələ yox idi, hamı tənbəki çəkərdi. Hüseynqulu əmi hara getsəydi, tütün torbası da yanında olardı. Sovetin vaxtı “Kommunist” qəzeti çıxardı. Götürərdi o qəzeti hər səhifəni on yerə bölər, tənbəkini ovub içinə doldurar, eşmə hazırlayardı, çəkdiyi də elə eşmə olardı. O vaxtı ən yaxşı tənbəki Qarabağlar, Şahtaxtı tənbəki hesab olunardı. Şahtaxtıda da onun Mir Ələsgər adlı bir seyid dostu vardı. Payızda gedib ondan illik tənbəki payını alardı, əvəzində də ona ya iki-üç toğlu*, ya da pul verərdi. Nə isə sözümdə deyil... Hüseynqulu kişi bir gün başladı öskürməyə. Hara apardılar dərdinə əlac eləyən olmadı. O vaxtı heç həkimlər də xərçəngin nə olduğunu bilmirdilər. Əlqərəz, kişi düşdü ölüm yatağına; o boyda kişi əridi oldu bir ovuc, paltarının biri də əynində durmadı.

Onun dörd oğlu, iki qızı vardı. Oğlanlarının da hamısı siqaret çəkirdilər, dədələrinin yanında çəkməsələr də o, bunu bilirdi. Ona görə də, Hüseyinqulu əmi oğlanlarını yanına çağıraraq belə dedi: “Bizim tayfamıza Pəhləvanlar tayfası deyərlər. Özüm dörd adama dov gəlmişəm, hələ indiyə qədər bir adam mənim dizimi yerə vura bilməyib. Mühəribədə qurşağa kimi qarın, suyun içində yatmışam, xəstələnmişəm, amma bu tütün görün nə “köpəyoğlu” şeydisə, məni yıxdı, mənim kimi pəhləvanı ikiqat elədi! Sizə vəsiyyətim budur: qırxımı verən kimi dördünüz də siqareti atın! Bilirəm, hamınız çəkirsiz, o zəhrimarı atmayan məndən deyil, heç qəbrimin üstünə də gəlməyin”.

O vaxtlar mən də tay-tuşum kimi siqaret tüstüləyərdim. Rəhmətliyin o sözlərindən sonra o oldu-bu oldu siqareti atdım! Fikirləşdim ki, “siqaret o boyda kişini yıxandan sonra mənim kimi cılız bir adamı dənədən yıxar” – oturub-durub Hüseyinqulu əmiyə rəhmət oxuyuram.

Professor – Mən də onuncu sinifdən siqaret çəkirdim. Evləndəndən sonra – üzr istəyirəm – arvadım xəstələndi. O həkim qalmadı aparmayam, əlacı olmadı: Moskvaya apardım, Təbrizə apardım, axırda Türkiyədə bir professor var, uzun illər Amerikada, Almaniyada işləmiş adamdı, onun yanına apardım. O, mənə dedi ki, “xanımın boğulma tutmaları sənə siqaret çəkməyinlə əlaqədardır”. Dedi ki, “xanımda nikotinə qarşı allergiya var”. Elə həmin gündən siqareti atdım. O vaxtdan üç il keçib, yoldaşım bir dəfə də olsun xəstələnməyib...

Aydın – Professor, sizin bu sözünüz şahidi olduğum bir hadisəni yadıma saldı: biz o vaxt patanatomiyaya dərində idik. Zərdab rayonundan bir adam gətirmişdilər – qırx yeddi yaşında. Bunu əvvəlcə gətirirlər klinikanın cərrahiyyə şöbəsinə, orada onu “operasiya” edirlər. Cərrah görür ki, bunda ağ ciyər xərçəngidi – yaranı təzədən tikir. Beş gündən sonra xəstə rəhmətə getmişdi. Öləndən sonra diaqnozun təsdiq olunması üçün onu gətirmişdilər morqa. İn-

diki kimi yadımdadı: morqda bizim patanatom müəllimdi, cərrahdı, bir də qrup yoldaşlarımız. Patanatom həkim meyidi yarıb daxili üzvlərini açdı. Birdən soruşdu ki, “sizlərdən siqaret çəkəni var?”. Dedik: “Bəli, var”. Dedi: “Baxın, görün, ağciyərlə qaraciyəri seçə bilərsiz?”. O vaxt qrupdakı oğlanlardan çoxu siqaret çəkirdi, mən də həmçinin. Baxdım ki, ağciyər qapqaradı. Dedik: “Doktor, indi bizim də ağciyərimiz belədi?”. Həkim güldü: “Əlbəttə. Bakıdakı maşınların tüstüsü, zavodların tüstüsü plyus siqaretin tüstüsü – indi özünüz mülahizə eləyin”. Sözü düz, nə təhər qorxdumsa, elə onunla da siqareti atdım. Uşaqların çoxu təzədən başladılar, amma mən yox. Artıq iyirmi ildir ki, mən siqaret çəkmirəm.

Teymur durub yavaş-yavaş çayxanadan çıxır. Professor saatına baxır. Aydın həkimlə Professor ayağa qalxırlar.

Professor (Teymurun arxasınca baxa-baxa) – Bu kişinin ağciyərlərində, deyəsən, bədxassəli şiş var. Fikir verdin, dedi ki, “bir ildir öskürürəm, plyus temperaturum da olur”. Demək ki, xəstəlik sonuncu stadiyaya keçib, yəqin ki, artıq metastaz da verib.

Aydın – Elə mən də o fikirdəyəm, Professor, klinikası çox oxşayır. Allah özü ona kömək olsun!

Sağollaşır çıxırlar.

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

*Çəksən siqarı ciyəmə tərəf,
Siqar da çəkər məzara tərəf.*

Müəllif

Teymurgilin evi, zal otaq. O, siqaret damağında yavaş-yavaş otağa daxil olur. Əlindəki pivə butulkasını stolun üstünə qoyur. Sürəkli öskürür.

Teymur – Allah Kolumba lənət eləsin, o, bütün dünyanı bəlaya saldı! Allah məni bu siqaretə alışdırana lənət eləsin!

...Rəhmətlik atam cavan yaşda öldü; biz – anam, üç bacımla mən başsız qaldıq. O vaxt mənim on iki yaşım varıydı, altıncı sinifdə oxuyurdum, əlaçı şagird idim. Məcbur olub gecə məktəbinə keçdim. Tikintiyə işə girdim: gündüz işlədim, gecə oxudum. Əgər mən belə eləməseydim, hamımız ac qalardıq... Orada bir ustam varıydı, yaman siqaret çəkən idi, o, məni bu zəhrimara alışdırdı.

Bakıda, texnikumda* oxuyanda bir ara tərgitdim, səkkiz ay çəkmədim, kökəldim, adama oxşadım. Sonra yenidən başladım. O başlayan düz otuz beş ildir ki, fasiləsiz siqaret çəkirəm... Bu müddət ərzində nə yediyimin, nə də içdiyimin tamamını bilməmişəm. İştahdan-zaddan da düşmüşəm, arıqlamışam, yarı canım qalıb. Bir yandan bu mənim canıma daraşılıb, içəridən söküb dağıdır, o biri yandan da pul qoymur qalsın məndə. Demək, siqaret mənim həm can, həm də cib “düşmənimdi”. Üstəlik, bu məni hər yerdə hörmətdən salır, evdəkilərlə “üz-göz” eləyir. Yazıq Fatma insafən düz deyir də... (*Uzun pauza. Fikirli halda otaqda gəzişir*)

Yox, belə olmaz! Qərarım qətdi: siqaretlə birdəfəlik qurtarmaq lazımdı! Belə görürəm ki, mən bununla qurtarmasam, bu zəhri-

mar mənim axırıma çıxacaq! (*Siqaretə xitabən*). Sən nəşən ki, mən sənənlə qurtara bilməyim?! Mən səni özümə “dost” bildim, amma sən mənə xəyanət elədin. Mənə deyən gərək: “Siqaret sənənlə əlindədi, sən ki siqaretin əlində deyilsən?!” Bax, bu axırıncı siqaretimdi, çəkim, əgər bir də bu zibilə əl vursam, itin oğluyam! (*Teymur siqareti tez-tez sümürüb külqabına basır. Pivəni açıb başına çəkir, yenə öskürür*). Yox, qoy birini də çəkim, onsuz da bu mənim lap axırıncı siqaretimdi, çünki sabahdan ta çəkməyəcəm. (*O, təzədən bir siqaret yandırılıb divana uzanır, teleseriala baxa-baxa onu yuxu aparır. Əlindəki siqaret kötüyü xalçanın üstünə düşür... Bir azdan bütün ev alışılıb yanır. Fatma xanım, gəlin, qonşular qaçaraq gəlirlər.*)

Fatma – Vay, vay evim yıxıldı! Ev yandı, Teymur yandı, qızın cer-cehizi yandı, hər şeyimiz yandı, vay, vay!!!

Qəşş edib yıxılır. Gəlin yerə çöküb ağlayır. Qonşular orabura qaçır, su gətirir, yanğını söndürməyə çalışırlar.

Qorxunc səslər. Həyəcanlı musiqi. Bu musiqi səngiyir, sonra yavaş-yavaş yanıqlı notlara keçir.

Pərdə

Son

Bakı, 2009.

TƏNƏZZÜL

Pantomima

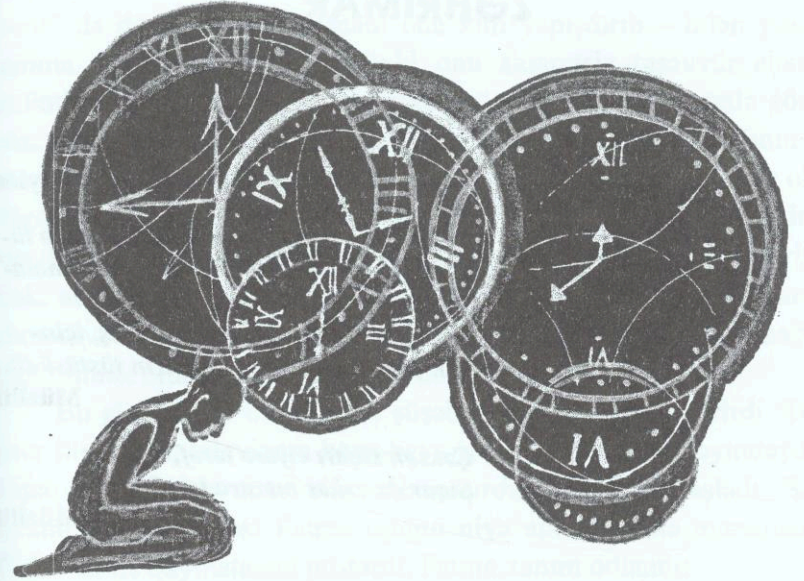
I gəliş. Ərzaq dükəninin qabağı. İri, bahalı bir cip gəlib dayanır. Dolu bədənli, şıq geyimli bir gənc maşından düşüb dükana daxil olur. Alacağı şeyləri əli ilə göstərir. Satıcı cəld dörd torba yığib piştaxtanın üstünə qoyur. Gənc oğlan cibindən bir dəstə iri kağız pul çıxarır. O, pulu verib qalığını almadan tez maşına tərəf gedir. Satıcı əlində kağız pul oğlan gedən tərəfə baxa-baxa qalır...

II gəliş. Həmin gənc işlənmiş “Mercedes”də gəlir, dükana daxil olur. Şıq olmasa da geyimi pis deyil. Cibindən irili-xırdalı kağız pul çıxarır, alacaqlarını işarə ilə göstərir, iki torba mal alır. O, pulun qalığı olan dəmir pulları almaq istəyir, lakin son anda ondan imtina edir. Satıcı əlində dəmir pullar o gedən tərəfə baxır...

III gəliş. Gənc oğlan köhnə “Jiquli”də gəlir. O, arıqlayıb, üzü tükklü, paltarı nimdaşdır. Oğlan sağa-sola boylanır. Dükana girir, siqaretlə tum alır, dəmir pullarla hesabı ödəyir. Gedir. Satıcı onun arxasınca heyrətlə baxır...

IV gəliş. Həmin gənc piyada, axsaya-axsaya, əlində bir torba gəlir. Çox arıqlamış, üzü tükklü, ayaqqabısı da, paltarı da cırıq vəziyyətdədir. O, torbanı piştaxtanın üstünə qoyur, gətirdiyi boş şüşələri təhvil verib bir qutu siqaret alır. Gənc başını aşağı salıb yavaş-yavaş ordan uzaqlaşır. Satıcı onun arxasınca baxır, başını bulayır...

Bakı, 2011.

III hissə

HEKAYƏLƏR

ZƏHRİMAR

*Siqaretin əvvəli qazılıqdı,
sonrası tazılıq.*

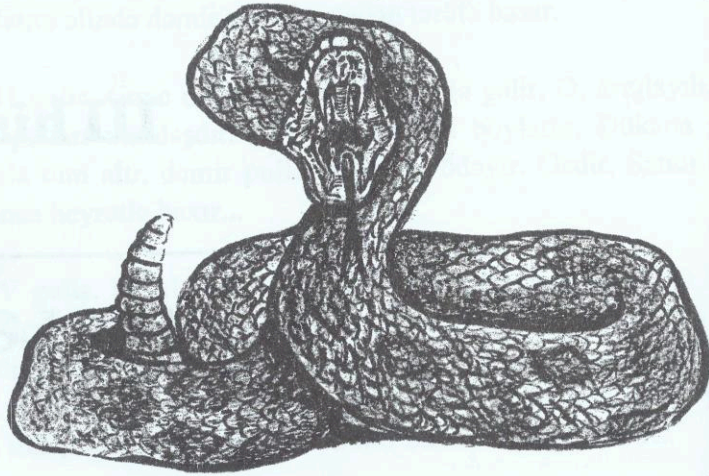
Deyim

*Ağzınızdan çıxan siqaret tüstüsü təkcə tü-
tünün yox, həm də sizin yanan toxumala-
rınızın, hüceyrələrinizin tüstüsüdür.
Bu, hələ alışmayan, yavaş-yavaş, için-
için yanan canınızla cibinizin tüstüsüdür.*

Müəllif

*Çəksən siqarı ciyəərə tərəf,
Siqar da çəkər məzara tərəf.*

Müəllif

Şəhərimizin Söyüdlü məhləsində əlli beş-əlli altı yaşlarında bir kişi var. Adı Teymurdu, amma tay-tuşları ona hərdən “Tütün Teymur” da deyirlər. Bu ayamanı ona kim yapışdırıb – bilən yoxdu, amma yerində yapışdırıb, çünki onu siqaretsiz təsəvvür eləmək mümkün deyil. Onu ha vaxt, harada görsəz, mütləq siqaretlə görərsiz, zalım oğlu odu-oda yandırır! Teymur kişinin kvadrat bığının ortası, seyrək dişləri, sağ əlinin iki barmağı oddan yanıb saralmış olar. Əgər işdi, təzə paltar geysə, bilin ki, o paltar beş günün içində deşik-deşik olacaq. Bunu görə arvadı Fatma xanım yenə deyincək, aralarında söz-söhbət olacaq. Axırda hövsələsiz Teymur arvadını söyüb yamanlayıb evdən çıxacaq. Hasar qapısının çırpılmağından bilmək olur ki, kişi evdən acıqlı gedir.

Bu gün də elə oldu: gəlin şüşəbənddə uşağı yedizdirirdi. Teymur kişi də ki, televizora baxa-baxa siqaretini tüstülətməyindəydi... Uşaq tütün iyinə dözə bilməyib asqırdı, ağlamağa başladı. Səsə özünü yetirən nənəsi Fatma uşağın niyə ağlamağı ilə maraqlandı. Gəlin əli ilə qayınatasını göstərdi. Fatma xanım odlandı:

– A kişi, görmürsən uşaq boğulur? O zəhrimarı çıxıb eşikdə çəksən olmaz? Yeddi ildən sonra nə müsibətlə bir uşaq tapmışıq, onu da sən zəhərləmək istəyirsən? Dur, dur çıx eşiyə, – deyə ərinə acıqlandı.

– Ay arvad, rədd ol başımdan. Qoy kinomuza baxaq, – Teymur kişi deyindi.

– Yox, yox, dur ayağa, dur çıx eşiyə, – Fatma xanım əl çək-mədi, sonra onu kürəyindən itələyib saldı həyətə.

– “Lənət sənə kor Şeytan” haa... Belə olur bax, söylürsən, tünbətün qızı, toxumunuz kəsilsin sizin!

Teymur kişi lap əsəbiləşdi, dodaqlarının arasında olan siqaret kötiyünü tez-tez sümürə-sümürə yeni bir siqaret üçün əlini döş cibinə atdı. Bu, Fatma xanımı daha da cırnatdı:

– Səni görüm öz odunda yanasan, harayına gələn olmasın! Sən mənə bu neçə ildə dəli eləyibsən, – deyə qarğıış elədi.

– Get, qurban ol ki, gəlin evdədi, yoxsa sənə bir Həzrət Abbas şilləsi çəkərdim, mis dadı verərdi! – Teymur hirsələ hasar qapısına tərəf addımladı. Təzəcə yandırdığı siqaretin tüstüsünü burun deşiklərindən eşiyə buraxdı. Küçəyə çıxdı. Arvadın onu çölə atması Teymur kişiyyə yaman yer eləmişdi, amma hiss edirdi ki, əvvəlki gücü, heyi qalmayıb, indi çox da “zilə” gedə bilmir. Bir beş-altı il bundan qabaq olsaydı, arvadın ağzı nəydi ki, gəlinin yanında onu bayıra itələyəydi? İnan Allaha, qan salardı, amma indi? Onu gücdən salan, hər yerdə xəcalətli eləyən damağındakı bu zəhrimarıydı.

Yadına bu günlərdə olan bir hadisə düşdü: keçən bazar günü Bakıya – qardaşı oğlunun toyuna getmişdi. Toy evidi deyə, evdə çoxlu adam vardı, Teymur kişi də orada idi. O, bütün gecəni yatmadı, elə hey öskürdü. Səhərə yaxın bəlgəm gəldi, haşa məclisdən, hayırdı, tüpürdü, tualetə girdi, otağa keçdi – bir sözlə toya gələnləri bidar* elədi, qoymadı yatmağa... Arvadı o vaxt onu nə qədər danladı. Bu yaşda siqaret üstə ər-arvad yenə savaşıdılar, hamı da Fatma xanıma kömək çıxdı. Axırda qardaşı dedi ki, “Teymur, gəl, səni xeyir işdən sonra bir həkimə aparım”. Guya razı oldu, amma sonra aradan çıxdı. “Gərək həkimə gedəydim”, – deyə peşman-peşman düşündü. Ona: “Siqareti tərgit”, – deyəndə cavab verirdi ki, “mən, qırx illik yoldaşıma xəyanət eləyim?” – belə düşüncələrlə çayxanaya getmək qərarına gəldi. Çayxanaya qədər xeyli yol vardı. O, iki yüz-üç yüz metr gedib dayandı, elə bil, ayaqları yoruldu. Ona elə gəldi ki, əsəbiləşdiyi üçün belə oldu. Dincini alıb yenə getdi, bir iki yüz metr də gedəndən sonra təzədən dayanmalı oldu. Təəccübləndi: “Mənə nə oldu belə?”. Bir az yorğunluğunu alıb əli ilə ayaqlarını yoxladı. Ayaqları soyuq idi, tüklər seyrəlmişdi, dərisi də nəşə xoşagəlim deyildi. Bunu görə Teymur kişi bir az qorxdı, amma tez də özünə ürək-dirək verib çayxanaya tərəf getdi. Kefi yox

idi, ona görə də orada oturanlara başı ilə salam verib hovuzun yanındakı stola yaxınlaşdı. Boş stullardan birini çəkib əyləşdi. Ayaqlarını irəli uzadıb dərindən nəfəs aldı. Bir siqaret yandıdırıb tüstülətdi. Fikirliydi. Qutuya baxdı, orada üç-dörd dənə siqaret qalmışdı. Yadına saldı ki, dünən axşam dükandan beş qutu siqaret aldı. Ona görə də, çayla bərabər iki qutu siqaret də sifariş verdi. “Nə edim? Bəlkə, bu zəhrimarı tərgidim?” – fikrindən keçirtirdi. Amma bu iş ona çox ağır, az qala qeyri-mümkün kimi görünürdü. “Allaha təvəkkül”, – deyib çayını içməyə başladı. Ağzı zəhər kimiydi, o səbəbdən də dad nədi hiss eləmədi. Çayxanada daha kimlərin olduğunu bilmək üçün ətrafa boylandı. Sağda Məhəmməd kişi ilə Mir Həsən oturmuşdular. Bir az aralıda – çinar ağacının altında iki cavan oğlan nərd çırpırdılar. Sol tərəfdə isə rayon qəzetinin müxbirləri – Əsəd müəllimlə Murad müəllim qəzet oxuyur, çay içirdilər.

Teymur kişi cibindən müştüklərini çıxarıb qabağına qoydu. Onlardan biri qabıqlı uzun gilənar çubuğu, o biri isə qabığı qaşınmış qısa, yaraşılıq müştüküydü – ikisini də həyətlərindəki gilənar ağacından özü kəsib düzəltmişdi. O, bunları həmişə cibində gəzdirər, boş vaxtı olanda çıxarıb “mafi qayda ilə” çəkərdi. Müştük ki, ortaya gəldi, bil ki, Teymur kişi hələ çox oturacaq.

Elə bu vaxt hamının yaxşı tanıdığı cərrah Aydın həkimlə bir yaşlı adam çayxanaya gəldilər, onlar hamıya salam verib keçib oturdular. Aydın həkim çayçı Mahiri yanına çağırır alçaq səslə dedi:

– Mahir, Bakıdan qonağım var, bizə Ordubad lumusu ilə bir qəşəng pürrengi çay ver, özü də yekə çaynikdə.

– Baş üstə, doktor! – Mahirin şən səsi eşidildi.

Teymur kişi Aydın həkimlə gələn adama bir xeyli zəndlə baxdı. “Üzü mənə tanış gəlir, amma heç cür aşıra* bilmirəm. Zehnim lap kortalıb”, – deyə dilxor-dilxor düşündü, sonra müştüyə taxdığı siqaretə dəm verdi. Birdən xatırladı: “Hə, bu həmin Professordur, keçən il bacım qızını “operasiya”* edən”.

Professor Aydın həkimə tərəf əyilib işgüzar şəkildə dedi:

– Çox maraqlı xəstəydi, belə hadisə nadir hallarda olur. Yadımdadı, hələ iyirmi il bundan qabaq Mustafa Topçubaşovla bir xəstəni əməliyyat edərkən belə bir anomaliyaya rast gəldik.

– Professor, Sizin bu sinteziniz çox uğurlu oldu. Mən də çox şey öyrəndim, təşəkkür edirəm.

– Mənimlə müntəzəm əlaqə saxla. Çalış təyinatı dəqiq yerinə yetirsinlər. Dinamikanı izlə, qeydlər apar, çünki fikrim var bir elmi məqalə hazırlayıb ikimizin imzası ilə verək İstanbuldakı “Genel cerrahiyyə” jurnalında dərc olunsun.

Aydın həkim sevincək:

– Nə yaxşı olar, Professor! Bu məqalənin mənim dissertasiyama da köməyi dəyər.

İlin “qora bişirən” ayı idi. Göydən “od tökülürdü”. Hərə başını bir kölgənəcəyə soxmaq, çay, ya pivo ilə sərinləmək istəyirdi.

Uğurla bitən ağır cərrahiyyə əməliyyatından sonra xəstənin qohumları Professora nə qədər yemək, içmək, kabab təklif etsələr də o, hamıya təşəkkür etmiş, bu çayxanaya gəlməyi, yolqabağı çay içib bir az dincəlməyi daha üstün tutmuşdu. Bura şəhərdə “Məmişin çayxanası” adı ilə tanınırdı. Məmiş kişinin əkiz oğlanları Mahirlə Tahir çayxanayı təmiz saxlayır, müştərilərlə xoş rəftar edirdilər, çaylarına isə söz ola bilməzdi...

Bir azdan Teymur kişi çay içdiyi yerdə onu boğulma tutdu, öskürdü, öskürdü, öskürdü... Hamı dönüb Teymura tərəf baxdı, hətta nərd oynayanlar da əl saxladılar. Murad müəllim:

– Teymur əmi, yenə niyə elə öskürdün? Bir həkimə getsənə, ölürsən axı?

– Nə bilim, ay Murad müəllim, bir ildi ki, bu öskürək məni əldən salıb, istilik də ki, bir yandan...

– Bəs, həkimlər nə deyir? Heç müayinəyə-zada gedibsən?

– Yoox. Düzü, qorxuram getməyə. Elə bilirəm nəsə əngəlli bir şeydi – ona görə getmirəm.

– Mən onu-bunu bilmirəm, səninki siqaretdəndi, Teymur əmi. Gündə nə qədər çəkirsən?

– Ha çox... Teymur kişi bir az düşündü, uşaqlığını, gəncliyini, siqaret çəkməyə nə vaxt başladığını yadına saldı: “On üç yaşımdan bu zəhrimarı çəkirəm, düz qırx iki ildi. Həmişə də papiros çəkmişəm, yəni filtsiz siqaret. Gün olub beş “paçka”*, gün olub altı “paçka” çəkmişəm. Özü də tüstü gərək mənim ürəyimə dəyə, yoxsa qanıx* verməz. Axır səkkiz-doqquz ildə səhər acqarına da çəkirəm. Nə bilim?”, – deyə Teymur günahkar adamlar kimi başını aşağı saldı...

Radioda həzin musiqi verilirdi. Diktor qız növbəti verilişi elan elədi. Məlum oldu ki, həkim-narkoloq tütünün insan orqanizminə zərəri barədə çıxış edəcək.

Tahir bufətdən söz atdı:

– “Adını çək, qulağını bur”. Teymur əmi, di qulaq as! Ə, orada nərdi az saqqıldadı, qoyun, görək həkim Teymur əmiyə nə deyir?

Radionun növbəti həkim söhbəti başlandı: “*Bizlərdən çoxu siqaret çəkir. Siqaret çəkməyin zərərli olmasını indi hamı bilir. Görəsən, biz həm özümüza, həm də ətrafımızdakılara necə zərər verməyimiz barədə heç düşünürük?*”

Əvvəlcə görə, tütünün tərkibində hansı zərərli maddələr var? Siqaretdə dörd minə qədər belə maddə aşkar edilib. Onlardan ən çox nikotin, kanserogen maddələr, karbon qazı, dəm qazı, qatranlarla digər maddələr insanda müxtəlif xəstəliklər əmələ gətirdikdən sonra onu öncə əlilliyə, sonra isə erkən ölümə doğru aparır.

İndi isə belə maddələrin hansı patologiyalar törətməyinə nəzər salaq. Gəlin, nikotindən başlayaq.

Nikotin – narkotik maddə olub güclü sinir zəhəri hesab olunur. Nikotin yüksək dozada olarsa, mərkəzi sinir sisteminin iflicini əmələ gətirə bilər, az dozada isə hafizəni zəiflədir, başağrıları ilə yuxu

pozğunluğuna səbəb olur. Qana sorulan kimi endokrin sistemə, xüsusilə böyrəküstü vəzə təsir edərək adrenalin ifrazını artırır, o isə damar spazmı törədərək, arterial qan təzyiqini yüksəldir. Yaşlı, xüsusən təzyiqli olan adamlar üçün bu, çox təhlükəlidir! Bununla iş qurtarmır: adrenalin ürək üçün "qamçı" rolunu oynayaraq, onu sürətlə döyünməyə, çox işləyib az dincəlməyə məcbur edir. Nəticədə, ürək əzələsi yorulur, haldan düşür, vaxtından tez qocalır – bu isə ürək infarktı üçün zəmin yaradır. İnfarkt keçirmiş şəxslər üçün siqaret çəkməyə davam eləmək növbəti infarktı göz qabağına gətirmək deməkdir. Adrenalin periferik damarları daraltdığı üçün orada axan qanın miqdarı azalır – qidalanma pozulur: siqaretin ən ağır fəsadlarından biri olan ayaq damarlarının obliterasiyaedici endarteriti belə əmələ gəlir. Bu da axırda ayaqlarda qanqrena ilə sonuclandırılır. Bundan başqa, nikotin xoşagəlməz acı dadı ilə həm də mənfi emosiyaya yaradır.

Vaxtilə nikotini tütünün tərkibində ən zəhərli maddə hesab edirdilər, lakin məlum olub ki, radiaktiv maddələr ondan da təhlükəlidir. Bu radiaktiv maddələrdən benzpirenlə dibenzpireni göstərmək olar. Onlar alfa- və beta-hissəciklər şüalandırmaqla ağ ciyəri daxildən dağdır, xərçəng xəstəliyi əmələ gətirirlər. Bu, həyat üçün çox qorxuludur! Bədxassəli işlərin əmələ gəlməsinə şərait yaradan, onun inkişafına kömək edən dəm qazı ilə kükürd qazıdır. Dəm qazının toksiki maddə olması isə hamıya məlumdur.

Otuz doqquz yaşında həyata gözlərini yuman bir amerikan jurnalisti görün nə yazır: "Mən öz "düşmənilə" on dörd yaşında tanış oldum, onunla iyirmi beş il "dostluq" etdim". Belə "dostluğun" sonu isə təəssüf ki, ağciyər xərçəngi olub.

Siqaret tüstüsünün iyi ilə aromatikliyini efir yağları və qatranlar müəyyən edirlər. Həmin qatranlar tədricən ağciyər alveollarını doldurub, tənəffüsü çətinləşdirirlər. Tənəffüsün pozulmasına karbon qazı ilə dəm qazı da pis təsir edir. Belə ki, siqaret tüstüsündə olan

karbon, oksigendən dörd dəfə sürətlə hemoqlobinlə birləşərək karbohemoqlobin əmələ gətirir ki, bu şəkildə toxumalara gedən qan zəhərli olub orada oksidləşmə – bərpa reaksiyalarını pozur.

Tütün təkcə ağciyərlərlə tənəffüs yollarına mənfi təsir etmir, o həm də həzm traktına ziyan verir. Siqaret çəkənin ağız suyuna qarışan belə maddələr mədəyə düşərək həzm prosesini çətinləşdirir, iştahanı pozur, mədə xorasına, axırda isə həzm sisteminin xərçənginə səbəb olur. Onu da qeyd edim ki, siqaret çəkənlərdə maddələr mübadiləsi ilə vitamin balansı da pozulur. Hər çəkilmiş siqaret bütöv apelsində olan qədər C vitamini parçalayır. Gözün daxili təzyiqini siqaret artırdığı üçün görmə də pisləşir".

Nərd oynayan gənclərdən biri – bu, Cığal Cəfərin oğlu Danqa Fətulla idi – cibindən siqaret çıxarıb alışqanla yandırdı, tüstüsünü udub dedi:

– Bu həkimləri də qoyasan camaatı yaxşıca qorxuda. Həkimlərin hamısı siqaret çəkir, özləri də deyir: "Ziyandı". Əgər elə ziyandısa, bəs həkimlər onu niyə çəkir?

Onun bu atmacasına Aydın həkim dözmədi:

– Həkimlərin heç də hamısı siqaret çəkmir. Onu da nəzərə alaq ki, həkim də insandı, onun da zəif cəhətləri olur. Özü də nikotin narkotik maddə olduğuna görə hamıda asılılıq yaradır. Həmin asılılıqdan çıxmaq isə hər oğulun işi deyil.

Fətulla yenə razılaşmadı, söz güləşdirməyə başladı:

– Yaxşı, bu siqaret ziyanlı şeydisə, niyə onu bu qədər findifiruşka düzəldib satırlar? Üstəlik onu reklam da edirlər, hə? – O, bunu deyib əlində olan gözəl siqaret qutusunu yuxarı qaldırdı. Aydın həkim onun bu sözünü də cavabsız qoymadı:

– Ay qardaş, əvvəla siqaret maqnatları öz mallarını satmaq üçün onu belə gözəl hazırlayırlar – bu, normal bir şeydi. O ki qaldı reklama – onu düz demirsən. Artıq bütün dünyada siqaret reklamları

yığışdırılır. Xəbər var ki, Yaponiyada siqaret çəkəni işə götürürlər? Papiros çəkməyə nə əlavə pul, ya məzuniyyət verirlər, hə?

Həmin höcət adam yenə söz altında qalmadı:

– Bayaq radioda həkim deyirdi ki, siqareti çox çəksən, guya iflic olarsan, harada belə şey olub? Əşi, deyir dəə... – deyə lağ ilə güldü, yanındakı da ona qoşuldu.

Söhbət bu yerə çatanda, Mir Həsən də kənarında qalmaq istəmədi:

– Niyə ki? Elə bizim evin dalında Əsgər İsayev adında bir kişi varıydı. Onda mən uşağıydım, o vaxt biz hələ kənddə yaşayırdıq. Bir gün xəbər çıxdı ki, Əsgər kişi öldü. Bilirsən o niyə öldü? – deyə Fətullagilə tərəf baxdı.

Oğlan istehza ilə:

– Birdən siqaretdən ölər e...

– Sən heç lağ-zad eləmə, qardaşoğlu. Bəli, elə siqaretdən ölmüşdü! Səhər-səhər durub gedirlər çölə, ot yığmağa. Çöldən ot yığısı, gətirib evə çıxardası saat olur on iki. Ona qədər də Əsgər kişi, bəlkə, on siqaret çəkir, özü də ac-susuz. Vurub zəhərləmişdi onu. Rəhmətlik elə onunla da getdi. Sən heç elə demə, görürsən, siqaretdən nəinki iflic, hətta ölüm də olur...

Yoldaşı onun ayağını nə qədər bassa da, Fətullanın yenə öcəşkənliyi tutdu:

– Yaxşı, əgər desəz ki, siqaret ağciyərdə, nə bilim, xərçəng əmələ gətirir, buna inanmaq olar. Bəs siqaretin ayağa nə dəxli var? Siqaret hara, ayağın qanqreni hara?

Aydın həkim güldü, Fətullanı başa salmağa başladı:

– Elə məsələ də orasındadı ki, siqaret təkcə ağciyərlərə zərər verməklə qurtarmır, o, damarları da daraldıb qanın hərəkətinə mane olur. Axırda da qan işləmədiyinə görə qanqrena əmələ gəlir. Sən bir gün bizim xəstəxanaya gəl. Mənim iki-üç belə xəstəm var, birinin adı Nüsrətdi, otuz dörd yaşı var – keçən ay onun sol ayağını diz

oynağından amputasiya elədik. İndi yazıq şikəst olub, heç yerə gedə bilmir. Səbəbi də ki, siqaretdi, bildin?

– Doktor, deyirsiz, deməyinə, amma o qədər də ağılıma batmır.

Bu yerdə Professor söhbətə qarışdı:

– İndi qulaq as, oğul, deyim. Mən institutu təzə qurtaranda Respublika xəstəxanasının cərrahiyyə şöbəsinə bir kişi gətirdilər. Onun sağ ayağında qanqrena başlamışdı. O vaxt xəstənin sağ ayağını dizdən amputasiya elədik, dedik ki, siqareti atsın. Atmadı. Bir üç-dörd ildən sonra onu yenə gətirdilər. Bu dəfə bud-çanaq oynaqından götürdük. Yenə dedik ki, siqareti mütləq atsın. Yenə atmadı. Beş-altı ildən sonra onu təzədən gətirdilər – bu dəfə sol ayağını dizdən kəsdik. Yenə dedik, izah elədik ki, əgər siqareti atmasa, daha pis olacaq. Elə də oldu: onu iki-üç ildən sonra dördüncü dəfə gətirdilər. Axırncı dəfə onun sol ayağını dibdən kəsdik. Yalnız bundan sonra o, siqareti atdı, amma artıq çox gec idi! İndi çuval kimi evin bir küncündə qalıb! Təsvüvür edirsinizmi bu nə deməkdi? Siz siqaretin zərərini bir dərindən düşünün. Özünüzü bir anlığa həmin adamın yerində hesab eləyin, – deyə Professor həyəcanla izahat verdikdən sonra əlavə etdi – on beş-on altı ilə həmin kişini dörd dəfə amputasiya eləmişik. Hətta innən belə siqareti atmasaydı, yəqin ki, daha pis ola bilərdi. Özü də çox qoca da deyil – cəmi əlli yeddi yaşı var.

Professor söhbətini bitirib cavanlara tərəf baxdı. Hamı susmuşdu.

Teymur yenə öskürdü o, bir qurtum çay içib dedi:

– Balam, qoyun, görək bu radio nə deyir də?

Hamı həkim söhbətinə qulaq asmağa başladı:

“*Siqaret çəkməyin sizin ailə büdcənizə vurduğu zərəri heç hesablamısınız? Siqaretə xərclənən pulu aya, ilə vursaq, çox böyük bir rəqəm alınar. Sizin çətinliklə qazandığınız pullar gözünüz görə-görə yanıb kül olur. Axı, bu israfçılıqdır! Müqəddəs kitabımızda deyilir: “Yeyin, için, israf etməyin, çünki Allah israf edənləri sevməz”.*

Teymur kişi astadan dedi:

– Ona qalsa, mən iki maşının pulunu yandırıb kül eləmişəm.

“İndi isə gəlin, siqaretin ətrafımıza və ekologiyaya vurduğu zərəri araşdıraq. Ata evdə siqaret çəkir: görəsən, bu onun ailə üzvlərinə, qadınlarla uşaqlara necə təsir edir? Bayaq deyilənləri siqaret çəkənlə bir yerdə olan “zərəriddelərə” də aid eləmək olar. Özü də belə zərər uşaq və yeniyetmə orqanizmi üçün daha çox ziyanlıdır! Üstəlik, atanın öz övladı üçün pis örnək olması da nəzərdən qaçırılmamalıdır. Vay o günə ki, evdə hamilə qadın olmuş ola! Daha pisi isə əgər hamilə qadın, ya süüd verən ana siqaret çəkirsə”...

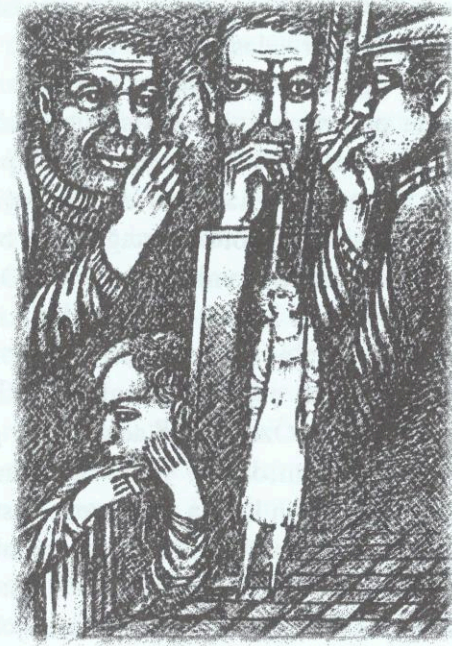
Mir Həsən asta-asta moizə elədi: “Qurani-Kərimdə deyilir ki, Allahın qulu qiyamət günündə dörd şeydən hesabat verməlidir. Birincisi, özünü nəyə həsr eləməsi barədə, ikincisi, elmi ilə nə iş gördüyü barədə, üçüncüsü, malını nəyə sərf eləməsi barədə, dördüncüsü isə canına necə baxması barədə hesabat”. Necə bilirsiniz, siqaret çəkən bu hesabatı verə biləcək? Ay verdi haa... Qurandan daha bir ayə: “Sağlamlıq qaydalarına riayət edərək qüvvətli olan mömin həmin qaydalara əməl eləmədiyi üçün gücsüzləşib zəif düşən mömindən Allah qarşısında daha xeyirli və sevimlidir”.

Fətulla yenə bir söz tapıb:

– Bu Mir Həsən də lap molla imiş ki? – deyərə rişxəndlə güldü.

Narkoloq həkim isə deyirdi: “Dörd yüz il bundan qabaq Amerikadan Avropaya gətirilən tütün bitkisi indi bütün dünyada əkilib becərilir. Milyonlarla hektar münbit torpaqları “zəbt” eləyən tütünün əkilib becərilməsinə, zavod və fabriklərdə istehsalına, hazır məhsulun dünyanın hər yerinə daşınub aparılmasına, satışına görə nə qədər insan zəhməti, nə qədər xərc tələb olunur. İstifadə olunmuş siqaret isə öz “bəd əməlini” yerinə yetirdikdən: havamızı, suyumuzu, ekologiyamı korladıqdan, getdiyi hər yeri zibillədikdən sonra öz “missiyasını” başa vurmuş olur. İstirahətə gedən siqaret həvəskar-

larınun ildə minlərlə hektar ağac və bitki örtüyünü puça çıxardıqlarını hesablamaq mümkündürmü?”

Teymur kişi çənəsini stola dayayaraq, yerə baxa-baxa günahkar adamlar kimi həkim söhbətinə qulaq asır, qulaq asdıqca da xəstəliyin xofu onu daha da basırdı... Məhəmməd kişi təsbehini çevirə çevirə belə bir əhvalat danışdı:

– Mən özüm buralara Keçili kəndindən gəlmişəm. O vaxtı bizim kənddə bir kişi varıydı – adı Hüseynquluydu, amma hamı ona Pəhləvan Hüseynqulu deyərdi. Ucaboy, zəbərdest* bir kişiydi, bir oturma dörd adamın yeməyini yeyərdi. Mühəribəyə gedib gələndən sonra başladı tənbəki çəkməyə. O vaxtlar belə siqaretlər hələ yoxuydu, hamı tənbəki çəkərdi. Hüseynqulu əmi hara getsəydi, tü-

tün torbası da yanında olardı. Sovetin vaxtı “Kommunist” qəzeti çıxardı. Götürərdi o qəzeti hər səhifəni on yerə bölər, tənəkini ovub içinə doldurar, eşmə hazırlayardı. Çəkdiyi də elə eşmə olardı. O vaxtı ən yaxşı tənəki Qarabağlar, Şahtaxtı tənəkisi hesab olunardı. Şahtaxtıda da onun Mir Ələsgər adlı bir seyid dostu varıydı. Payızda gedib ondan illik tənəki payını alardı. Əvəzində də ona ya iki-üç toğlu*, ya da pul verərdi. Nə isə sözümdə deyil... Hüseyinqulu kişi bir gün başladı öskürməyə. Hara apardılar dərindən əlac eləyən olmadı. O vaxtı heç həkimlər də xərçəngin nə olduğunu bilmirdilər. Əlqərəz, kişi düşdü ölüm yatağına. O boyda kişi əridi oldu bir ovuc, paltarının biri də əynində durmadı. Onun dörd oğlu, iki qızı varıydı. Oğlanlarının hamısı da siqaret çəkirdilər. Dədələrinin yanında çəkməsələr də o, bunu bilirdi. Ona görə də, Hüseyinqulu əmi oğlanlarını yanına çağırıb belə dedi: “Bizim tayfamıza Pəhləvanlar tayfası deyirlər. Özüm dörd adama dov gəlmişəm, hələ indiyə qədər bir adam mənim dizimi yerə vura bilməyib. Mühəribədə qurşağa kimi qarın, suyun içində yatmışam, xəstələnmişəm, amma bu tütün görün nə “köpəyoğlu” şeydisə, məni yıxdı, mənim kimi pəhləvanı ikiqat elədi! Sizə vəsiyyətim budu: qırxımı verən kimi dördünüz də siqareti atın! Bilirəm, hamınız çəkirsiz, o zəhrimarı atmayan məndən deyil, heç qəbrimin üstünə də gəlməyin”. Rəhmətliyin o sözləri hələ də qulaqlarımdadı. O vaxtlar mən də taytuşum kimi siqaret tüstüləyərdim. Rəhmətliyin o sözlərindən sonra o oldu-bu oldu siqareti atdım! Fikirləşdim ki, siqaret o boyda kişini yıxandan sonra mənim kimi cılız bir adamı dənədən yıxar. Oturubdurub Hüseyinqulu əmiyə rəhmət oxuyuram.

Maraqla qulaq asan Professor dedi:

– Mən də onuncu sinifdən siqaret çəkirdim. Evlənəndən sonra – üzr istəyirəm – arvadım xəstələndi. O həkim qalmaqaldı aparmayım, əlacı olmadı: Moskvaya apardım, Təbrizə apardım, axırda Türkiyədə bir professor var, uzun illər Amerikada, Almaniyada işləmiş

adamdı, onun yanına apardım. O, mənə dedi ki, “xanımdakı boğulma tutmaları sənin siqaret çəkməyinlə əlaqədardır, onda nikotinə qarşı allergiya var”. Elə həmin gündən siqareti atdım. O vaxtdan üç il keçib, yoldaşım bir dəfə də olsun xəstələnməyib...

– Professor, Sizin bu sözlünüz şahidi olduğum bir hadisəni yadıma saldı, – deyər Aydın həkim xatırlamağa başladı. – Biz o vaxt patanatomiya dərindəydik. Rayondan bir xəstə gətirmişdilər – qırx yeddi yaşında. Bunu əvvəlcə gətirirlər klinikanın cərrahiyyə şöbəsinə, orada onu “operasiya” edirlər. Cərrah görür ki, bunda ağ ciyər xərcəngidi – yaranı təzədən tikir. Beş gündən sonra xəstə rəhmətə getmişdi. Öləndən sonra diaqnozun təsdiq olunması üçün onu gətirmişdilər morqqa. İndiki kimi yadımdadı: morqda bizim patanatom müəllimdi, cərrahdı, bir də qrup yoldaşlarımız. Patanatom həkim meyiti yarıb daxili üzvlərini açdı. Birdən soruşdu ki, “sizlərdən siqaret çəkəni var?”. Dedik: “Bəli, var”. Dedi: “Baxın, görün ağciyərlə qaraciyəri seçə bilərsiniz?”. O vaxt qrupdakı oğlanlardan çoxu siqaret çəkirdi, mən də həmçinin. Baxdım ki, ağciyər qapqaradı. Dedik: “Doktor, indi bizim də ağciyərimiz belədi?”. Həkim güldü: “Əlbəttə. Bakıdakı maşınların tüstüsü, zavodların tüstüsü plyus siqaretin tüstüsü – indi özünüz mülahizə eləyin”. Sözlərini düz, nə təhər qorxudumsa, elə onunla da siqareti atdım. Uşaqların çoxu təzədən başladılar, amma mən yox. Artıq iyirmi ildir ki, mən siqaret çəkmirəm.

Professor saatına baxdı. Aydın həkim getmək vaxtı olduğunu hiss edib ayağa qalxdı. İkisi də çayxanadakılarla sağollaşıb oradan çıxdılar.

Onların ardınca Teymur kişi də durub yavaş-yavaş evə tərəf getməyə başladı. Yolüstü Sərdarın dükanına girdi, oradan da üç qutu siqaret aldı. Dükanda bir nəfər cavan oğlan pivə içirdi. Teymur kişi birdən ayaq saxladı:

– Sərdar, ondan birini də mənə aç, ürəyim yanır, – dedi. Sərdar soyuducudan bir sərini pivə çıxartdı. Teymur kişi pivəni içdi, xoşuna

gəldi, ona görə, ikisini də evə götürdü. Evə çatanda gördü ki, qapı bağlıdır. “Yəqin Tellinin qızının nişanına gediblər”, – deyə düşündü. Qapını açıb evə girdi. Pivələri stolun üstünə qoydu. Bir siqaret yandırıb özü ilə danışmağa başladı:

– Allah Kolumba lənət eləsin, o, bütün dünyanı bəlaya saldı! Allah məni bu siqaretə alışdırana lənət eləsin!

...Rəhmətlik atam cavan yaşda öldü; biz – anam, üç bacımla mən başsız qaldıq. O vaxt mənim on iki yaşım varıydı, altıncı sinifdə oxuyurdum, əlaçı şagird idim. Məcbur olub gecə məktəbinə keçdim. Tikintiyə işə girdim: gündüz işlədim, gecə oxudum. Əgər mən belə eləməseydim, hamımız ac qalardıq. Orada bir ustam varıydı, yaman siqaret çəkən idi, o, məni bu zəhrimara alışdırdı.

Bakıda, texnikumda* oxuyanda bir ara tərgitdim, səkkiz ay çəkmədim, kökəldim, adama oxşadım. Sonra yenidən başladım – o başlayan düz otuz beş ildi ki, fasiləsiz siqaret çəkirəm... Bu müddət ərzində nə yediyimin, nə də içdiyimin tamamını bilməmişəm. İştahdan-zaddan da düşmüşəm, arıqlamışam, yarı canım qalıb. Bir yandan bu canıma daraşib, içəridən söküb dağdır, o biri yandan da pul qoymur qalsın məndə. Demək, siqaret mənim həm can, həm də cib düşmənimdi. Üstəlik, bu məni hər yerdə hörmətdən salır, evdəkilərlə “üz-göz” eləyir. Yazıq Fatma insafən düz deyir dəə...”

Teymur fikirli halda otaqda gəzişir, yenə özü ilə danışdı: “Yox, belə olmaz! Qərarım qətidi: siqaretlə birdəfəlik qurtarmaq lazımdı! Belə görürəm ki, mən bununla qurtarmasam, bu zəhrimar mənim axırıma çıxacaq!” O, siqaretə xitabən: “Sən nəsen ki, mən sənini qurtara bilməyim?! Mən səni özümə dost bildim, amma sən mənə xəyanət elədin. Mənə deyən gərək: “Siqaret sənini əlindədi, sən ki siqaretin əlində deyilsən”?! Bax bu axırıncı siqaretimdi, çəkim, əgər bir də bu zibilə əl vursam, itin oğluyam”, – deyə o, siqareti tez-tez sümürüb külqabına basdı. Pivənin birini açıb başına çəkdi, yenə bir-iki ağız öskürdü. “Yox, qoy birini də çəkim, onsuz da

bu mənim lap axırıncı siqaretimdi, çünki sabahdan ta çəkməyəcəm”, – dedi.

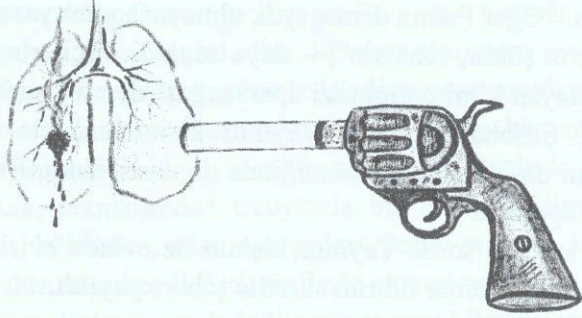
Teymur özünə yer tapa bilmir, hey vurnuxurdu, elə bil “itiyi itmişdi”... O, dib otağa keçdi, burada kiçik qızın cer-cehizi yığılmışdı: yataq, istirahət mebeli, televizor, soyuducu, tozsoran, xalça-palaz, dörd dəst təzə sırımış yorğan-döşək, “Madonna” servislə bir neçə qeyri ayın-oyun – o, bunları “əlinin isti vaxtı” arvadının təhrikilə almışdı. “Əgər Fatma deməsəydi, almayacaqdım yaxşı ki, almışam, indi çox şükür, rahatam”, – deyə sevindi. Elçilərin: “Havalər bir az sərinləyən kimi gəlinimizi aparacağıq” deməsi yadına düşdü. Gülümsədi. Şüşəbəndə keçdi. Teymur kişi teleseriala baxa-baxa ikinci pivəni də içib siqaret damağında divana uzandı. Birdən Teymur yuxu apardı...

...Bir saatdan sonra Teymur kişinin öz evində evi ilə bərabər yanması barədəki xəbər ildırım sürətilə şəhərə yayıldı.

Naxçıvan, 2002.

MƏNTİQ

Yandırma! Yandırsan, yandıracaq...
Müəllif

Bir gün iki nəfər – Əli ilə Vəli həmsöhbət olurlar. Əli Vəliyə deyir:

- Sən məntiqin nə olduğunu bilirsən?
- Yox. – Vəli etiraf edir.
- Əgər bilmək istəyirsənsə, mən sənə izah eləyəyəm.
- İzah elə, – deyər Vəli xahiş edir.

Əli fikrini çatdırmaq üçün söz axtarmağa başlayır:

- Məntiq, məntiq... Ee, məsələn, sənın cibində kibritin var?
- Var, – Vəli tez dillənir.

– Əgər kibritin varsa, demək, siqaretin də var; bunların ikisinin bir yerdə olması məntiqi deyil?

Vəli bir az fikirləşdikdən sonra razılaşıır:

– Bəli, məntiqidi.

– Əgər sən siqaret çəkirsənsə, onun içərisinə, öz aramızdır, nə vaxtsa nəşə-zad qoymaq da məntiqidi, ya yox?

Vəli bir xeyli düşünür, yenə razılaşmalı olur:

– Bəli, məntiqidi.

– Əgər sən nəşə çəkirsənsə, evdə dava-dalaş, söz-söhbətin boşanmaya qədər gedib çıxması da məntiqidi, ya yox?

Vəli görür ki, Əli haqlıdır: “Nəşə olan yerdə dava-dalaş da, hələ boşanma da olar”, – deyər düşünür. Onlar ayrılırlar... Əli öz yoluyla, Vəli isə öz yoluyla gedir. Söz Vəlini tutduğu üçün elə hey o barədə düşünür...

Vəli yolda bir nəfərə rast gəlir. O, yol adamından soruşur:

– Qardaş, kibritin var?

– Var, – deyər yoldan keçən cavab verir.

Vəli təəssüflə deyir:

– Əgər kibritin varsa, onda evin yıxılacaq...

Naxçıvan, 2003.

ŞƏR SUYU

*İçki – bütün çirkinliklərin “ana”sidir.
Məhəmməd peyğəmbər (S.)*

Bir gün Şeytan bir adamın qabağını kəsib deyir:

– Səni öldürəcəm. Əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, üç şeydən birini eləməlisən: ya bu qadınla yatmalısən, ya ən yaxın dostunun başını kəsməlisən, ya da ki, bu şərabı içməlisən.

Həmin adam belə cavab verir:

– Mən müsəlmanam. Müsəlmana isə zinalıq* günahdı. Sonra... mən dostumun başını kəsə bilmərəm, bu mümkün deyil, çünki biz uşaqlıq dostuyduq, bir yerdə bir pud* duz-çörək kəsmişik...

O bunları deyib susur... Həyat şirindi, yaşamaq istəyir, ona görə də fikirləşir: “Düzdü, şərab içmək Qurani-Kərimdə haram buyurulub, amma çarəm nədi? Bəlkə, mən bu şərabı içim? Çünki onların içərisində ən az zərərliyi, deyərsən, elə budu”.

Adam o cür də eləyir...

...O, şərabı içib bərk sərxoş olur. Elə sərxoş vəziyyətdə də həm o qadınla yatır, həm də əziz dostunu öldürür...

Bakı, 2006.

ETİRAF

*Şərab, tütün, heroin –
Hamısı sənin düşmənin.*

Müəllif

Elçin tay-tuşları arasında öz “çəkisi” olan, hörmətli oğlanlardan biri sayılır. Necə hörmətli oğlan sayılmasın ki, o, universiteti qırmızı diplomla bitirib, otuz yaşında böyük bir mebel sexinin sahibidi, işi işdi, pulu da pul. Evi, eşiyi, ailəsi, uşağı, altında da qara rəngli Prado...

Əgər biri durub desə ki, “Elçin narkomandı” heç kim ona inanmaz, çünki o, siqaret çəksə də, içki nədi dilinə vurmaz, hələ Ramazan ayı gələndə hər il oruc da tutar... “Sən saydığını say, gör fələk nə sayır”. İş elə gətirdi ki, onun kimi ağıllı bir oğlan da yolunu azdı...

Yaxşı ki, Elçin zirək tərpendi, işin üstü açılmamış bir narkoloq-həkim tapdı, hamıdan gizli öz evində müalicə olundu, vəziyyətdən çıxdı.

Həkim bu gün Elçini kabinetə – psixoterapevtik söhbətə dəvət eləmişdi. O xəstəsinə ürəyini boşaltmaq imkanı verdi; həkim dinlədi, xəstə isə danışdı:

– Doktor, narkomanın günü axtarmaqla keçir; adam əvvəlcə pul axtarır, sonra “mal”* axtarır, sonra “bayan”* axtarır, sonra yer axtarır, axırda da damar axtarır... O, axtardıqlarını oğruluq – doğruluq, pis-yaxşı tapır da, amma əvəzində özünü itirir: öz kişiliyini, ləyaqətini itirir, dalınca da, ehh, hər şeyini...

O, dərindən bir ah çəkdi gözləri yaşarmışdı, əlləri də, səsi də titrəyirdi. Elçin həkimin ona diqqətlə qulaq asdığını görüb bir az da ürəkləndi:

– Mən düzünü deyirəm, doktor, mən bu həyatı yaşadım, bu murdar həyatı belə gördüm. İndi peşmanam, it kimi peşmanam, amma...

Qəhər onu boğdu, udqunub yenə sözüünə davam elədi:

– Bu işdə heç kimi günahkar bilmirəm. Düzdü, məni iynəyə otuzdurdular, özü də mən bilirəm bunu kim elədi. “Ağacı öz içindən qurd yeyər”, – deyiblər. Məni öz əmioğlum iynəyə otuzdurub, doktor, dost – doğma əmim oğlu. Məni əmioğlum belə bəlaya salandan sonra daha başqasından niyə inciyim, niyə küsüm?!

Elçin nəfəsini dərdi, olanları xatırlamağa çalışdı:

– Doktor, bir vaxtlar əmimgil gün əppəyinə möhtac idilər. Rəhmətlik atam onları rayondan Bakıya gətirdi, ev-eşik yiyəsi elədi. Mən isə həmin əmioğluma iş verdim, çörək verdim. Əvəzində də o, məni bədbəxt elədi... Getdi, gəldi ki, “sən bir bunun dadına bax, gör nə görəcəksən?!”. Mən eləmək istəməyəndə isə “ə, bir çıqqılı şey

sənə nə eləyəcək, elə, gör nə “kayf” alacaqsan”, – deyə məni heroinə qonaq elədi. Mən də gic kimi götürüb iylədim. İylədim, xoş gəldi. Üç gündən sonra bir də gəldi, yenə verdi, iylədim, bu dəfə lap xoşuma gəldi. Sabahı gün onu kabinetə çağırıb dedim:

– Ondan bir az da ver.

Dedi:

– Yoxdu.

Dedim:

– Tap, hardan olsa, tap, ondan istəyirəm.

O, özünü çəkdi:

– O məndə nə gəzir? İstəyirsən, yüz dollar ver, gedim alım, gətirim.

Mən də çıxarıb verdim, alıb gətirdi, hərəyə bir “dorojka”* elədik.

O gündən mən pul verirdim, o da alırdı, bir yerdə eləyirdik. Deməyinən onun məqsədi oymuş ki, məni narkotikə otuzdursun, çünki, onun pulu yoxuydu, mən isə böyük bir müəssisənin müdiri-yidim, əlimin altında üç yüz adam işləyirdi. Nə isə bir də ayılıb gördüm ki, olmuşam narkoman, daha heroinsiz qala bilmirəm...

Doktor, göydə Allah, yerdə Siz mənə kömək elədik. Sizin sayənizdə öz işimə, ailəmə, əvvəlki həyatıma qayıtdım. Sizə ömrüm boyu minnətdaram. Sağ olun!

Bakı, 2008.

QƏLYAN

*Qəlyan sənin əlindədir,
sən ki qəlyanın əlində deyilsən?!*

Müəllif

Deyilənə görə, İrandakı tiryəkilər belə edirlər: onlar şam yeməyindən sonra ortalığa qəlyan, bir də tiryəklə şiş gətirirlər, şişi odda qızdırıb bir əldə tuturlar, tiryəki isə o biri əldə. Şişi tiryəkə vurub dağlayır, ondan çıxan tüstünü isə qəlyanla içəri sümürürlər...

Bir gün tiryəkə təzə qurşanmış Qulamrza adlı bir gəncə qəlyan lazım olur. O, soraqlaşib bir qəlyandüzəldən usta tapır, ona deyir:

– Usta, nə qədər istəyirsən sənə pul verim, mənə bir şahanə qəlyan düzəlt.

Usta altdan yuxarı gənci süzüb soruşur:

– Vardan, dövlətdən nəyin var?

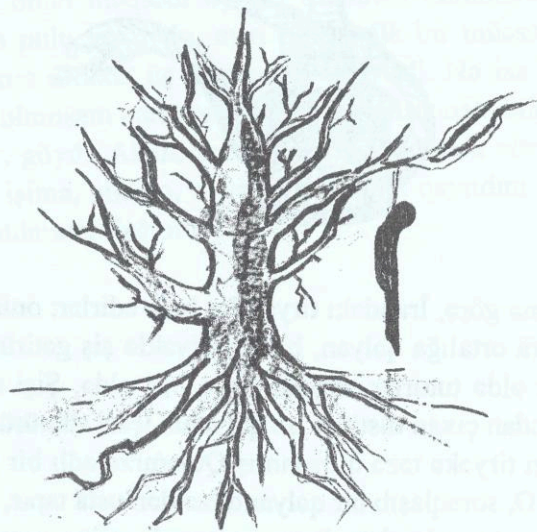
Qulamrza qürrələnir:

– Hər şeyim: iki “Benz” otobusum var ki, Təbriz – Tehran arası işləyir, üç tırım* var ki, Avropaya mal daşıyır, bir dörtmərtəbə çaxtumanım* var ki, üstdə özümüz qalırıq, altını kirayə vermişəm, bir də bazarda qızıl dükanlarım var... Usta, sən mənə bir yaxçı qəlyan düzəlt, deşiyini də gen elə.

Qoca usta gənci diqqətlə dinləyib köksünü ötürür:

– Sən heç narahand olma, ağa. O saydığın şeylərin hamısı: otobus da, tır da, ev də, dükanlar da – hamısı, hamısı bax, bax, bu deşikdən keçib gedəcək, heç narahand olma, niyə narahand olursan? – deyə təzə düzəltdiyi qəlyanlardan birini Qulamrzaya tərəf uzadır.

Baktı, 2009.

ÖMÜRLÜK DƏRS

– Dərs ili başa çatdı. Biz – şagirdlərlə müəllimlər əvvəlcədən danışdığımız kimi yığışib getdik Qubaya. Meşədə, bulaq başında bir səfalı yer tapıb yerləşdik. Top oynayan, çiçək yığan kim, samovar salan, yemək tədarükü görən kim... Mən xalçanın üstündə bardaş qurub çoban salata hazırlamaqla məşğul oldum. Kişi müəllimlər isə bulaq başına yığışib kabab çəkməyə başladılar.

Bizdə bir Yenisey müəllim var, çox savadlı, sanballı insandı, özü də yaxşı riyaziyyat müəllimidir. Bir də gördüm Yenisey müəllim gəlib oturdum mənim yanımda, bir daşın üstündə. Biz onunla başladığımızdan – burdan söhbətə. Bu arada kababın iyi məni vurdu. Az sonra cavan müəllimlərdən biri bizə yaxınlaşdı:

– Yenisey müəllim, kabab bişir, araq da ki, bulağın gözündədi, hamı Sizi gözləyir, gəlin.

Yenisey müəllim ona təşəkkür elədi, amma yerindən tərpənmədi. Qayıtdım ki, “ay Yenisey müəllim, niyə getmirsiz? Gedin Siz də onlar kimi, yeyin, için də”. Gördüm, o tutuldu, lakin bir söz demədi, mən də çox uzatmadım. Sonra biz yenə söhbəti davam etdirdik. Axırda dərs hissə müdiri Ramazan müəllim özü durub gəldi:

– Yenisey, uşaqların heç biri əlini çörəyə uzatmır ki, gərək Yenisey müəllim gələ, sonra. Nə olub? Burda niyə oturmusan? Dur, dur ayağa düş qabağıma, – deyə ərklə onu aparmaq istədi. Yenisey müəllim getmək istəmirdi, Ramazan müəllimin sözünü yerə salmaq da çətininə gəlirdi, ona görə də çaşıb qalmışdı. Yenisey müəllim, nəhayət, özünü topladı, təşəkkür elədi, bir bəhanə uydurdu ki, getməsin, yenə də getmədi. Mən bayaqdan hər şeyə göz qoyurdum. Birdən düşdüm onun üstünə:

– Ay Yenisey müəllim, bu il əməkdar müəllim adı almırsız – bu bir, oğlunuz Beynəlxalq qrossmeyster olub – bu iki, qızınız isə Konservatoriyanı bitirib – bu da üç. Siz niyə də yeyib-içməyəsiz? Vallah, mən Sizin yerinizə olsaydım bayaqdan durub gedərdim, hələ vurardım da, – deyib güldüm. Siz Allah, burda nəşə var, bu “nəşə” nədi axı?, – deyə gözümlü onun gözünə zilləyib cavab gözlədim.

Yenisey müəllim yerində qurcuxdu, gizlicə bir ah çəkdi:

– Bilirsən, qızım, mən əvvəllər içən olmuşam, bəli... Bu, düz otuz üç ilin söhbətidir. Mən onda institutu təzə bitirmişdim, dəliqanlı vaxtlarım idi, qurşanmışdım içkiyə... Hələ özümə bir-iki avara dost, aşna da tapmışdım: bu yeməxana mənim, o restoran sənin – hər gün onlarla yeyib-içməklə ömrü bada verirdim. Anam nə qədər yalvarsa da, özünü öldürsə də, kim idi ona qulaq asan? Günlərin birində yenə restoranda içib bərk keflənmişdim. Oradan çıxıb evə getmək istədim, səkkiz yaza-yaza gedirdim. Yolun qırağında bir arx var idi, o arxı keçəndə ilişib yıxıldım. Ha çalışdım ki, ayağa qalxam, qalxa bilmədim, oturdum zığın, palçığın içində. Axşamçağı idi, hava qaralırdı... Gördüm bir nəfər cavan oğlan üç-dörd yaşlı uşağın əlindən tutub gedir. Uşaq məni görüb dayandı:

– Ata, ata, oya bax, it!

Onlar yaxına gəlib mənə diqqətlə baxdılar. Atası dedi:

– Qaqaş, bu it deyil ki, adamdı, özü də keflidi, qorxma!

Uşaq dedi:

– Mən itdən qoyxmuyam ki, ata, amma keflidən qoyxuyam.

Atası əl-ayağa düşdü:

– Onda, qaqaş, tez çış elə! Çış elə arxın qırağına, – dedi, sonra üzünü yana çevirdi ki, uşaq utanmasın. Uşaq isə eləmə tənbellik – üzr istəyirəm səndən qızım – düz mənim başıma işədi. Sidik saçımdan üzümə, üzümdən isə ağzıma axdı. Mən elə bil yatmışdım, ayıldım! Elə bil heç bir litr araq içən mən deyildim. Bir özümə baxdım,

bir də düşdüyüm bu vəziyyətə... Acığımdan, hirsimdən bilmədim ki, nə edim! Özümə nifrət elədim, söydüm özümü! Dedim: “Mən it yox, lap... itdən də pisəm!”

Durub birtəhər evə gəldim, rəhmətlik anamı çağırırdım:

– Ana, paltarlarımı ver, girirəm hamama.

Yazıq anam heç nə demədi, gətirib təmiz paltar verdi. Mən yunub qüsul verdim. Elə oradaca da and içdim, and içdim ki, mən bir də heç vaxt, heç vaxt içki içməyəcəm!

Bəli, heç kimin verə bilmədiyi dərsi mənə üç yaşlı uşaq verdi. Əgər o vaxt o dərsi mən almasaydım, Allah bilir ki, indi harada idim...

Bakı, 2011.

"TƏLƏ"

Obyektdə* işin qızğın vaxtı idi. Rəhbərliyə söz vermişdilər ki, hörgünü bir aya başa çatdıracaqlar. Qəzənfər usta iki şeyirdi ilə gündə iyirmi beş-otuz kvadrat metr hörgü verirdi. Amma bu gün günortadan sonra daş qurtardığından işsiz qalmışdılar. Usta ilə fəhlələr ocağın başına yığılıb söhbət edirdilər. Söz sözü çəkdi, söhbət köhnə hökumətin vaxtından düşdü. Qəzənfər usta cavanlığını yada saldı:

– Sovet hökuməti vaxtı ət, yağ tapılmazdı. Camaat ət, kolbasa ya sosiskanı uzun növbə ilə, yaxud çəklə alardı. Birinin evində toyu, ya da evlərdən uzaq yası olanda ət tapmaq müşkül işə çevrilirdi. O vaxt ət kombinatında işləyənlər həm pullu, həm də lazımlı adamlar idilər. İşdən çıxanda onlar kolbasa, sosiska, yəni əti salafanlara* büküb bədənələrinə bağlayır, evə gəlir, gələn kimi "arıqlayır", həmin əti qohum-qonşuya satıb yaxşı pul qazanırdılar. Bir də göürdün ki, bu gün ət kombinatına işə girən söz məsəli, sabahı gün maşın aldı, o biri gün isə ev...

Bu qırx ilin söhbətidi, o vaxt mənim cavan vaxtlarım idi. Əs-gərliyimi çəkib evə qayıtmışdım, işləmək istəyirdim.

Bir gün axşam atama dedim:

– Ata, məni işə düzəlt işləyim, axı nə vaxta qədər evdə oturacam?

Atam dedi:

– Harada işləmək istəyirsən?

– Ət kombinatında, – deyə tez cavab verdim.

Atam o vaxtkı raykomun* üçüncü katibi ilə bir sinifdə oxumuşdu, durub onun yanına getdi. Bir həftədən sonra məni çağırub əmrimi ət kombinatının kəsim sexinə verdilər. Sabahısı gün mən

kombinezonumu geyib işə çıxdım. Sexdə altı nəfər idik, böyüyümüz isə qırx yeddi-qırx səkkiz yaşlarında bir kişi idi. Bəy nəslindən olduğuna görə hamı ona Maqsud bəy deyərdi. Maqsud bəy ucaboylu, dolubədənli, qırmızıyanaq bir şəxs idi.

Biz malın təpəsinə guppanla vurub onu gicəlləndirir, iri bıçaqla şah damarını kəsib öldürür, kranla qaldırıb soyur, sonra cəmdəyi o biri sexə ötürürdük. Maqsud bəy işləyə-işləyə dananın – özümüzün yeməyimiz üçün – harasından, hansı yerindən kəsib qazana atmaq barədə də göstəriş verirdi. Günortadan sonra biz işimizi qurtardıq. Bəli, bozpört* bişdi, dörd araq alındı, sonra hamı dəstərxanın* başına yığışdı. Maqsud bəy hamıya araq süzüb stəkanı əlinə aldı. Onun əli əsirdi. Mən bayaqdan hər şeyə göz qoyurdum, ona görə də maraqlandım:

– Maqsud bəy, əliniz niyə əsir?

– Bala, bə bu araqdandı da, içməyəndə əsir, içən kimi keçir, – deyib arağı tez başına çəkdi. Mən stəkanı yerə qoydum. Hamı mənə tərəf döndü, yer-yerdən dilləndilər:

– Niyə içmirsən, iç! Kişi ol, ə! Yüz qram araq sənə heç zad eləməz, qorxma, iç!

– Əgər araq Maqsud bəyin əlini əsdirirsə, mənim başımı əsdirər. Məni bağışlayın, bu iş mənlilik deyil, uşaqlar, mən getdim, – deyib ayağa qalxdım.

– Adə, dəli olubsan? Xalx* bura işə girmək üçün bir ətək pul tükür, iynənin ulduzundan keçir, sən isə gedirsən? Hansı ağılla? Adam da belə dolanışıqlı yeri qoyub gedər, hə? – deyə üstümə düşdülər ki, bəlkə, məni saxlayalar, lakin mən ordan çıxıb düz inşaata fəhləliyə getdim. İndi o vaxtdan bu sənətdəyəm, – deyə Qəzənfər usta soyumuş çaydan bir qurtum alıb söhbətinə ara verdi.

Usta köməkçiləri Asimlə Nadir söhbətə maraqla qulaq asırdılar. Asim dedi:

– Ay usta, sən xeyrindən qalan adam deyilsən, sən Allah düzünü de görək, kombinatdan niyə getdin?

Qəzənfər usta başını qaşdı, bir az düşünüb dedi:

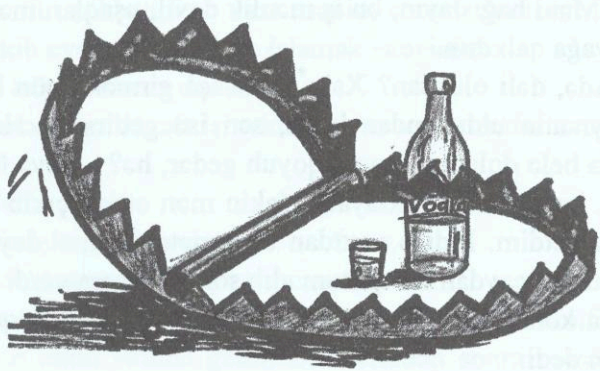
– Uşaqlar, əgər bilmək istəyirsinizsə, qoyun lap düzünü deyim: düzdü orda kalan pul var idi, amma... Atam rəhmətliyin sözü olmasın, mən bir az suyuq adamam, yəni nəfsək. Bu mənim zəif cəhətimdi – hamıda belə zəif cəhətlər olur – mən də bunu yaxşı bilirdim. Əgər mən orda qalsaydım, qurşanacaqdım içkiyə, olacaqdım onların tayı. Pul qazanmağına qazanacaqdım, amma əvəzində sağlığımı itirəcəkdim.

Asim söz atdı:

– Əşşi pul olsun, əsas məsələ puldu, pulun ki, oldu kişisən, hörmətlisən. Səni bilmirəm, usta, amma mən o cür “yağlı” yeri qoyub getməzdim, heç vaxt da gəlib belə yerdə fəhləlik eləməzdim.

Usta duruxdu, bir qədər düşünüb nəsihətlə dedi:

– Ora sənin kimi başiboş adamlar üçün “tələ”di, bala, “tələ”. Əvvəlcə səni “şirə” çəkir, şirnikirsən, sonra da baxırsan ki, “qarmağa” keçibsən, çıxıb bilmirsən. Heç bilirsən ara q onların başına nə oyun açdı?

– Nə oyun?

– Həə, indi mən deyim siz də mülahizə eləyin, əgər dərrakəniz varsa. Bax, o Maqşud bəy ki, var idi haa, əlli yaşında onun beyninə qan sızdı, öldü, heç oğlunun toyunu da görə bilmədi. Orda Mirzə adlı birisi vardı, o, içkili vəziyyətdə ailə-uşağı ilə bir yerdə maşını aşırı – Allah uzaq eləsin – bütün ailə batdı, heç kim salamat çıxıb bilmədi. Sonra Fəxrəddin adlı birisi də vardı, sərxoş halda o, arvadını bıçaqladı, on il basdılar getdi. Özü də nə üstə? Guya arvadı ona xəyanət edirmiş. Ay tövbə! Mən o qızı yaxşı tanıyırdım, çünki bizim məktəbdə oxuyurdu, çox tərbiyəli, başıaşağı qız idi. Onun ərinə xəyanət etməsi mümkün deyildi. Məhkəmədə mən də oldum, orada dedilər ki, bu sayıqlamadı, qısqanclıq sayıqlaması, içki içənlərdə olur yəni. Xülasə, heç kimə ordan qazandığını ağız şirinliyi ilə yemək qismət olmadı. Sən də deyirsən ordan çıxmazdım, – deyə Asimə tərs-tərs baxdı.

Usta ocağın kənarında olan çaydandan bir stəkan çay süzüb içdi. Saatına baxdı. Elə bu vaxt “Kamaz”ın nərlitisi eşidildi, nəhayət, daş gəlib çıxdı. Qəzənfər usta:

– Dik qalxın! Hamı iş başına, “söhbət dananı qurda verər”. Daş verin, palçıq gətirin, – deyə cəld közyolun* üstünə qalxdı, çəmçəni* daşa vura-vura fəhlələri səslədi.

Bakı, 2012.

ALLAHIN BƏXŞİŞİ

“Allah adama versə, Mürsəl təpəsində də verər”.
Deyim

Keçən əsrin əvvəllərində, Nikolay vaxtı* Naxçıvan kəndlərinin birində otuz altı-otuz yeddi yaşlarında Cəmşid adlı bir kişi yaşayırdı. Onun dörd qızı, üç oğlu, bir də öhdəsində doxsan yaşlı qoca nənəsi vardı. O, külfətini çox çətinliklə, bir qarın ac, bir qarın tox dolandıra bilirdi. O qədər korluq çəkirdi ki, hərdən az qala həyatından bezirdi, bilmirdi ki, başına haranın daşını salsın. Bu çətinliyə bir çarə tapa bilmir, elə hey vurnuxur, düşünür, düşünürdü...

Bir yandan da Bakı tərəfdən qərribə xəbərlər gəlib kəndə çatırdı ki, guya kiminsə neft quyusu fontan vurdu, lütün biri bir günün içində oldu milyonçu. Nə bilim iş çox, dolanısq yaxşı... Dünən Bakıdan gələn isə kənddəki çayxanada elə şeylər danışdı ki, Cəmşidi lap yerindən-yurdundan elədi. Cəmşid evə gəldi, papağını qabağına qoyub çox fikirləşdi, “dağı arana, aranı dağa apardı”, axırda bu qərara gəldi ki, Bakıya getsin, bəlkə, ailəsinə bir gün ağlaya bildi. O, uşaqlar yatandan sonra arvadı Zöhrəni yanına çağırırdı:

– Seyid qızı, belə yaşamaq lap cəhənnəm əzabıdır, iş yox, güc yox, pul-para yox. Bə biz nə vaxta qədər it günündə yaşayacağıq? Güllü, maşallah irilib, on iki yaşa ayaq qoyub, bu gün-sabah qapımızı döyəcəklər, onu köçürməyə nəyimiz var? “Bir həsirik, bir Məmmədnəsir”! Mən uşaqcanlıyam, bilirsən, öz balalarım üçün heç zad eləyə bilmirəm, bu da mənə dərd olur, ona görə də bağrım çatlayır. Bayaq çayxanada Bakıdan gələn bir nəfər var idi, deyirdi ki, Bakıda yaxşı iş də var, pul-para da. İstirəm gedim bir-iki illiyinə orda işləyim, pul qazanım, qayıdım gəlim, nə deyirsən? – deyə ya-

zıq-yazıq Zöhrəyə tərəf baxdı. Zöhrə başını aşağı dikdi, fikrə getdi, sonra alçaq səslə:

– Mən nə deyim? Allah bilən məsləhətədi, kişi sənənsən, özün bilərsən...

Cəmşid sübh tezdən durdu, çarığını* geyib, patavasını* bərkitdi, belinə üç əppək bağlayıb, “ya Allah” deyib yola düşdü, Naxçıvana, dəmiryol vağzalına gəldi. Pulu yox idi, ona görə də yük vaqonunda Tiflis yolu ilə birtəhər Bakıya gəlib çıxdı...

Cəmşid elə bilirdi ki, Bakıda pul xəzəl kimi tökülüb küçələrə, bir süpürəni çatmır. Tezliklə səhv elədiyini anladı, amma geri dönmək arına gəldi. Özünə yaxşı iş tapmaq üçün haralara getmədi? Amma heç yerdə ürəyi istəyən qazancılı bir iş tapa bilmədi: gah bu mədəndə işlədi, gah o biri mədəndə, gah qara fəhlə oldu, gah daşıqçı, gah bağban, gah da ki, küçə süpürən. Nə isə... İki il ərzində istirahət günü, bayram günü bilmədi, canı-dildən işlədi, amma əlinə beş-üç manat pul keçirə bilmədi ki, bilmədi. Üstəlik üstü-başı töküldü, arıqladı, xəstələndi, qocaldı...

O vaxt erməni-müsəlman davasının lap qızğın vaxtı idi, Cəmşidi də iki yüz adamla birgə ermənilər tutub damladılar, iyirmi gün orada ac-susuz saxladılar. Cəmşid uşaq vaxtı el dağa gedəndə orada erməni uşaqları ilə bir yerdə çox quzu otarmış, erməni dilini də babat öyrənmişdi. Ona görə də ermənilərin Cəmşid qarışıq əsirləri diri-diri yandırmaq istədiklərini danışdıqlarından başa düşdü, bu xəbəri əlüstü yoldaşlarına çatdırdı. Hamısı yığışib məsləhətləşdilər: onlar köynəklərini çıxarıb biri-birinə bağladılar, düyün vurub bərkitdilər, sonra hamısı gecə zülmət qaranlığa salıb binanın bacasından çıxıb qaçdılar.

Cəmşidin Bakıya olan bütün ümidləri puç oldu, ruhdan düşmüş, qorxmış halda dəmiryol vağzalına gəldi, yük vaqonunda gizlənilib “asta qaçan namərddi” qayıtdı Naxçıvana. O, Naxçıvana çatanda axşamçağı idi, hələ günün batmağına üç-dörd saat qalırdı.

Cəmşid vağzalda düşüb kəndlərinə tərəf getməyə başladı, şəhərin içi ilə getmədi ki, birdən onu tanıyıb-bilən olar. Görkəmi eləydi ki, o, bu vəziyyətdə kəndə girməyə utandı, yaxınlıqda olan Mürsəl təpəsinə tərəf döndü, orada, təpəliklərin arasında alçaq bir yer tapıb oturdu.

Çox pəjmürdə, çox dərddli idi... Allah heç bir kişini ailə-uşaq yanında başısağa eləməsin. Yazıq Cəmşid çox sevdiyi, bəlkə, uf demədən canını belə vermək istədiyi balalarının yanına əliboş gedirdi, bir ayağı getsə də, o biri getmirdi... Birdən onu qəhər boğdu, o yekəlikdə kişi hönkür-hönkür ağladı, handan-hana* toxtayıb gözünün yaşını əli ilə sildi, "Allaha pənah" dedi. O, çubuqla torpağı cızıb, elə hey fikir eləyirdi... Birdən əlindəki çubuq nəyəsə ilişdi, Cəmşid bunu daş zənn elədi. O, bekarçılıqdan daşın ətrafını qazdı, torpaq oyulub töküldü, birdən... naxışlı bir küp göründü. Cəmşid diqqətini topladı. Tez küpün ətrafını əli ilə eşdi, qazdı, qazdı, torpağı kənara atıb, küpü çıxartdı. Bir daş tapıb saxsı küpü qırdı, içindəki parıltılı şeylər yerə töküldü. Cəmşid heyrətindən donub qaldı! Küpün içi qızıl sikkələr və zinət şeyləri ilə dolu idi! O, tez heybəsini* yaxına çəkdi, küpdə olan qızılların hamısını ora yığıdı. Ətrafa boylandı, yaxınlıqda heç kim yox idi. Təpənin dalında kənd uşaqları quzu otarırdılar. Bir az sakitləşdi. Günəşə tərəf baxdı, günün batmağına hələ bir az vardı. Bir istədi oradan birbaşa evlərinə getsin, uşaqlarından ötrü burnunun ucu göynəyirdi. Tez bu arzunu içində boğdu, özünü toxtadıb düşünməyə başladı: nədən başlayacağını, sonra nə edəcəyini götür-qoy edir, daha yaxşı olanını seçir, plan cızırdı... O, Bakıda pul qazana bilməsə də çox görüb-götürmüş, "başı daşdan-daşa dəymiş", gözü açılmışdı, artıq əvvəlki Cəmşid deyildi.

O, Mürsəl təpəsindən Naxçıvana endi. Şəhərdə soraqlaşib bir zərgər dükkanı tapdı, sikkələrdən ikisini verib bir dəstə palazqulaq yüzlük aldı. Neçə günüydü ki, ac-susuz idi, dizləri əsir, başı gicəllənirdi. Tez bir yeməxana tapdı, iki adamlıq noxudlu bozbaş yedi,

üstündən də beş-altı stəkan çay içib özünə gəldi. Sonra bərbərə getdi, saç-saqqalını qırxdırıb üzünü tərəş etdirdi. Axırda hamama girdi, camadar onu yaxşıca yuyundurub quluncunu qırdı. Cəmşid hamamda bitini-kirini tökdü, oradan quş kimi çıxdı, karvansaraya gəlib bir otaq tutdu, daş kimi yatıb səhər obaş oyandı. O, yaxşı bir dərzi dükkanı axtarıb tapdı, ən bahalı parça olan ingilis mahudundan gözəl bir libas sifariş verdi, libas axşama hazır olmalıydı. Orada durmayıb şəhərdəki dükənləri gəzdi, özünə, nənəsinə, Zöhrəyə, uşaqlara paltar, ayaqqabı, papaq, xırda qıza oyuncaq, konfet aldı, karvansaradakı otağına gətirdi. Bir az dincəlib sərrac* dükənlərinə getdi, sabaha kimi ustalara xanlara layiq zınqırovlu fayton düzəltməyi tapşırırdı.

Ertəsi gün nahar vaxtı Cəmşid başdan ayağa təzə geyinib-keçinib faytona mindi, onu düz bazara tərəf sürdü. Bazarda şirin alver gedirdi: kənd camaatı qovun-qarpız, üzüm, mer-meyvə, toyuq-cücə, mal-davar*, at, ulaq və digər şeylər satırdılar.

Cəmşid bazara göz gəzdirdi, orada həmkəndlisi Yaqubu gördü, onu çağırırdı. Yaqub faytonlu bir ağanın onu səslədiyini gördü, "yağlı" müştəri zənn eləyib qaça-qaça onun yanına gəldi. Cəmşid dedi:

– Məni tanıyırsan?

Yaqub duruxdu, bu geyimli-keçimli ağaya baxdı, alçaq səslə:

– Yox, ağa, bağışla, tanıya bilmədim, – dedi.

– Bir də bax, yaxşı bax, gör mən kimə oxşayıram? – deyərək Cəmşid gülə-gülə israr elədi.

Yaqub bu dəfə zəndlə baxdı.

– Səni bir adama oxşadıram, amma, yox, yox, bu ola bilməz, – deyərək mızıldandı.

Cəmşid şən halda Yaqubun kürəyinə vurdu:

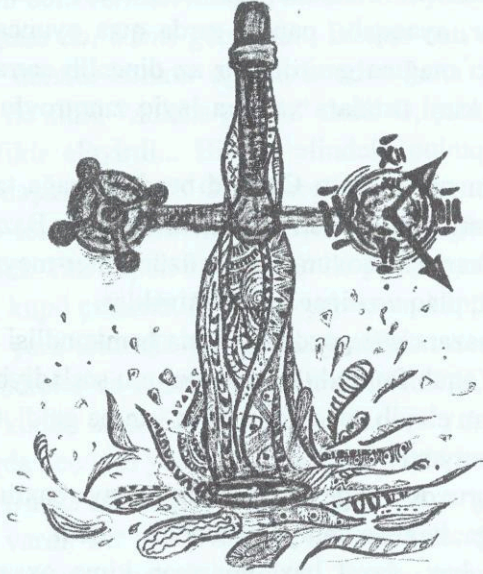
– Ayə, sən Yaqub deyilsən?

– Bəli, qurban, Yaqubam.

– Bə mən də Cəmşidəm də sənin kəndçin, tanımadın? İki il bundan əqdəm* Bakıya getmişdim haa...

Yaqub sevinc qarışıq heyrətlə Cəmşidi qucaqladı, istədi onun əlindən öpsün, Cəmşid qoymadı.

– Sən tez get kəndə car çək ki, Cəmşid ağa gəlir, qoy hamı pişvazıma çıxsın, – deyə palazqulaq yüzlüklərdən birini Yaqubun cuxasının cibinə soxdu.

Yaqub tez bazara girib gətirdiyi qovun-qarpızı dəllallardan birinə satıb üz qoydu kəndə sarı. Kənddə birinin üstə beşini də qoyub Cəmşidin faytonunu, libasını o ki var təriflədi.

Kənddə hamı – “məmə yeyəndən pəpə yeyənə” yolun qırağındakı iydəliyə yığışib Cəmşid ağanı gözləməyə başladılar. Bir azdan fayton uzaqdan göründü. O, toz qopara-qopara kəndə yaxınlaşırdı. Camaat hədsiz maraqla onu gözləyirdi. Cəmşidin uşaqları sevincdən atılıb-düşür, qürrələndirilə. Fayton gəlib dayandı. Kəndxuda, mol-

la, ağsaqqallar, cuvar* qabağa yeriyib Cəmşid ağanı ehtiramla qarşıladılar, onunla ikiəlli görüşüb hal-əhval tutdular. Dəstə Cəmşidin qapısınınca gəldi. Cəmşid ağa bir ayağını faytonun pilləsinə qoyub uca səslə dedi:

– Camaat! Sabah sizin hamınız mənim qonağımsız, imam ehsanı verəcəm. İndi isə məni bağışlayın yol yorğunuyam, bir az da naxoşlamışam. Allah qoysa, sabah ətraflı söhbət edərik, – deyə hamını başından elədi ki, heybədə olanları sakitcə yerbəyer edə bilsin. Camaat dağılışdı. Cəmşid evə keçdi, uşaqlarını duz kimi yaladı, nənəsinə, uşaqlarına gətirdiyi hədiyyələri paylayıb hamısını sevindirdi. Axırda Zöhrəni qırağa çəkib heybəni ona verdi...

Sabahısı gün qazanlar asıldı, plov bişdi, imam ehsanı verildi. Yeyib-içəndən sonra hamı dua edib evlərinə dağılsa da, kənd cavanlarında beş-altısı qalib Cəmşidin başına yığışdılar, ona Bakıda harada işləmək, necə pul qazanmaq barədə elə hey suallar verməyə başladılar. Cəmşid isə cavabında ya gülümsəyir, ya susur, ya da:

– Hər şeydən qabaq adamın gərək qəlbi düz olsun, adamın ki, ürəyi düz oldu, ruzi özü qapıdan girəcək. Hərdən də: “Allah adama versə, lap Mürsəl təpəsində də verər”, – deyirdi.

Kənd cavanları ondan bir şey öyrənə bilmədiklərindən pərt oldular, incik çıxıb evlərinə getdilər... Bir-iki gün də keçdi. Cəmşidin bacıoğlu Fərəməz axşam onlara gəldi. Çay, çörəkdən sonra Fərəməz söhbəti yenə o yerə gətirib çıxartdı:

– Dayı, mən uşaq deyiləm, artıq iyirmi yeddi yaşım var, taytuşlarım çoxdan ailə-uşaq sahibidi. Bə mən nə vaxt ev-eşik yiyəsi olacam? Mən sənə demirəm ki, mənə pul-para ver, deyirəm ki, o pulu qazanmağın yolunu göstər. Bilirsən ki, dədəm öləndən bəri necə korluq çəkirik, dayı...

Cəmşid çay stəkanını qabağına çəkib mənalı halda dedi:

– Bacıoğlu, dünyada üç şey Allahın əlindədi: ömür, qismət, bir də ruzi. İnsan nə qədər ömür sürəcək, harada, necə öləcək – bunu

bilməz. İkinci, insanın qismətidi, yəni kiminlə ailə quracaq, neçə uşağı olacaq – bunu da qabaqcadan bilə bilməz. Üçüncüsü isə bacı-oğlu, ruzidi. Adam var çalışar, vuruşar heç zad qazanmaz, adam da var görərsən əli də gətirdi, ayağı da. Deyir: “Allah alanda da üzünü görmə, verəndə də”. Hərənin bir ruzisi olur. Bu ruzini də mənə Allah özü qismət eləyib. Əgər sən qismətində varsa, lap Mürsəl təpəsində də olsa, Allah sənə pul yetirər.

Fərəməz key-key dayısının üzünə baxır, bir şey anlaya bilmirdi. Cəmşid çaydan bir qurtum içib söhbəti davam etdirdi:

– Qulağın mən də olsun, bir söhbət də eləyim, bəlkə, mənə başa düşdün. Çəşmənin başında Süleyman var haa çoban Kərəmin oğlu. O da mənə kimi Bakıya getmişdi, nə oldu? Çox rəşid, özü də qollu-biləkli oğlan idi, kimə bir yumruq vursaydı, o yerindən dura bilməzdi. Nə oldu onun axırı? – deyə Fərəməzə tərəf baxdı.

Fərəməz mat-mat:

– Mən nə bilim, ay dayı, “həccdən gələn sən, xəbər verən mən”? – deyə çiyini çəkdi.

– Həə, o, yolunu azdı, axırı da pis oldu.

– Pis, yəni nə sayaq? – Fərəməz intizar içində soruşdu.

Cəmşid dedi:

– Mən mədəndə qara fəhlə işləyəndə həmin Süleyman restoranda kef eləyirdi. Neçə dəfə mənə də demişdi ki, “gəl yanıma, bir yerdə işləyək”. Mən getmədim. Niyə? Çünki ora əngəlli yer idi, ona görə də xoşuma gəlmirdi. Bax, orda içirdilər, çəkirdilər, qumar-zad oynayırdılar, nə bilim daha nə hoqqalardan çıxırdılar... Süleyman da qoşulmuşdu onlara, içirdi də, çəkirdi də, qumar oynayırdı da... Axırda nə elədi, nə eləmədisə basdılar getdi qazamata. İnsan gərək yolunu azmaya, düz yol gedə. Bildin? Toyuq toyuqdu, bir qurtum su içir, bir Allaha baxır, insan isə çox naşükür olur, Allahın verdiyi bu boyda nemətə görə bir dəfə şükür də eləmir. Bax, bilirsən ki, mən Allah adamıyam, hələ indiyəcən bir adamın xətrinə dəyməmişəm,

birinin toyuğuna “kiş” deməmişəm. Fikirləşirəm ki, bəlkə, elə ona görə Allah mənə durduğum yerdə belə bir bəxşiş yetirdi, yoxsa mən oturduğum yerdən bir az o yana otursaydım o qızillar da mənə qismət olmayacaqdı...

– Nə qızillar? – deyə Fərəməz qulaqlarını şəkldi.

– Sən ağzibütöv adamsan, ona görə də sənə deyirəm, – deyə Cəmşid əhvalatı Fərəməzə danışdı. – Sən özünü öldürməklə deyil, gərək Allah özü sənə yetirə. Bax, mən ələndim, dolandım, Bakıdan belə gəldim, ancaq mənə uşağımın ruzisini Allah burda – Mürsəl təpəsində verdi. Çünki niyə? Ona görə ki, mənə o Kişi bərkə-boşa saldı, sınağı, gördü ki, mən dürüst adamam, axırda özü mənə bir qapı açdı, bildin, bacıoğlu?! Ona görə də deyirəm: “Allah adama verə, elə Mürsəl təpəsində də verər”. Təki sən qəlbini düz saxlayasan.

Bakı, 2012.

RƏVAYƏT

Heyvanlar talada yığışib istirahət edir, hərəsi bir cür əylənirmişlər. Şir görür ki, çaqqal nəyisə gətirib kərtənkələyə qısdırır, o da onu udan kimi şənlənir, ucadan deyib gülür, oynayır... Şir qəzəblənib onu yanına çağırtdırır:

– Burada hamıdan böyük, hamıdan güclü mənəm! Ona görə də hər şeyin yaxşısı mənə çatmalıdır. O nədir ki, mən dura-dura sən onu kərtənkələyə verirsən, həə? Tez ol, cavab ver, yoxsa dərini boğazından çıxardaram!

Çaqqal qorxa-qorxa mızıldanır:

– Doğrudur, sən hamıdan böyüksən, güclüsən, amma... Ehh, bir vaxtlar o da sən kimi böyük idi, güclü idi... O, iri bir timsah olub, “mal” eləyə-eləyə əriyib bu günə düşüb, olub kərtənkələ.

Şir nərildəyərək ucadan deyir:

– Mən şənlənmək istəyirəm! Tez ol, mənə “mal” ver, tez!

– Amandı, şahım, ondan uzaq dur! Bu elə bir bəla şeydir ki, ... “Mal” çoxlarının zəlil eləyib, səni də eləyər..., – deyər alçaq səslə çaqqal məsləhət verir.

Şir təkəbbürlə sinəsinə döyür:

– Mən güclüyəm, mən qüdrətliyəm! Bir balaca şey nə eləyə bilər mənə, həə, söylə?!

– Çox qürrələnmə, şahım! Onu məndən yox, sənin artığınla dolanan o pişikdən soruş!

Bakı, 2017.

RƏVAYƏT

*İçəndə krala xoruzlanar, ayılanda toyuqdan qorxar.
Deyim (Fransa)*

Yolda sərilməmiş bir sərxoş yanından keçən Şah Abbasın ətəyindən tutub şəhəri ona satmağı tələb edir.

Şah bu alveri sabah sarayda eləməyi münasib sayır, sərxoş razılaşır... Şah Abbas getdikdən sonra onu aparıb evinə atırlar. Səhər yuxudan oyananda dünənki əhvalatı ona danışirlar. O bilir ki, belə hərəkətin cəzası yalnız ölümdür, ona görə də ailəsi ilə halallaşmış üz tutur saraya tərəf. Yolda bir şüşə şərab alıb qoltuq cibində gizlədir. Saraya gəlir. Sərxoşu şahın hüzuruna gətirirlər, o, salam-sabah eləyib, dönə-dönə şaha baş əyir, onun ayağına düşür...

Şah Abbas:

– Həə, indi şəhərin alverinə başlaya bilərik, – deyir.

Yazıq kişi bilmir ki, nə eləsin.

– Mərhəmətli şah! Qoy böyük Allahla ədalətli şah mənə bağışlasın, bir qələtdi* eləmişəm.

O, cibindən şərab şüşəsini çıxarıb davam edir:

– Şah sağ olsun! Şəhəri almaq istəyən mən yox, bu qabın içindəki şərab idi! Sizin bədbəxt nökrəniniz – bu şərabın qulu böyük günaha batdığım üçün ən ağır cəzaya layiqəm.

Sərxoşun cavabı şaha xoş gəlir, onu Allaha bağışlayır, cəzadan da azad edir. Həmin hadisədən sonra bu şəhərdə şahın fərmanı ilə “quru qanun” qüvvəyə minir, şərab içmək isə qadağan edilir.

Bakı, 2017.

BİR ÖMÜR HEKAYƏSİ

*Xeyrə düşün,
xeyrə danış,
xeyrə çalış.*
Zərdüşt

İkinci Dünya müharibəsinin qızgın dövrü, 1943-cü iliydi. Bütün ölkə: "Hər şey cəbhə üçün, hər şey qələbə üçün!" şüarı ilə işləyirdi. Camaat evindəki qır-qızılı tank-top almaq üçün verir, qadınlar əsgərlərə yun corab, əlcək, isti köynək toxuyur, kolxozda* gecə-gündüz çalışıb can qoyur, cəbhəyə çoxlu məhsul göndərirdilər ki, bəlkə, faşizmə qalib gələlər. Hamı – kənddə də, şəhərdə də çətin günlərini yaşayırdı: hər yerdə aclıq, soyuq, pulsuzluq, imkansızlıq hökm sürürdü. Əhmədin doğma kəndi Şahtaxtıda da vəziyyət elə hər yerdə olduğu kimi, ağırıydı: kişilərin çoxu cəbhəyə getmiş, iş yeniyetmələrlə, qadınlara qalmışdı...

Əhmədin atası Cəbrayılı 1941-ci ildə, böyük qardaşı İncilabı isə bir il sonra müharibəyə aparmışdılar. Ev ilə kolxozun işi Əhmədlə anası Əfruzun öhdəsinə düşmüşdü, bacısı Solmazla sonbəşikləri Əziz isə hələ xırdaydılar. Heç beş-altı ay keçməmiş atasının qara kağızı gəldi, qardaşından isə çoxdan idi ki, xəbər-ətər yoxuydu. Yazıq Əfruz uşaqlar sıxılmasın deyər hərdən dalda bir yerə çəkilib, xısın-xısın ağlayıb ürəyini boşaldırdı. Əhməd anasının gözünün qızarmağından bilirdi ki, o, yenə ağlayıb.

O vaxt Əhmədin 16 yaşı vardı, sümüklü uşaq olduğundan yaşından böyük görünürdü, o da onun başına bəla oldu.

Bu kənddə Çolaq Murtuz deyilən bir sovet* sədri vardı, Cəbrayılın ölüm xəbəri çıxandan, Əfruzə göz verib işıq vermir, onu qarabaqara izləyirdi. Əfruzun dolu əndamı, məlahətli üzü Murtuzun yuxusunu qaçırmış, ona yaman vurulmuşdu.

Əfruzun məlahətli çöhrəsini təsəvvür eləmək üçün Türkiyə kinosunun sultanı Türkan Şorayı yada salmaq kifayətdir, çünki Əfruz ona çox oxşayırdı. Əfruzun əmioğlu – Turkan Şorayın atası vaxtilə Şahtaxtıdan Türkiyəyə getmiş, onun anası ilə evlənmiş, o məlahəti də irsən Türkana ötürmüşdü... Yəqin elə ona görə də deyirlər ki, "Naxçıvanın duzu, qızı, qarpızı".

Murtuz dəfələrlə Əfruzun qabağını kəsib:

– Əfruz, ölürəm səndən ötrü! Gəl, səni alım. Vallah, nə istəsən verrəm, sənə də, uşaqlara da yaxşı baxaram, bax, peşman olmazsan, Əfruz, – deyirdi.

Əfruz isə qəti etiraz eləyərək:

– Mənə sənin heç zadın lazım deyil, get, cəhənnəm ol! – cavabını verirdi.

– Ərin də ölüb, daha nəyi gözləyirsən, ay qız? Bu dünya beş-günlükdü, beşi də qara. Gəl, bir yerdə yaşayaq, kef eləyək, nə deyirsən, həə?

– Yox, yox! Mən Cəbrayıl kimi kişinin papağını yerə vura bilmərəm, Əhməd kimi oğulu öz kefim üçün tay-tuş yanında xar eləyə bilmərəm, bildin? Bir də mənim qabağımı kəssən, özündən küs, Əli əmioğluya deyəcəm!

Əfruz Əli əmioğlu dedikdə kolxoz sədri, Naxçıvan MSSR* Ali Sovetinin deputatı, sonralar Sosialist Əməyi Qəhrəmanı* adı almış Əli Məmmədovu nəzərdə tuturdu. Hamı – uşaqdan böyüyə kimi kənddə ona Əli əmioğlu deyirdi, çünki qeyrətli kişiydi, onun qorxusundan heç kim qız-gəlinə söz deyə bilməzdi. Murtuz beş barmağı kimi bilirdi ki, əgər bu söhbət Əli əmioğlunun qulağına çatsa, onu bir günün içində elə itirər ki, bir də kəndin suyunu içə bilməz, ona görə də Murtuz Əli əmioğludan it kimi qorxurdu. O, istər-istəməz geri çəkildi, amma Əfruzdan hayıf çıxmaq üçün oğlu Əhmədi on səkkiz yaşlı uşaqların siyahısına salıb Bakıya – neft mədənlərinə fəhləliyə göndərdi. Yazıq Əfruz nə qədər özünü orabura vursa da, ağlayıb sızlasa da xeyri olmadı, onun oğlunu da o biri uşaqlara qatıb Şahtaxtı dəmiryol vağzalına gətirdilər. Anası əppəyin* arasına beş-altı qovurma tikəsi, bir də pendir büküb oğluna qısdırdı:

– Əhməd, bala, sən sadələvhəsən, hər şeyə tez inanansan, bax, bir pis müsahibdən, bir də soyuqdan-zaddan özünü qoru, yaxşı,

anan qurban. Orda sənin heç kimin olmayacaq, iki gözün var, iki göz də satın al, iki qulağın var, iki qulaq da satın al, yaxşı? – deyərək ona bir ucdan nəsihət edir, o biri ucdan da yaylığı ilə ixtiyarsız axan göz yaşlarını qurulayırdı. Birdən parovoz fit verdi, qatar yavaş-yavaş tərpendi. Əhmədin içində elə bil nə isə qırıldı, kənd də, kənddəkilər də – hər şey, hər şey arxada qaldı... Onu qəhər boğdu, hönkür-hönkür ağlamaqdan özünü zorla saxladı. İçəri keçdi. Əhməd kupədə qonşu kənddən olan İsgəndər adlı bir oğlanla tanış oldu, sözləri tutdu, dostlaşdılar. İsgəndərin anası yoxuydu, yola hazırlıqsız çıxmışdı, ona görə də Əhmədin nəyi varıydısa onunla qardaş kimi yarı böldü.

Əvvəllər dəmir yolu ilə Naxçıvandan Bakıya getmək üçün əvvəlcə İrəvana, ordan Tiflisə, Tiflisdən isə Bakıya getmək lazım idi. 1942-ci ildə Arazın qırağı ilə Culfadan Bakıya təzə dəmir yolu xətti çəkildiyindən yol xeyli qısalmışdı, ona görə də qatar ertəsi gün Bakıya gəlib çatdı. Onları vağzaldan birbaşa yataqxanaya apardılar, orada komendant – sağ olsun – ikisini də bir otağa saldı. Sabahısı gün isə uşaqları buruqlara payladılar.

Cəbhəyə neft hava-su kimi lazım idi, onun üçün də Əhmədgil bazar günü, bayram günü bilmədən hər gün 12-15 saat işləyir, neft çıxarırdılar...

Əhməd elə binadan zəhmətkeş uşağıydı, o, özünü deyil, həmişə özgüləri düşünürdü. Kənddə olanda ev işlərində anasına çox kömək eləyir: evi süpürür, qabları yuyur, paltarları çeşmədə durulayır, malheyvanı rahatlayırdı. Hər gün səhər sobanı qalamaq, odun yarmaq, kərmə* kəsmək, yonca biçib bağlamaq, tikan cəmələyib taya vurmaq, evin min cür işinə yaramaq da onun işiydi. O, çalışırdı ki, evdəkilər üçün rahat olsun, “qoy innamgil* əziyyət çəkməsinlər”, bu hərəkətinə görə anası onu çox istəyir, “Əhməd mənim həm oğlumdu, həm də qızım”, – deyərək qürrelənirdi. Elə yataqxanada da öz xasiyyətindən əl çəkmir, İsgəndər gələncən otağı yığışdırır, qabları

yuyur, ərzaq kartı ilə aldıqlarından axşama bir şey hazırlayırdı. İsgəndər də insafən pis oğlan deyildi, o da tez gələndə ev işlərini görürdü. Bu iki dostun yeməyi də, qazancı da, dərdi də biriydi, birbirinə qəlp söz demir, yaxşı yola gedirdilər...

İllər gəlib keçdi, nəhayət, müharibə qurtardı. 3,5 milyonluq respublikamızdan 650 mini müharibəyə getmiş, onlardan 350 mini: ölənlər, ölmüş, əsir düşən əsir düşmüş, qalanları isə geri qayıtmağa başlamışdılar. Tərxis olunanlardan qolu-qıçı olmayan, bədənində müxtəlif xəstəlik, qəlpə gətirənlər saysız-hesabsızıydı, amma ən acınacaqlısı isə sinəsi orden-medallı bu veteranların əksəriyyətinin bir əldə papiros, o biri əldə araqla evə dönmələriydi ki, bu da sonradan bizim tabakomanıya və alkoqolizm kimi bəlalarımızın başlanğıcı oldu...

Qayıdanların hesabına buruqlarda işləyənləri də yavaş-yavaş evə buraxırdılar. 1946-cı ilin yayı idi, bir gün Əhməd idarəyə çağırılıb yaxşı işinə görə təşəkkür elədilər və son hesabını kəsdilər. Axırda idarənin rəisi Eldar müəllim onu qəbul elədi. Rəis keçmiş cəbhəçi idi, o, Əhməddən soruşdu:

– Cavan oğlan, fikrin nədir? Qalıb burda işləyirsən, yoxsa rayona gedirsən?

Əhməd fikrə getdi, kəndlərindən ötrü burnunun ucu göynəyirdi.

– Evə gedirəm, – deyərək rəyini bildirdi.

– İxtiyar sənindir, amma qərar verməmişdən qabaq bir yaxşı-yaxşı fikirləş. Biz burdan səni istəsən instituta, istəsən sənət məktəbinə göndərərik. Əvvəlcə oxu, ya sənət öyrən, sonra get – mənim sənə bir ata kimi məsləhətım belədi. Eldar müəllim nəfəsini dərib əlavə elədi: – Yəni indi get evə, qohum-qardaşı gör, üç ay vaxtın var, qal, dincəl, amma sentyabrda Bakıya gəl, bildin? Kənd qaçmır ki? Bu fürsəti əldən buraxsan, sonra peşman olarsan, “sonrakı peşmançılıq isə fayda verməz”. Danışdıq?

Onun belə canıyanan münasibəti Əhmədi mütəəssir elədi, elə xoş duyğularla da ordan Sabunçu vağzalına gəldi, Şahtaxtı stansiyasına qədər bilet aldı. Sonra şəhərə çıxıb dükanları gəzdirdi, anasına, xalasına, bacısına, qardaşına bəyəndiyi şeylərdən hədiyyə, bir də şirinlik olsun deyərək konfet alıb qatara mindi.

Kupədə bir qırağa çəkilib xəyalda daldı. Bakıda olduğu üç il ərzində bir dəfə də olsun kəndə gedə bilməmişdi. Onun kəndlə əlaqəsi ya məktubla, ya da həmkəndlisi Bağır əmi ilə olurdu. Bağır kişi Bakı-İrəvan qatarında konduktor* işləyirdi. Əhməd vaxt tapanda vağzala gəlir, Bağır əmidən ya bir təzə xəbər, ya da bir sovqat-zad alırdı. Neçə dəfə olmuşdu ki, anası ona bayram çöçəsi, əppək, torba qatığı, pendir, qovurma, qovurqa, Şahtaxtı qovunu, isti köynək, yun corab göndərir, Əhməd isə şəhərdə olan şeylərdən: əyin-baş, qaloş, ən çoxu da pul yollayırdı. O, yaxşı bilirdi ki, kənddə həmişə pul korluğu olur, ona görə də maaşının yarısını hər ay – lap özünə lazım olsa belə – anasına göndərirdi.

...Əhməd əlində çamadan, böyümüş, kişiləşmiş halda həyətlərinə girəndə qohum-qardaş onu görüb həm sevindilər, həm də təəccüb elədilər. Qapının ağzına çoxlu adam toplaşmışdı, Əhmədin “dalağı sancdı”, qorxu içində soruşdu:

– Nə olub, yoxsaa...?

– Anan xəstədi, – dedilər. – Yazıq arvad neçə gündü ki, elə hey “Əhməd, Əhməd” deyir. Boğazından heç su da keçmir, can üstədi, ölə də bilmir yazıq... Sən keç içəri, qoy səni görsün, bir az rahat olsun.

Əhməd tez otağa keçdi. Qonşu arvadlar anasının yastığı başına yığılmışdılar, onlar Əhmədi görəndə kimi içlərini çəkməyə, Allahın adilliyinə dua etməyə başladılar. Südabə xalası Əhmədi görəndə onun boynunu qucaqlayıb ağladı, uca səslə bacısını səslədi:

– Əfruz, bacı, bir gözünü aç, gör kim gəlib, Əhməd gəlib e, Əhməd!

Xəstə tərpəndi, onun göz qapaqları aralandı. O, doğma oğlunu görüb sevindi, gözündə bir damla yaş gilələndi, sonra Əhmədin əlini yavaşca sıxdı. Əhməd anasının əlini əlinə alıb tumarladı, əyilib əlindən, üzündən öpdü. Qəhər onu boğdu, eşiyə çıxıb tez kolxoz idarəsinə getdi, kənddəki yeganə telefonla rayon mərkəzinə zəng eləyib həkim çağırırdı. Heç bir saat keçmədi ki, təcili yardım maşını onların hasar qapısının qabağında dayandı.

Həkim otağa keçib xəstəni müayinə eləmək istəyərkən Əfruz xala gözlərini açdı, zəif səslə soruşdu:

– Siz nə eləyirsiniz?

– Biz sizə tibbi yardım eləmək istəyirik, – deyə həkim cavab verdi.

Əfruz arvad batıq səslə:

– Ay həkim, çırağın ki nefti olmaya, onun piltəsini verməklə çıraq yanar? – deyə rişxəndlə güldü. Hamı bir-birinə baxdı.

– Mənim vaxtım tamamdı, mənə həkim-məkim lazım deyil. Dua eləyirdim ki, balam gəlib çıxsın, o da ki, şükür Allaha, gəldi, daha başqa arzum-zadım yoxdu.

Həkim yola saldılar getdi. Əfruz aftafa-ləyən istədi, gətirdilər. O, əl-üzünü yuyub dəstəmaz aldı, uzandıqı yerdəcə namaz qıldı, kəlmeyi-şəhadətini deyib rahatlandı. Onun üzünə elə bil nur gəlmişdi. Sonra Əhmədi çağırırdı, “Solmazı sənə tapşırıram, ondan muğayat ol, qəlbi sınıqdı”, – dedi. Axırda molla Pakizənin dalınca adam yolladı. Pakizə otağa girəndə hamı sakitcə oranı tərk elədi.

Bir saatdan sonra Pakizə qapını ehmalca aralayıb eşiyə çıxanda sual dolu baxışlar ona tərəf çevrildi.

– Elə bil quş idi, uçub getdi, – təəssüflə dedi. – Allah rəhmət eləsin, Allah səbr versin, Allah yerini cənnət eləsin.

Hamı işin nə yerdə olduğunu başa düşdü. Camaat yığışib Əfruz xalanı dəfn-kəfn elədi. Yas tutuldu. Mərasimin “üçü” günü Əhməd öz qazancı ilə ehsan verdi, heç kimə xərc çəkməyə imkan vermədi. Anasının “qırxı” çıxan kimi o, oturub düşünməyə, gələcək həyatını necə qurmaq barədə götür-qoy eləməyə başladı: Əhmədin atası müharibədə həlak olmuş, böyük qardaşı itkin düşmüş, anası vəfat eləmiş, bacısı imkansızlıqdan özündən qırx yaş böyük Seyid Yasinə ərə verilmişdi. Qalırdı bircə kiçik qardaşı Əziz, o da əsgərliyə getməyə hazırlaşır. O vaxt quru qoşunlarında əsgərlik 3 il, dəniz qüvvələrində 4 il idi; demək, Əziz 3-4 ildən sonra evə qayıdacaqdı. Əhməd yolayrıcında qalmışdı, bilmirdi kənddə qalıb işləsin, yoxsa şəhərə getsin? Belə bir məqamda o, məsləhətə ehtiyac duydu. Bircə yadına İsgəndər düşdü. Düzdü, İsgəndər anasının hər “cümə axşamı”nda, “qırxı”nda gəlsə də, bir macal tapıb onunla bu barədə danışa bilməmişdi. “Durum gedim İsgəndərgilə, onunla bir ağız-ağıza dəyim, görüm o nə deyir?” – düşündü. O cür də elədi, axşamçağı

sərin düşən kimi piyada onların kəndinə getdi. O, İsgəndərgilin çəpərinə yaxınlaşanda it hürüdü. Həyətdən gur bir səs eşidildi:

– Qorxma, keç gəl, qancıq bağlıdı!

Əhməd həyətə keçdi. İsgəndər arxası yola, tut ağacının altında oturub, kitabları qabağına töküüb oxuyurdu. Əhməd təəccübləndi:

– Sən nə eləyirsən, İsgəndər?

– İnstituta hazırlaşırım. Qardaşım da bu il qəbul imtahanı verəcək, mən də – elə birlikdə hazırlaşırıq. Fikrimiz odur ki, ikimiz də ali məktəbdə oxuyaq. Sonra – Allah kərimdir.

– Sən çox ağıllı oğlansan, mənim tayım deyilsən. Mənsə hələ bilmirəm ki, nə edim? Qalmışam belə: odla suyun arasında...

– Sən yazıq nə eləyəsən, ay qardaş, səndə nə günah var? Başın yasa qarışıb, sənin yerinə kim olsaydı özünü itirərdi.

– Elə ona görə də gəldim, səninlə bir məsləhətləşim. “Məsləhətli don gen olar”, – deyiblər axı.

– Lap əcəb eləyib gəlibsən, düz eləyib gəlibsən. İsgəndər bir az fikrə getdi, sonra başını qaldırıb qəti sözünü dedi. – Əhməd, Eldar müəllim çox yaxşı adamdı, dünyagörmüş adamdı, o, bizə bir ağıllı məsləhət verdi, yadımdadı?

– Əlbəttə, yadımdadı.

– O, dedi ki, “oxuyun, ya sənət öyrənin, sonra hara istəyirsiniz gedin”. Düzdü? – Qardaş, mən ondan uzaqgörən olmayacam ki? Nə isə... Mən qardaşım Əkbərlə gedirik Bakıya, ikimiz də imtahan veririk ali məktəbə, o – əyaniyə, mən – qiyabiyə, çünki mən istəyirəm oxuya-oxuya işləyəm, əgər işləməsəm çox korluq çəkərik. Başa düşürsən də məni? İstəyirsən sən də gəl, qoşul bizə, üç qardaş gedək Bakıya oxumağa.

Əhməd tərəddüdlə:

– Getməyinə gedərəm, amma mənim himim* yoxdu axı? – deyə etiraf elədi. – Mən beşinci sinifdən sonra məktəb üzü görməmişəm, o vaxt müəllimləri müharibəyə apardılar, uşaqları da kolxozda işlətdilər, ona görə...

– Bilirəm, onların hamısını bilirəm. Əgər institutda oxumağa gücün çatmasa, get sənət məktəbinə, bir peşə öyrən. Bunun nəyi pisi ki? Hə, nə deyirsən, gedirik?

– Gedirik, – deyə Əhməd razılaşdı. Dostlar söz kəsib ayrıldılar.

O, evlərinə gəlib Solmazla Əzizə öz fikrini bildirdi. Əhmədin əsas narahatçılığı ata mülkünün başsız qalmasındandı. Solmaz dedi ki, “bizim ev şəraitisizdi, orda külfət çoxdu, mən Əziz gələncən evimizin çırağını yandıraram”. Beləliklə, Solmaz ailəsilə bu evə köçür, Əziz əsgərliyə, Əhmədsə Bakıya oxumağa gedir – hamı bundan razı qaldı. Bir aydan sonra Əhməd İsgəndərgillə Bakıya yola düşdü. Evdən çıxarkən o, əlində qalan pulu üç bərabər yerə böldü: bir payı Əzizə yol xərci verdi, bir payı Solmaza, qalanını da özünə götürdü.

Əhməd Bakıya gəlib işlədiyi idarəyə getdi. Ona dövlət hesabına oxumaq üçün göndəriş və yataqxanada yer verdilər. O, sənət məktəbində iki il oxuyub tornaçı peşəsinə yiyələndi, sonra təyinatını böyük bir hərbi zavoda verdilər. Əhməd əvvəlcə usta köməkçisi kimi işə başladı, ustası isə Uraldakı zavodların birindən ezam olunmuş Mitrofan adlı bir rus oldu; o, öz işinin ustası idi. Əhmədin atasının bir sözü vardı, o, deyərdi ki, “yaxşı gəlin ona deyərəm ki, qayınana “tökdüyünü” yığışdırın, yaxşı şagird ona deyərəm ki, müəllimi deyəni eşitsin”. Əhməd də yaxşı bir şeyird* kimi nəinki ustasının “tökdüyünü” yığışdırır, hələ əlavə şeylər də öyrənirdi. Onların dəzgahı pəncərənin qabağındaydı, pəncərə isə yola açılırdı. Mitya zavoddakı işi ilə bərabər yük maşınları və traktorlar üçün ehtiyat hissələri yonub düzəldir, yaxşı da pul qazanırdı. Amma nə fayda? Qazandığını dostları ilə hər gün arağa verib içirdi, o, elə bil “süd gölü”nə düşmüşdü. İki-üç ildən sonra Mitya elə bir günə düşdü ki, içməyəndə işləyə bilmir, başı da, əlləri də əsirdi. O, iştahadan da düşmüşdü: çay, su, siqaretdən savayı ağızına bir şey qoymurdu. Sonra tez-tez “zapoy”a* düşür, qarabasmalar, şübhə və qorxular onu təqib edirdi. Mityanı iki dəfə ruhi xəstəxanada müalicə elədilər. Bir ara içməsə də, təkrar başladı və daha pis günə düşdü. İş o yerə çatdı ki, o, əmək qabiliyyətini itirdi, uyğunsuz sözlər deməyə, mənasız

hərəkətlər eləməyə başladı. Hamı deyirdi ki, “Mityanın başı pozulub”. Axırda tamamilə işsiz-gücsüz, pulsuz-parasız və köməksiz qaldı...

Əhməd ustasını atmağa insafi yol vermir, ona yazığı gəlirdi, o, lap xəstəxanada da, yataqxanada da olsa gedib ona baş çəkir, bazarlıq eləyir, cibinə pul qoyurdu. Mitya isə əsl alkaş kimi bu pulları ehtiyacına deyil, arağa sərf edirdi.

Əhməd onun Uraldakı evinə məktub yazıb əhvalatı bildirdi, xahiş elədi ki, oğlu gəlib onu aparsın, lakin heç kimdən cavab gəlmədi. O, ustasına bir neçə dəfə desə də ki, “gəl, bilet alım səni göndərim evinizə”, Mitya arağın dərdindən razı olmur, burada qalmaq istəyirdi. Hər necə olsa da Əhməd ondan yardımını kəsmirdi. İş yoldaşları ona deyirdilər: “Əşi, rusdan sənə nə? Nə özünü onun yolunda öldürürsən, qohumun deyil, qardaşın deyil, qoy ölür-ölsün, qalır-qalsın, alkaşın biridi də”. Əhməd bu sözlərin müqabilində belə cavab verirdi: “Əli əleyhissəlam buyurub ki, “kim mənə bir hərf öyrətsə, qırx il ona nökr olaram”. Mən də bu kişinin çörəyini yeyirəm axı...”

Heç iki ay keçməmiş Mityanın qarnına su yığıldı və o, qara ciyər sirrozundan öldü. Onu dəfn etdirmək də, ehsan vermək də, əlbəttə ki, Əhmədin sayəsində mümkün oldu. Onun göndərdiyi teleqrama isə nə cavab verən oldu, nə də yasa gələn.

İllər hiss olunmadan gəlib keçirdi, artıq Əhmədin yaşı az qala qırxı haqlamışdı. İş yoldaşının toyunda qadınlardan biri ona dedi:

– Əhməd qardaş, niyə evlənmirsən?

– Nə bilim? – deyər o, çiyinini çəkdi.

– Bəs nə vaxta qədər subay qalacaqsan? Odur ey, bizim sexdəki Simuzər gül kimi qızıdı. Düzdü, o, ailəli olub, iki qızı da var, amma indi ərindən ayrılıb. Deyir: “Gözəl üzüm olunca, gözəl bəxtim olsun”. Onun ər barədə bəxti gətirməyib. Sən bax, gör, xoşun gəlsə, mənə de, qızı razı salmaq mənim boynuma.

Bir neçə gündən sonra onları görüşdülər. Simuzərin o vaxt otuza yaxın yaşı vardı, yumrusifət, yaraşıqlı bir qadınıydı. Əhmədin

ondan xoşu gəldi, 1966-cı ildə evləndilər. Zavoddan ev paylananda onlara üçotaqlı mənzil verdilər. O, yaxşı qazanırdı, ona görə də əvvəlcə evi təmir elətdirdi, sonra Simanın istəyilə xalça-palaz, xarici mebel, televizor, soyuducu aldı. Əhməd uşaqcanlıydı, qızlara qayğı göstərir, onları əzizləyir, bir sözlərini iki eləmədi, uşaqlar da doğma analarından daha çox atalıqlarına bağlanmışdılar. Əhmədin ən sevimli işi Sənəmlə Vəfanı bulvarda gəzdirmək, onlarla əylənmək idi. O, qızları öz doğma uşaqları kimi böyütdü, oxutdu, sənət sahibi elədi: Sənəm tibb məktəbini, Vəfa isə musiqi texnikumunu bitirdi. Əhməd qızların ikisinə də ağır cer-cehiz aldı. Hər şey qaydasındaydı, o, özünü, bəlkə də, xoşbəxt hesab eləyərdi, lakin...

Əhməd öz övladının olmamağından ötrü çox xiffət eləyirdi, çünki ona ata olmaq qismət olmamışdı. Sünnət ya böyük toylarda onun üzünü qara bulud alsa da, heç vaxt paxıllıq nədi bilməzdi, lakin həsəd hissini də gizlətmirdi, Allahdan bir oğul umur, bir uşaq gözləyirdi. Namazdan sonrakı yalvarışlarının biri də övladı barədə olurdu, ancaq Əhməd naşükürlük də eləməzdi...

Sima ilə uşaq barədə bir neçə dəfə söhbət salsə da o, həmişə deyirdi ki, “məndə günah yoxdu, mən nə eləyim, səndən uşağa qalmıram”. Əhməd hər şeyə tez inanan, təmiz qəlbli bir insan olduğundan arvadına inanır və ümidini yenə o gözəgötürməz Allaha bağlayırdı. Beləliklə, illər gəlib keçdi, evliliklərinin on doqquz ili tamam oldu. Bu zaman Əhməd kişinin artıq 58 yaşı vardı, o, əvvəlki kimi gümrəh görünürdü, ona o yaşı heç vermək də olmazdı. Əhməd usta yenə öz dəzgahının arxasında çalışmağındaydı. Sexdə ondan başqa iki tornaçı da işləyirdi: biri Ravil, o biri isə Şamil. Onlar gü-nortayacan işləyir, nahar vaxtı ikisi də vurub dəmlənir, sonra harasa gedirdilər. Əhməd isə axşam iş qurtarandan sonra da qalıb sifarişləri yerinə yetirir, əlavə pul qazanırdı. Belə artıq işləməyə ən çox arvadı Sima səbəb olurdu, çünki onun bitməz-tükənməz pul tələbi daha da artmışdı. İş o yerə çatdı ki, arvadı özünə, qızlarına qızıl, daş-qaş tələb elədi, cürbəcür pal-paltar, ayaqqabı, bağ evi, daha nələr, nələr istədi. Özü də bir şeyi alıb qurtarmamış ikincisi, üçüncüsü gəlirdi.

Sima axşamlar ərinin cibini boşaldıb bircə tramvay pulu saxlayırdı. Deyəndə də deyirdi ki, “sən pulu neynirsən, onsuz da işə gedirsən, orda da pul olacaq də”. Əhməd: “Ay qız, bəlkə, birdən mənə bir 10 manat pul lazım oldu, mən yekəlikdə kişi onda qalım məəttəl?” – desə də xeyri olmurdu. Axır vaxtlar Sima ərinin üzüyola olduğunu bildiyi üçün uşaq kimi ona hər şeyi elətdirir, heç “sağ ol” da demirdi. Əhməd bütün bunları görür, inciyir, amma evdə söz-söhbət olmasın deyə dözüür, üzə vurmurdu. Ailə qurandan kəndə – Solmazgilə pul-para göndərmək də müşkülə* çevrilmişdi, arvadı o qədər danışırı ki, onu lap cana doydururdu. Əhməd düşünürdü ki, “gor əzabsız, ev sözsüz olmaz”, o səbəbə ağır oturub batman gəlir, məsələni böyütmür, çox da ürəyinə salıb özünə dərd eləməirdi. O, işləyib pul gətirdiyinə görə, aralarındakı ixtilaf sən deyən çox da böyümürdü. Nə isə...

Onların sexində Gülsüm adlı yaşlı bir qadın xadimə işləyirdi; o, dəmir qırıntılarını vedrəyə yığıb atır, sil-süpür eləyir, xörək qızdırır, çay dəmləyirdi. Söz-söhbəti də ən çox Əhmədlə tuturdu. Onlar birbirinin halına-huyuna* artıq bələd idilər. Gülsüm xala Əhmədin çay-çörəyini verəndən sonra gəlib lap onun yanında oturdu.

– Gülsüm bacı, nə olub, bu gün elə bil sözlü adama oxşayırsan?

– Nə bilim, ay Əhməd qardaş, bilmirəm deyim, ya deməyim?

– Söz ki gəldi gərək deyəsən. De gəlsin!

Gülsüm yerində qurcuxdu, o, sözü necə gətirəcəyini bilmirdi.

Birdən qayıtdı ki:

– Sənin indi neçə yaşın var?

– Yaşım? Yaşımı neynirsən? Səndən düz on iki bayram xırdayam da, – deyə Əhməd zarafat eləmək istədi.

– Neçə ildi ailəlisən?

– Məni nə sorğu-suala tutubsan, silistçisən*? De görüm, qarnının dərdi nədi?

– Qız nəvəm Aygün, bilirsən də, doğum evində tibb bacısı işləyir, – deyə o, gəndən başladı.

– Hə, nə olsun? – Əhmədin səsi gərildi. Birdən Gülsüm xala qeyzlə dedi:

– Belə sənə o ölmüş arvadın bununla düz dördüncü dəfədir ki, ora gedir.

– Ora gedir? Nə yaxşı, xeyir ola? – deyə heyrətlə soruşdu.

– Elə iş də ondadı daa, uşağını saldırmağa...

Əhməd yerində qurudu.

– Sən nə danışırsan, ay arvad? Ağlın başındadı? Mənim züriyyətim* olmur, axı...

– Sən elə bil... Qız deyir ki, Sima Gülya xanımın yanına aborta* gəlir.

Sanki Əhmədin başına bir qazan qaynar su endirdilər. Onun içində nə isə qırıldı, çilik-çilik oldu, gözləri qaraldı, başı gicəlləndi, tez yerə çökdü. “Demək mənim uşağım olurmuş, bu mürtəd qızı mürtəd məni aldadırmış. Axı niyə?” – deyə inildədi. Hara gedəcəyini bilmədən sexdən çıxdı. “Heç güman eləməzdim ki, illərlə çörəyimi yeyən bir adam məni bu qədər vicdansızcasına aldada. Ay nankor!” Elə əynindəki kombinezonla düz fəhlə yataqxanasına getdi, komendantdan ona tək otaq verilməsini xahiş elədi...

Vəfa ilə Sənəm dörd dəfə yataqxanaya gəlib ağlayıb yalvar-salar da, Əhməd onları rədd elədi: “Mən ta o cür adamlar bir dam altında qala bilmərəm, onunla bir yerdə çörək yeyə bilmərəm. Mənim gözümdə o, qadın deyil, ana deyil, uşaq qatildir, öz doğma bala-sının qatili! Qəlbim ondan birdəfəlik sınıb!” Axırını dəfə gələndə o, qızları analarının öyrədib göndərdiyini hiss elədi, görünür, arvad əlindən necə bir yağlı tikənin çıxdığını bilirdi: “Gedin, ananıza deyən ki, mənə o evdən bir çöp də lazım deyil, nə ev, nə pul, nə qır-qızıl, heç nə... Qoy arxayın olsun! Bu iş bitib, bildiz? Özünüzü nahaq yerə yormayın, çıxın gedin işinizə, gücünüzə, məni də incitməyin”.

Bir neçə günün içində bu əhvalatı zavodda hamı bildi. Bu xəbər yayıldı, nəhayət, gedib İsgəndərin də qulağına çatdı. İsgəndər indi Əhmədin işlədiyi zavodun həmkarlar təşkilatının sədriydi. O, Əhmədə xəbər yolladı ki, “yolunu bir burdan sal”. Əhməd işdən

sonra dostu İsgəndərin kabinetinə gəldi. Salam-kəlamdan sonra İsgəndər dedi:

– Əhməd, əhvalatdan xəbərdaram. Kişinin başına iş gələr. Sən bunu çox da ürəyinə salma. Biz səni də tanıyıyıq, onu da.

İsgəndər Əhmədin hansı qərara gəldiyini bilmək üçün soruşdu:

– İndi fikrin nədir, nə eləmək istəyirsən?

– Heç özüm də bilmirəm, lap başımı itirmişəm. Mənimki nə-nəcib çıxdı, İsgəndər, – deyib kövrəldi.

– Sözün düzü, ondan nə mənim, nə də Bilqeyisin xoşu gəlmirdi, o, nəyə bizi açmırdı, onun üçün də sizə elə seyrək gəlib-gedirdik.

– Hmm, hiss eləyirdim.

– Bəs indi nə eləmək istəyirsən, Əhməd?

O, çiyinini çəkdi.

– Mən sənin yerinə olsam, məzuniyyət götürüb gedərəm kəndə. Bir az dincələr, sonra orda qohum-qonşudan bir qız seçib alaram, gətirərəm Bakıya. Ha çox kənddə vaxtı keçmiş qızlar. Hə, nə deyirsən?

– Mənə bu yaşda təzədən evlənmək harama yaraşar?

– Nə olub sənə? Səninki də belə gətirib, “qismətdən artıq yemək olmaz”. Mənim babam bir dava-şava ilə evlənəndə 75 yaşı vardı, ondan indi 3 övladı qalıb. Sənin nə yaşın var? Uzun sözün qıssası, yığış, get kəndə. Zavodumuza Nərimanovdan* bir bina ayırıblar, bir 5-6 aya mənzil bölgüsü olacaq. Yubansan, ev əldən çıxacaq, sonra heç mən də sənə kömək eləyə bilməyəcəm, bildin? Həə, yadımdan çıxmamış onu da deyim, nikah şəhadətnaməsi ilə bərabər mənə yoldaşının hamiləliyi barədə bir arayış da gətir ki, sənə üç otaq verə bilək.

– “Duz duzlaqda, eşşək naxırda”, – Əhməd iztehzə ilə güldü. – Sən lap nağdılayırsan ee!

– Niyə də nağdılamayım?! İsgəndər müəllim zəngi basıb selektorla* dedi: – Birinci kvartala* aid siyahıya Əliyev Əhmədi də əlavə eləyin, həə, dördüncü sex, pulunu hesablayıb maaşı, məzuniyyəti, bir də mükafatı sabah bir yerdə verin, – deyə tapşırırdı. Sonra

seyfi açıb ordan 1000 rubl* pul çıxartdı, gətirib Əhmədin qabağına qoydu.

– Bu nədi? – Əhməd təəccübləndi.

– Nəmədir, mən toyun pulunu indidən verirəm.

Əhməd dostunun belə qayğıkeşliyindən kövrəldi, pulu ona tərəf itələdi.

– Əgər götürməsən, nə sən, nə mən! Heç üzünə də baxmaram! Sən elə bilmə ki, mən rəhmətlik Əfruz xalanın qovurmasını yaddan çıxarmışam, sən elə bilmə ki, mən sənin yaxşılıqlarını unutmuşam! – deyə vəcdlə dilləndi. – Bir dəfə bayram qabağıydı, mənim də, Əkbərin də pulu tamam qurtarmışdı, heç çörək almağa da qəpiyimiz yoxuydu. Səni nə bilim Allah haradan yetirdi? Yadında, Əhməd, bizə gəlmişdin haa, biz onda beşinci kursda oxuyurduq, sənə işləyirdin. Sən gedəndən sonra gördüm balıncın altında 90 manat pul var. O bizi düz bir ay dolandırdı. İndi, əzizim, götür onu get, məni çox danışdırma, xeyir işə çox şey lazım olur, yaxşı, Əhməd?

Əhməd o cür də elədi, məzuniyyət götürüb getdi kəndə. Yaz vaxtıydı. Çoxdan idi ki, bir macal eləyib kəndə gedə bilmirdi. “Hər işdə bir xeyir var” – deyə, düşündü. – “Allaha təvəkkül”.

Kənddə o, qohum-qardaşı gördü, bacısıgilin vəziyyətindən hali oldu. Solmazın Seyiddən üç oğlu vardı. Ortancıl oğlu Mir Möhsün lalıydı. Əhməd onu vaxtilə qanadının altına çəkmiş, Bakıda peşə-texniki məktəbə qoyub oxutmuş, sənət yiyəsi eləmişdi. O vaxt Şah-taxtı karxanasında daş bloklar* kəsilir, Bakıya, Moskvaya, Leninqrada*, Kiyevə və bütün sosialist ölkələrinə göndərilirdi. Sonra bu bloklardan travertin* hazırlayıb bina və metroların üzlənməsində istifadə edirdilər. İndi Mir Möhsün daş karxanasında mexanik işləyirdi. Onun toyunu da dayısı Əhməd eləmişdi.

Qardaşı Əziz isə ata mülkündə yaşayırdı, kolxozda sürücü işləyirdi. İki qardaş axşam camaat dağılandıqdan sonra oturub söhbət-ləşdilər, söz-sözü çəkdi, Əziz dedi:

– İndi cavanlar ya Urisetə* qaçır, ya da Bakıya-Şəkiyə gedirlər, kəndimizdəki gül kimi qızlar da qalır belə... Hələ eləsi də var ki,

əsgərlikdən gələndə rus qızı gətirir, guya ki, kənddə qız yoxdu. Yadıma bir əhvalat düşdü, qoy deyim, sən də gül. Zellabdinin oğlu əsgərlikdən gələndə bir rus qızı gətirmişdi. Ata-anası bundan narazı qalsalar da üzə vurmur, qıza açıqca demirlər ki, “çığ get”. İşi elə qurmaq istəyirlər ki, qız özü bezib getsin. Kişi arvadına deyir ki, “gəl, bunu səhər-axşam tutduraq şora”. Elə də eləyirlər. Özləri kənarda gizlicə yesələr də, qıza şordan başqa heç nə vermirlər. Bir neçə ay belə keçir... Qız görür ki, bunlar hər gün elə eyni şey yeyirlər. Axırda bezir, çamadanını yığıb gedir. Qapıdan çıxanda deyir ki, “mən gedirəm, amma bu ağ şey nədisə sizi öldürəcək”. Gü-lüşdülər. Söhbət açıldı, Əhməd kəndə gəlməyinin səbəbini anlatdı, Əziz dedi:

- Qardaş, qıza nə gəlib, o qədər gözəl-göycək qız var ki!
- Elədi, amma elə qız olmalıdı ki, hər babətdən* mənə tay olsun.

– Əlbəttə. Biz sənə bab* qız tapırıq.

Əziz arvadını çağırırdı:

– Çəməngül, xalaqızı ilə kəndə bir göz gəzdirin, təmiz-tarıq, işli-güclü, qanacaqlı-qabiliyyətli bir qız seçin. Görün kim Əhmədə daha çox uyğun gələr?

May ayının əvvəlləriydi, məhərrəmlik təzə çıxmışdı, ona görə də toylar dalbadal düzülüşdü. Əziz dedi:

– Elə yaxşı oldu, sabah Sadığın oğlu Rüstəmin toyudu. Gedərik toya, hamı orda olacaq, həm toya baxarıq, həm də qız bəlləyərək.

Əhməd də hamı kimi toya getdi. Onun kənddə olmadığı müddətdə çox şey dəyişmişdi, toylar da...

O yan-yörəyə baxıb:

– Bə güləş-zad olmayacaq? – deyə soruşdu.

– Yox, toylarda ta güləş olmur.

– Niyə, toyun da yaraşığı elə güləşdi daa.

Əhmədin yadına keçmiş toylar düşdü: “O vaxt toylar üç gün çəkərdi; cümə günü başlayar, şənbə “xınagecəsi” ilə davam eləyər, bazar isə “böyük toy günü” ilə başa çatardı. Bazar günü günorta

ziyafət verilər, axşam isə gəlin gətirilərdi. Toyu əlindəki çubuqla “toybəyi” idarə eləyərdi: camaatı oynadar, toyu məzmunlu eləməyə çalışar, şuluqçuları isə ordan uzaqlaşdırardı. Hər toyda bir adam qa-bağa çıxıb pulu tüpürçəkləyib toyçulardan birinin alınma yapışdırıb deyərdi: “Adə, bir güləşəngi* çal!”. Toyçular da çalardılar. Güləş-çilər “meydan sulayar”, hərə öz rəqibinə hər bə-zorba gələrdi. Sonra boylum* qurşaq tutar, güləşər, son anda rəqibi xar eləməmək üçün onu yerə vurmaz, axırda hər ikisi qalxıb qucaqlaşib öpüşər, yeyin bir oyun havası çalınar, onlar da oynayırdılar. Yəni hamı çalışardı ki, inciklik olmasın, şənlik olsun. Toya şur* salmaq toy sahibinə hörmətsizlik hesab olunardı”. Amma indi bu adət yığışdırılmışdı.

– Bilirsən niyə? – deyə Əziz sual elədi.

– Yox, niyə?

Əziz bir əhvalat danışdı:

– Bir on beş il bundan qabaq Əsgər dayının oğlu İmran – sən onu tanıyırsan – toyda Qənbərlə küştü* tutdu. İmran Qənbəri qal-dırıb nə təhər yerə çırpdisa, onun ayağı dizdən aşağı lülə* sümü-yündən qırıldı. Qənbəri götürdülər qəsəbə xəstəxanasına. Orda bil-mirəm ona yaxşı baxmadılar, ya nədisə Qənbərin sol ayağı başladı irinləməyə. Naxçıvandan cərrah gəlib baxıb, deyib ki, “yubatmı-sız, gərək bunun ayağı kəsilə”. Orda da müharibədən gəlmə, yaşı ötmüş bir feldşer qız varmış. O, Qənbərə deyib ki, “məni alsan, səni Ba-kıya aparıb elə müalicə elətdirərəm ki, ayağın kəsilməz”. Qənbər də razı olub. Əlqərəz, Bakıda da mümkün olmur, onun ayağını aşıq-lıqdan kəsirlər, qız ona protez-zad düzəltdirir. Bir zaman xəbər çıxdı ki, Qənbər şəhərli qızla evlənir. Nə isə, bu hadisədən sonra ağsaq-qallar dedilər ki, toyda ta güləş-filan olmasın – elə o vaxtdan da güləşin vərəqəsi büküldü.

– Bə İmran niyə elə eləyirdi, dəli olmuşdu?

– Nə bilim? Deyir, guya ikisi bir qızı istəyirmiş – ona görə.

Toya gələnlər: istər yaşlı olsun, istərsə cavan gülə-gülə gəlib Əhmədlə görüşür, öpüşür, hal-əhval tuturdular. Yaşlıları o, özü tanı-

yırdı, cavanları isə qardaşı tanıdırdı. Kəndə gələndən ona olan qayğıdan kefi durulmuş, eyni* açılmışdı. Ən çoxu da qardaşı arvadı Çəməngüllə gəlini onun başına pərvanə kimi dolanırdılar. Kənddəki qaydaya görə Əhməd qardaşının yoldaşına “gəlinbacı”, ona isə “əmioğlu” deyər müraciət olunurdu. Kənddə ataya – dədə, baba, ağa, ata, papa, əmi, anaya isə – ana, nənə, bacı, inna*, mama deyirdilər; Əhmədgil öz analarına inna deyirdilər.

Çəməngül həmişə maraqlanırdı: “Bu gün nə yeyəcəksən bişirim, əmioğlu?”. Çəməngüllə gəlini qonaqlarına bir gün qovurma bozbaşı, bir gün kükü, bir gün boz-port, bir gün xəşil, bir gün plov bişirirdi, yanında da torba qatığı, təzə soğan-pencərlə, incibir – ona çobankipriyi də deyirlər – vurulmuş qatıq aşı ilə təzə sulanmış əppəklə. Bir də yaz vaxtı lavaşın içinə soğan-pencər, şor yumurta, bir də pendir qoyub “çoban dürməyi” tutub yeyəsən! Bilənlər bilir: belə yemək yağ-bal dadır. Bəh, bəh! Özü də o, bardaş qurub otururdu yerdə, xalçanın üstündə, yeməyi də qaşıqla yox, əllə yeyirdi! Yemək Əhmədə təkcə dad yox, həm də zövq verirdi. Əhmədə deyəndə ki, “istəyirsən qaşığı gətirim, qaşıqla ye”, yaxud “qabaq stolunda otur, ye”, o, cavabında – “yerdə oturanda ayağım dincəlir, yediyim də canıma sinir”* söylədi, sonra vaxtilə eşitdiyi bir əhvalatı Çəməngülə danışdı: “Bir gün türk paşasını Londona dəvət eləyir, orda ən yaxşı otdə yerləşdirirlər. Sabahısı gün onun şərəfinə ziyafət verilir, stolun üstündə 4-5 cür çəngəl-bıçaq-qaşığı, cürbəcür qab-qacaq düzülür. Paşa Avropa qaydası ilə hər yeməyi öz çəngəl-bıçağı, qaşığı ilə yeyir. İngilis generalı özünü saxlaya bilməyib soruşur: “Bəs siz dünən belə yemirdiniz?”. O, başa düşür ki, onu otdə izləyirmişlər. Paşa gülümsəyib deyir: “Mən dünən yeməyi özüm üçün yedim, bu gün – sizin üçün”.

Əhməd hər gün kənd mərkəzinə çıxır, tay-tuşları ilə görüşür, söhbət eləyir, çayxanada çay içir, gününü xoş keçirirdi. Hər şey Meydandaydı: məktəb, kolxoz idarəsi, bərbər, qəssab, pinəçi, dərzi dükanı, çörək sexi, bazar... Bircə məscid, su dəyirmanları ilə hamam qa-

lırdı aralıda. Ona görə də həm kənddə, həm də dünyada olan hər sözsöhbəti Meydanda eşitmək də olardı, orada hər kəslə görüşmək də.

O, bir gün çayxanada oturub çay içirdi. Üç nəfər müəllim dərstdən çıxıb Əhməd kişi ilə yoldaş oldular, bir yerdə çay içməyə başladılar. Əhməd maraqlandı:

– Siz elmlı adamlarsız, bilərsiz, nədəndir ki, bizim kəndin hər şeyi: yeməyi, içməyi, pendiri, əti, soğan-pencəri, qovun-qarpızı, üzümü – nə olursa-olsun, belə dadlıdır, hə? Bunun səbəbi nədir? Mən beş-altı ölkədə olmuşam, belə dad-tama heç yerdə rast gəlməmişəm.

Kimyaçı Kazım müəllim dedi:

– Bu, əvvəla Naxçıvan torpağının mineral və mikroelementlərinin zənginliyi, bir də onların harmoniyası ilə əlaqədardır. İkincisi, buradakı günəşli günlərin sayı həddən artıq çoxdur, bəlkə, kəskin kontinental iqlimin də müəyyən rolu var, bir də şoranlığa görə hər şey belə dadlı-tamlı olur, mənəcə.

Fizik Adil müəllim davam elədi:

– Üçüncüsü, Dərbənd-Təbriz-Naxçıvan üçbucağına “atmosfer tozları” deyilən yağıntılar hər yerdən daha çox düşür deyər qida maddələri belə dadlı, insanları isə çox istedadlı olurlar, çünki bu yağıntılar bioenerji daşıyıcılarıdır. Bir ovuc yerdən nə qədər dahi, talantlı adam çıxar? Onun üçün də bu kənddən ixtiyari bir adam hara getsə orada uğur qazanır, hörmət sahibi olur.

Tarixçi Əşrəf müəllim də söhbətə qarışdı:

– Dördüncüsü isə bu yerlər ən qədim insan məskənidir, Əhməd dayı, əslində isə müqəddəs yerlərdir. Kəndimizin adı lap qabaqlar Qarahasar olub, Şahtaxtı sonralar verilib. Bu kənd dünyanın ilk filosofu Zərdüş peyğəmbərin vətənidir, o, “Avesta”-nı burada yaradıb. Bəşəriyyətin Adəm babamızdan sonra ikinci atası Nuh peyğəmbər də buralarda olub, qəbri Nuhun quruya çıxdığı yerdə, Nuhçıxanda, indiki adla Naxçıvandadı. Bütün bunlar elə-belə şeylər deyil, kainatla, Allahla bağlıdır. Ondan başqa Hüseyn Cavid, Şahtaxtılılar (Şahtaxtınskilər), kəngərlilər, Zərifə Əliyeva və yüzlərlə görkəmli

xadimlər bu kənddə dünyaya göz açıblar. Bu dəqiqə bu kənddən Bakıda iki nazir, üç akademik, bir rektor var, hələ mən onlarla alim, professor, yazıçı, şair, general, polkovnik və digər görkəmli şəxsiyyətləri demirəm... Saymaqla bitməz...

Əhməd heyrətlə qulaq asır, doğma kəndi üçün qürur hissi keçirirdi.

O, durub çayxanadan evə tərəf getməyə başladı. Uşaqlar küçədə rezin topla futbol oynayırdılar. Çoxunun da başı daz qırılmışdı – bu Əhmədin uşaqlığını xatırlatdı, onu nisgilli düşüncələrə apardı. Yadına atasının dediyi bir əhvalat düşdü: “Bir gün qəssabla bərbər mərc gəlirlər ki, “görək kimin uşağı yay ərzində daha çox eyniyər?” Qəssab hər gün oğluna ət, quyuq yedirir, bərbər isə oğlunun başını qırır. Yayın axırında baxırlar ki, bərbərin oğlu daha çox böyüyüb”.

Əhməd ona da fikir verirdi ki, şəhərdə vaxtın necə gəlib keçdiyi sanki hiss olunmur, kənddə isə bir gün adama bir il kimi uzun gəlir. Deyir: “Hər şey vaxta baxsa da, vaxt heç nəyə baxmaz”. Beləliklə, günlər yavaş-yavaş gəlib keçdi, məzuniyyətin axırı gəlib çatdı.

Qadınlar kənddəki qızları saf-çürük elədilər, Sara adlı bir qızı bəyəndilər. Sara 35-36 yaşlı yaraşlıq, xoşxasiyyət bir qızıydı. Oğlan evi ilə qız evi arasında “alış-veriş” oldu, razılaşıdılar. Qohum-qardaş yığışb 1985-ci ildə Əhmədə bəybaşı deyilən birgünlük toy elədilər. Saranın atası qızına xeyir-dua verəndə belə dedi:

– Qızım, düzdü, Əhməd səndən yaşlıdı, amma onu özünə dərd eləmə. Bala, bu tayfa arvad saxlayandı. Onun atası da, əmiləri də salamat adamlar olublar, biz onlarla dədə-baba qonşu olmuşuq, bir-birimizi yaxşı tanıyıırıq. Get, Sara, get, Allah səni xoşbəxt eləsin!

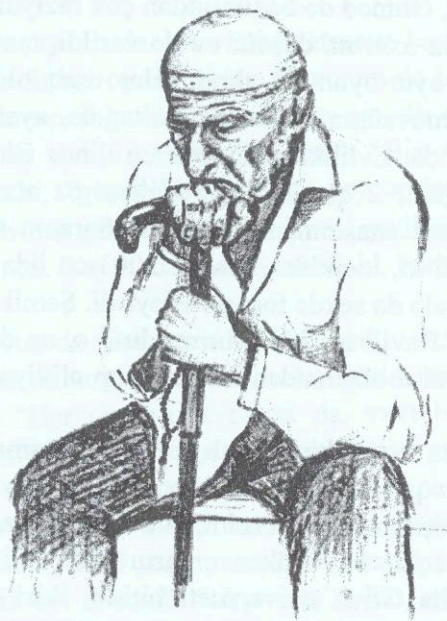
Toyun sabahısı günü qohum-qardaş bəylə gəlini dəmiryol vağzalına gətirib təntənə ilə yola saldı. Əhməd Bakıda kirayə ev tutdu, hələlik orada yaşamağa başladılar. Ailə qurulandan beş ay sonra gəlin hamilə qaldı. Əhmədin sevinclə parıldayan gözləri şölə saçır, o, sanki ikinci gəncliyini yaşayır, Allaha dua-səna edirdi...

Əhməd Saraya həvəslə qulluq eləyir, bazar-dükanda yaxşı nə varsa alıb evə gətirir, onu gəzdirib Bakı ilə tanış edir, hər addımda könlünü şad eləyirdi. Sara da əri işdən gələne qədər biş-düş eləyir, sonra Əhmədin pal-paltarını yuyub ütüləyir, corablarını hər gün dəyişir, onun qulluğunda durur, qırıq könlünə məlhəm olmağa çalışırdı – Sara da, Əhməd də bəxtlərindən çox razıydılar. Sonra hər şey yavaş-yavaş öz axarına düşdü: ev də verildi, təmir də olundu, içərisinə hər cür ayın-oyun da alındı. Hər uşaq olduqca Əhməd sevimli arvadına mövsümə uyğun pal-paltar da, ayaqqabı da aldı, hələ qızıl-brilyant da. Evliliklərinin onuncu ilində Əhmədin artıq 4 uşağı vardı: 2 oğlan, 2 qız; o, yekə oğlana öz atasının, xırdaya Saranın, böyük qıza anasının, kiçiyinə isə Saranın anasının adını qoydu – belə elədi ki, inciklik olmasın. 2003-cü ildə Əhməd gəlib 76 yaşa çatdı, o, hələ də sexdə tornaçı işləyirdi. Şamil neçə iliydi ki, infarktdan ölmüş, Ravili isə iflic vurmuşdu – o, nə danışa bilir, nə düz-əməlli yeriyirdi, hökumətdən birinci qrup əlilliyə görə pensiya alırdı.

Artıq zavodda onun kimi yaşlı adam qalmamışdı; Sara da, uşaqlar da onun təqaüdə çıxmasını istədilər. Sara evlərinin yanındakı tində qəzet köşkündə işə düzəldi, evə az-çox qazanc gətirməyə başladı, çünki uşaqlar böyüdükcə onların problemi də, xərci də artmışdı. Cəbrayilla Əfruz universiteti bitirib, ikisi də ailə qurub təzə-təzə işləyirdilər. Qalan uşaqlar isə hələ ali məktəbdə oxuyurdular.

Əhməd işdən çıxsa da, evdə otura bilmədi. O, hər gün məscidə gedir, orada tay-tuşları ilə söhbət eləyir, təsbeh çevirir, namaz qılırdı. Arada Məkkə ziyarətinə gedib hacı oldu. Hacı Əhməd adını alandan sonra o, yavaş-yavaş yas məclislərinə getməyə, fatihəxanlıq eləməyə başladı, sonra məclisi idarə eləməyi, avazla Quran oxumağı, Məhəmməd peyğəmbərlə (S) imamlardan maraqlı hədislər danışmağı öyrəndi. Üstəlik hündür boyu, ağ topasaqqalı, yaraşlıq görkəmi ona rəğbət oyadırdı. Hamı istəyirdi ki, yas məclisini Hacı Əhməd özü aparsın. Çünki onun gözü-könlü toxuydu, heç vaxt pul

söhbəti eləməzdi, lakin yas sahibləri zorla pulu onun cibinə basır, ya da evinə gətirirdilər. Allah camaata bərəkət versin, elə oldu ki, bir-iki ildən sonra “cümə axşamı”, “qırx”, “il” və yaslardan Hacı Əhməd az qala əvvəlki qədər qazanmağa başladı...

Bir neçə il gəlib keçdi, 2015-ci il də arxada qaldı, Hacı Əhmədin 89 yaşı tamam oldu. O, indi günün çox payını evdə oturur, yalnız məclisə, ya da məscidə getməkdən ötrü evdən çıxır. Son illər artıq ağırlaşdığını, dizinin qüvvədən düşdüyünü duyur, gözünün işıqdan qalmağına, qulağının ağır eşitməyinə, zehninin kortalmağına fikir versə də, təəssüflənənmirdi, çünki xeyirli övladlar yetirdiyinə əminiydi. Oğlanlarının heç biri nə siqaret çəkir, nə də içki içirdi, qızları isə biri-birindən ağıllı, tərbiyəli, təhsilli idilər, hamısı ailə-

uşaq, iş-güc sahibi olmuşdular. Hazırda Əhməd babanın, maşallah, 11 nəvəsi var – o, indi nəvələri ilə nəfəs alır...

...Bu gün evdə heç kim yoxuydu. Hacı Əhməd kiminsə atasına Quran bağışlayırdı. Birdən qapı döyüldü. O, əlindəki kitabı xalçanın üstünə qoyub dikəldi, qapıya tərəf getdi. Astanada ortayaşlı, nimdəş geyimli bir qadın dayanmışdı.

– Buyur, qızım, sizə kim lazımdır?

Görünür, qadın çox həyəcanlıydı, nə deyəcəyini, sözə necə başlayacağını bilmir, susurdu.

– Mənimlə işin var, yoxsa Sara ilə? – deyər Hacı təkrar sual elədi.

– Səninlə, – alçaq, tanış bir səs eşidildi. – Mənəm, papa, Vəfadi, sənin vəfasız Vəfan.

Bu gözlənilməz görüşdən o da həyəcanlandı, bir an nə deyəcəyini bilmədi.

– Nə olub? Bir hadisə – zad olmayıb ki? – deyər intizarla soruşdu.

Qadın ağılamağa başladı.

– Olub, papa, olub. Qadan alım, papa, məni bağışla, əlim yerdən-göydən üzülüb, sənin üstünə gəlmişəm. Nə desən haqlısan, sən bizə yaxşı ata oldun, bizsə...

– Nə olub axı, – Əhmədin nəfəsi daraldı.

– Anam xəstələnib, o pis azarlardan tutub. Həkimlər deyir ki, on günə əməliyyat olunmasa, onu itirəcəksiz. Hara əl atdımsa bizə kömək eləyən olmadı. Sən o vaxt deyirdin ee: “On iki imama yalvarınca, bir Allaha yalvar”. Mən də sənə yalvarmağa gəldim, papa.

Hacı hər şeyi anladı.

– Əməliyyata nə qədər bəs eləyər?

– Nə bilim, ona bir ətək pul lazımdı, papa, azı 7-8 min...

– Bir dəqiqə gözlə...

Hacı Əhməd öz qara günü üçün yığıb qırağa qoyduğu əmanətin dalınca otağa qayıtdı, cib dəsmalına bükülü bir dəstə pulu gətirib Vəfaya tərəf uzatdı:

– Götür, burda sən deyəndən də çoxdur. Bu, mənim kafən pulumdur...

Vəfa pulu alıb, dua eləyə-eləyə getdi.

Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir,
Yamanlığa yaxşılıq nər kişinin işidir...

*Atam Cəlil müəllimlə anam Səkinə xanımın əziz
xatirəsinə – Allah hər ikisini işığına qovuşdursun!*

Bakı, 2015-2018.

IV hissə

LƏTİFƏLƏR

“DAŞ DA DAŞIN YOLDAŞIDI”

İndiki Kəngərli rayonunun Şahtaxtı kəndi orada yetişdirilən bal kimi şirin “Şahtaxtı” qovunu ilə məşhurdur. Bir vaxtlar varıydı, kənd camaatının çoxu öz ailəsini qovun əkib-becərməklə dolandırardı.

Şahtaxtı Hacı Abbasın “Şah bağı” deyilən yerdə beş pud* yeri varıydı. O, həmin yerdə qovun əkmək istəyir, ona görə də Meydana gəlir, orada həmkəndlisi Tavar Baxşəli ilə danışır. Onlar bostan yerinə mərküz* çəkməkdən ötrü günçıxan-günbatan işləməyə üç girvənkə* sarı yağa razılaşırlar. Tavar Baxşəli özü ilə bir nəfər də götürüb bostan yerinə gedir, orada səhərdən axşamacan “ölmə, diril” işləyirlər.

Gün batır, ay çıxır. Bu heyni* Hacı Abbas özü də gəlir əkin yerinə. O, mərküzün dəstəyini əlinə alıb fəhlələri əlavə işlədir. Tavar Baxşəli dilə gəlir:

– Hacı, axı biz səninlə gün çıxandan gün batanacan danışmışdıq...

Hacı Abbas başını qaldırıb bir aya, bir də kərdi* çəkilməmiş yerə baxır, zarafata salıb deyir:

– Çək, ay da günün yoldaşdı...

Onlar ay işığında bir xeyli də işləyib əldən-dildən düşürlər, nəhayət ki, qurtarıb Hacı Abbasın evinə tərəf gedirlər. Yolda Tavar Baxşəli bir daş götürüb çuxasının altında gizlədir.

Hacı arvadı Tükəz xanımı çağırır:

– Seyid qızı, tərəzini gətir Baxşəligilin yağını çəkək.

Yağ tərəziyə qoyulanda Baxşəli daşı tərəzinin gözüne atır. Hacı Abbas bozarır:

– Baxşəli, o nədi, o daşı niyə ora atdın?

Tavar Baxşəli gülümsəyib deyir:

– Çək, daş da daşın yoldaşdı...

Şahtaxtı, 2002.

“AXIR, QOY AXSIN”

Şahtaxtı kəndi sərhəddə, Araz çayının qırağında olduğuna görə oradan İrana qaçaq keçmək istəyənlər həmişə çox olub. Bunun üçün Araza bələd olan, yaxşı üzən adamlar lazımydı. Kənddə bir neçəsi bunu özünə peşə eləmişdi, ailəsini onunla dolandırırды. Şahtaxtıda ən yaxşı bələdçi isə Qara Hüseyn sayılırdı...

Bir gün dağ kəndlərinin birindən Şahtaxtıya üç erməni gəlir, onlar İrana getmək istəyirlər. Ermənilər Qara Hüseynlə sövdələşirlər, o, adamın hərəsini bir girvənkə yağa Arazdan keçirməyə razı olur. Gecə hamısı çayın qırağına gəlirlər. Hava zülmət qaranlıq imiş, ona görə də Qara Hüseyn ulumu tapa bilmir. Ulum – o taya keçmək üçün Arazın ən əlverişli yerinə deyirlər. Ermənilərdən biri iti axan yerə düşüb axır, boğulmağa başlayır. Onun yoldaşları həyəcanla Qara Hüseynə deyirlər:

– Hüseyn kirvə, Hüseyn kirvə, bizdən biri axır!

Qara Hüseyn axanın dalınca baxıb tövrünü pozmadan deyir:

– Onun bir girvənkə yağı mənə lazım deyil, axır, qoy axsın.

Şahtaxtı, 2002.

“SƏN HAZIR VƏZİYYƏT ALMIŞSIN”

XX əsrin iyirminci illəriydi. Andranikin erməni-daşnak ordusu Naxçıvan əyalətinə girərək kəndləri qarət edir, yandırır, qadın, uşaq, qoca demədən hamını öldürür, əhaliyə olmanın zülm eləyirdilər. Ona görə də yeni yaranan Naxçıvan Araz Türk Respublikası Türkiyə Cümhuriyyətindən kömək istəmək məcburiyyətində qalır. Kazım Qara Bəkir paşanın qoşunu Araz çayını keçərək Naxçıvan torpağına daxil olur, onlardan bir bölüyü də Şahtaxtı kəndinə gəlib çıxır. Kənd camaatı xilaskar türk əsgərlərini sevinclə qarşılayır, onlardan heç nəyi: at, araba, azuqə, yem əsirgəmir. Əsgər də çatışmırdı, ona görə də türk zabiti kənd cavanlarını Meydana yığıb baxış keçirir. Bu kənddə də Məşədi deyilən bir oğlan varıydı, uşaq vaxtı quzu otararkən eşşək zoncuq* atmış, onun sol gözünü tökmüşdü. Baxış zamanı Məşədi əlini həmin gözünün üstünə qoyub deyir:

– Əfəndim, mənim bu gözüm mayıfıdı*.

Türk zabiti bunu səfərbərlikdən yayınma cəhdi hesab eləyərək qeyzlənir:

– Cənab Allah sənın sol gözünü yummuş, sən şimdı hazır vəziyyət almışsın. Hadi, gavurla döyüş! – deyərək Məşədini də ermənilərin üstünə gedən dəstəyə qatır.

Şahtaxtı, 2014.

“O DA ONUN YAYAŞIĞIDI”

XX əsrin otuzuncu illəriydi. SSRİ-nin, o cümlədən Azərbaycanın da əhalisinin çoxu savadsızıydı. O səbəbdən də Stalinin əmri ilə hamı: fəhlə və kəndlilər işdən sonra savadsızlığı ləğv etmə kurslarına gəlməli, oxuyub-yazma ilə hesab öyrənməliydilər. Belə kurslardan biri də indiki Kəngərli rayonunun Böyükdüz (Aşağı Böyükdüz) kəndində açılmışdı.

Bu kənddə də Fizzə adlı çox bəmərə, özü də dilişirin bir qadın varıydı, tez-tez “heş vədə, heş vədə” sözünü işlətdiyinə görə hamı onu elə Heşvədə xala deyər çağırırdı.

Cabbar müəllim hesab dərsi keçirdi.

O, yazı taxtasına “2” rəqəmini yazıb Heşvədə xaladan soruşur:

– Bu neçədi?

– “2”, – deyər Heşvədə xala tez cavab verir.

Cabbar müəllim “2”-nin yanına bir “0” da əlavə eləyib yenə soruşur:

– Bə bu neçədi?

Heşvədə xala bilmir. O, özünəməxsus bir təbəssümlə:

– O da onun yayaşığıdı, – deyər hamını güldürür.

Böyükdüz, 2014.

Sözlərin mənası

abört – süni uşaq salma
advokat – vəkil
“ağ” – heroin
anonim – gizli
aşura bilmirəm – aydınlaşdırma bilmirəm
atəşlik – dələduz, fırılacaqçı
avariya – yol qəzası
bab – tay
babətdən – cəhətdən
bankrot – müflisləşmə
bariqa – narkotik alverçisi
“baş” – bir çəkimi nəşə
bayan – şpris
bidar – oyaq
blok – ölçüsü 1x2 kv.m olan mişar daşı
boylum – ara sözü
bozport – bozartma, ət xərəyi
bu heyni – bu vaxt, bu zaman
cuvar – kəndin su işlərinə baxan şəxs
çaxtuman – imarət
çariq – göndən düzəldilən ayaqqabı
çerez – vasitəsilə
çet – qramın dördə biri
çəmçə – palçıq yaymaq üçün bənna aləti (masterok)
davar – qoyun və keçi
desil – millilitrin onda biri
dəstərxan – süfrə
dincəlməyə – həbsxanaya
“dorojka” – buruna çəkmək üçün bir doza heroin
düşürlər – aludə olurlar
eyni – sir-sifəti
eyniyə – inkişaf edər, böyüyər
əqdəm – əvvəl, qabaq
əppək – təndir çərəyi, lavaş (əkmək)
Əshabü-Kəhf – müqəddəs yer, pir
findi-firuşka – bər-bəzakli, gözəl
girvənkə – 400 qram

güləşəngi – güləş havası
handan-hana – sonradan sonraya
heybə – çiyinə salınan iki gözli çanta
him – bünövrə, fundament
xalx – özgə, özgə adam
xalq yazıçısı – yazıçılara verilən rəsmi titul, ad
xorrayıb – nəşə çəkib
xosək – sadə, kasıbyana ev
ilişdim – tutuldum
inna – ana, annə
işverən – satqın, xəbərçi
“it”lər – burada: polislər
iynəyə oturmuşdu – iynə vuran narkoman idi
“kapremont” – “əsaslı təmir”
kayf – kefi
kərdi – lək
kərmə – malın bərkimiş zibili
kolxoz – kollektiv təsərrüfat (kollektivnoye xozyaystvo)
kommersiya – ticarət
konduktor – bələdçi
kozyol – “keçi”, divar hörmək üçün ayaqaltı
“kristal mal” – kristal heroin
krovat – çarpayı
kruq – əhatə, dairə, ətraf; burada: dostlar
küştü – güləş
kvartal – burada: rüb
qanıx verməz – yanğıni söndürməz
“qara” – tiryək
qavara – yiyə
qazılıq – fors, əda ilə gəzmək
qələt – böyük səhv, xəta
“qırılmaq” – aralanmaq
“qızıl vuruş” – ölümə nəticələnən narkotik qəbulu
qram – burada: dəqiqə
qulluq – burada: iynə
Leninqrad – indiki Sankt-Peterburq
“ley-vey” – tök-iç
lezvalayırsan – özünü həlak edirsən
list – 10 ədəd həb
“lomka” – narkotik olmayanda baş verən kəskin ağrılar

lülə – boru, lülə sümüyü – borulu sümük
“mal” – narkotik, heroin
mayf – görməyən, kor
mərküz – kərdi, lək çəkmək üçün alət
milis – polis
möhlət – vaxt, zaman
MSSR – Muxtar Sovet Sosialist Respublikası
müf – müftə
mürdəşir – ölü yuyan
“mürşüdü nəşə” – tutumlu nəşə
müşkül – problem, çətin
“narkoşa” – narkoman
Nərimanov – burada: Bakıda yaşayış rayonu
Nikolay vaxtı – çar II Nikolayın dövrü
obyektidə – tikinti sahəsində
operasiya – müdaxilə, əməliyyat
otopleniya – istilik sistemi
öddək – qorxaq
paçka – qutu
patava – dolaq
pensiya – təqaüd
paraşki – içi kartofdan olan qəlyanaltı
peredoza – artıq, ifrat doza
pilesos – tozsooran
pioner – burada: təzə başlayan
piyan – sərxoş
podli iş – alçaq iş
podyez – binanın giriş qapısı
poker – kart oyun növü
posledni – axırıncı
pritonda – sığınacaqda
pud I – çəki vahidi, 1 pud = 16 kq
pud II – burada: bir sot
raykom – indiki rayon icra başçısı, rayonun rəhbəri
rubl – rus pulu
salofan – sellofan paket
sanatoriya – burada: həbsxana
selektor – daxili telefon
səfdə – sırada, cərgədə
sərrac – yəhər, yüyən düzəldən usta

sıxaq – kart oynayaq
Sibir – burada: həbsxana
silistçi – müstəntiq
sindirmək – həzm eləmək
skori – təcili yardım
slujebni – xidməti
Sosialist Əməyi Qəhrəmanı – SSRİ-də əmək nailiyyətinə görə verilən ən yüksək ad

sovet – bələdiyyə
sroka gedib – həbs olunub
stanok – dəzgah
sumka – çanta
“şey” – nəşə, şeyxor – nəşəxor
şəpləyir – iynə vurur
şəyird – şagird, usta köməkçisi
şimon – axtarış
şörümək – həddən artıq pul vermək
şur – qatışıqlıq
texnikum – indiki kollec
tır – yük maşını
“tiyan” – heroin bişirmək üçün qab, qaşığı
toçkası – kiçik satış yeri
toğlu – beş-altı aylıq quzu
torbamızı tikib – burada: evimizi yıxıb
tramal – ağrıkəsici dərman
travertin – üzlük daş
“trixat” – titrəmə, əsmə
“tuxta mal” – kустar, zay heroin
türmə – həbsxana, dustaqxana
uqolovnik – polis əməliyyatçısı
Uriset – Rusiya
“ya doma” – burada: mən damara düşmüşəm
yoluxmağa – görməyə, ziyarət etməyə
zapoy – fasiləsiz içmə
zəbər dəst – enlikürək, canlı-cüssəli adam
zəhrimar – ilan zəhəri; zəhri – zəhər, mar – ilan deməkdir
zina – özgə qadınla cinsi əlaqə
zloy – qatı
zoncuq – təpik, şllaq
zürüyyət – övlad, uşaq

MÖVZUCƏM

I hissə. MƏQALƏLƏR

ÖN SÖZ	8
MƏNDƏN SÖYLƏMƏKDİR, SİZDƏN.....	9
SİZİN LƏ SÖHBƏT	13

II hissə. PYESLƏR

BƏLA.....	18
ZƏHRİMAR.....	59
TƏNƏZZÜL.....	74

III hissə. HEKAYƏLƏR

ZƏHRİMAR.....	76
MƏNTİQ	92
ŞƏR SUYU.....	94
ETİRAF	96
QƏLYAN.....	99
ÖMÜRLÜK DƏRS.....	101
“TƏLƏ”	104
ALLAHIN BƏXŞİŞİ	108
RƏVAYƏT	116
RƏVAYƏT	117
BİR ÖMÜR HEKAYƏSİ	118

IV hissə. LƏTİFƏLƏR

“DAŞ DA DAŞIN YOLDAŞIDI”	144
“AXIR, QOY AXSIN”	145
“SƏN HAZIR VƏZİYYƏT ALMIŞSIN”	146
“O DA ONUN YAYAŞIĞIDI”	147

Sözlərin mənası.....	148
Müəllif haqqında	154
Anonim Narkoloji Müalicə-Məsləhət Kabineti	156

Müəllifin öz redaktəsi ilə çap olunur

Nəşriyyatın direktoru	- <i>Telman Vəlixanlı</i>
Kompüter səhifələnməsi	- <i>Mətanət Qaraxanlı</i> - <i>Günəl Muxtarova</i>
Rəssamlar	- əməkdar rəssam prof. Adil Rüstəmov (7 şəkil) - <i>Emiliya Qocayeva</i> (20 şəkil) - <i>Cavid Kişiyev</i> (üz qabığı)

“Mütərcim” NPM-də səhifələnmiş və çap olunmuşdur

Çapa imzalanıb: 01.10.2019.
Format: 60x84 1/16. Qarnitur: Times.
Həcmi: 9,75 ç.v. Tiraj: 300. Sifariş № 56.
Qiyməti müqavilə ilə.

TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125/139b
Tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarim@mail.ru
www.mutercim.az

Asif Cəlil oğlu Kəngərli (Məmmədli) – 1954-cü ildə Naxçıvan şəhərində müəllim ailəsində anadan olmuşdur. Əslən şahtaxtıdır. O, 1971-ci ildə 1 №-li orta məktəbi ədəbiyyat üzrə fərqlənmə diplomu ilə bitirmiş, Ukraynada həqiqi hərbi xidmət keçmiş (1972-1974), Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun II Müalicə fakültəsində təhsil almış (1975-1981), internaturada (1981-1982) ona psixonevroloq ixtisası verildikdən sonra doğma Naxçıvana qayıtmış, əvvəlcə Naxçıvan Respublika Xəstəxanasında metodist (1982-1985), sonra rayonlararası HƏEK-da ekspert-nevropatoloq (1986-1995) və 7 il

Naxçıvan RND-də baş həkim (1996-2003) vəzifələrində çalışmışdır. 2003-cü ildə Respublika baş narkoloqunun təkidilə Respublika Narkoloji dispanserinə – işə dəvət olunmuşdur. O vaxtdan Asif həkim Bakıda yaşayır və hazırda Anonim Narkoloji Müalicə-Məsləhət Kabinetində həkim-narkoloq (2004-2019) işləyir.

Asif Kəngərli bədii yaradıcılığa 2002-ci ildə, 48 yaşında ikən başlayıb; qələmə aldığı ilk əsər “Bəla” pyesidir. Müəllifin “Bəla” (Naxçıvan, 2002), “Bəla” və “Bədə” (2007), “Zəhrimar” və “Şər suyu” (2012), “Bəla” (İstanbul, 2014), həmçinin “Tütüncəkmə bərədə hər şey” (2016), “Alkoqol – sağlamlığın və sağlam həyat tərzinin düşməni”, “Narkotik maddə – ailəvi qırğın “silahı” (2017) adlı kitabları işıq üzü görmüş, oxucular arasında böyük rezonans qazanmışdır. Möhtəşəm “Bəla” pyesinin teatr tamaşası anlaşıqla keçmiş (2006), uzun zaman hafizələrdən silinməmişdir. Həmçinin “Bəla” və “Zəhrimar” (2015) adlı pyesləri Azərbaycan Milli radiosunda (105 FM) radio teatrı kimi hazırlanmışdır ki, bunlar da dinləyicilərin marağına səbəb olduğu üçün vaxtaşırı efirdə səslənir; “Bəla” radionun qızıl fonduna daxildir. “Bəla”nın film-tamaşası da hazırdır (2018). Orada müəllif baş həkim rolunda çəkilib bu filmə YouTube kanalında baxmaq olar.

A.Kəngərli “Qızıl qələm” (2012) və “İlin vətənpərvər adamı” (2013) fəxri mükafatlarına layiq görülmüşdür. O, Dünya Xalqları Yazıçılar Birliyinin (2016) üzvüdür.

Asif həkim pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olub: əvvəlcə Tibb məktəbində (1986-2002), sonra rektorun dəvətilə Nax.DU-də (2003) müəllim işləmişdir.

O, bir həkim-yazıçı kimi yeniyetmələrlə gənclər arasında tabakomaniya, alkoqolizm və narkomaniyaya qarşı, o cümlədən KİV-lər və təhsil ocaqlarında yorulmadan maarifləndirici iş aparan bir ziyalıdır.

A.Kəngərli ailəlidir, 2 övladı var. Xanımı ilə qızı həkimdir. Qızı ailəlidir, ondan İnci və Nəzrin adlı 2 nəvəsi var. Oğlu isə Romada magistr təhsili bitirib, ailə qurub, indi Kaliforniyada (ABŞ) yaşayır, ondan da Emilia Marien adlı nəvəsi dünyaya gəlib.

Anonim Narkoloji Müalicə-Məsləhət Kabineti

Sizdə narkomaniya, toksikomaniya və ya alkoqolizmlə bağlı problem yaranıbsa, Anonim Narkoloji Kabinetə, həkim-narkoloq Asif Kəngərliyə müraciət edin.

Xəstə öz evində anonimlik qorunmaqla müalicə olunur – bu zaman şəxsiyyəti təsdiq edən heç bir sənəd tələb edilmir. Öyrəşdiyi ev şəraitini müalicəyə müsbət təsir göstərir, alkoqolizmdə – 5 gün, narkomaniyada isə – 6, 7, 8 gün davam edir.

Müalicə detoksikasiya ilə başlayır, əvvəlcə daxili orqanlardakı patologiya və “lomka” ağrıları götürülür, xəstə yatızdırılır. Pasiyentin əsəbləri ilə bərabər, qara ciyəri və cinsi sferası da müalicə olunur. Sonra aversion terapiya, yəni spirtli içkilər və narkotik maddələrə qarşı iyrəndirici terapiya – kodlaşma aparılır. Axırda meylliyi azaldan, depressiyanı aradan qaldıran, yuxunu tənzimləyən preparatlar da təyin edilir, pasiyentlə, onun ailəsi ilə izahedici söhbətlər aparılır, hər xəstəliyə aid ədəbiyyat verilir.

Anonim Narkoloji Kabinetdə narkotik maddələrə görə test qoydurmaq da, faydalı məsləhətlər də almaq olar.

Ünvan: Nizami rayonu, Şirin Mirzəyev küç., 108.

(Qara Qarayev metrosunun yanı)

Tel.: (+99450) 303 44 45

Kabinet bazar və bayram günləri də daxil olmaqla hər gün saat 12:00-14:00 arası işləyir. Gələrkən qabaqcadan mobil telefona zəng etməyi unutmayın.

"Bəla" nı oxuyun ki, bəlalardan uzaq olasınız

Müəllif

